

Szanowni Państwo –
Dyrektorzy szkół i placówek oświatowych,
Nauczyciele i Sprzymierzeńcy oświaty

Kolejny rok szkolny już prawie z nami. Jeszcze tylko parę konferencji, trochę dokumentów do wypełnienia, rozdanie świadectw i wreszcie upragnione wakacje. Zanim jednak zacznemy korzystać z urlopowych dobrodziejstw – kilka podsumowań i refleksji z minionego czasu oraz zarys planów na przyszłość. Zorganizowaliśmy dziesiątki konferencji, warsztatów i kursów, z naszej oferty szkoleniowej skorzystało tysiące nauczycieli, napisaliśmy wiele artykułów o tematyce oświatowej, udzieliliśmy setek konsultacji i porad. Nasza działalność zostanie opisana na dziesiątkach stron licznych sprawozdań, ale najważniejsze są dla nas konkretne efekty spotkań z nauczycielami – nowa wiedza i umiejętności, zmiana sposobu uczenia, poprawa skuteczności działania, a także nawiązane relacje oraz informacje zwrotne, które przyczyniają się do skutecznego reagowania na Państwa potrzeby w zakresie doskonalenia.

Naszą pracę w bieżącym roku szkolnym wyznaczały następujące kierunki polityki oświatowej państwa:

- upowszechnianie czytelnictwa, rozwijanie kompetencji czytelniczych,
- rozwijanie kompetencji informatycznych dzieci i młodzieży,
- kształtowanie postaw, wychowanie do wartości,
- podniesienie jakości kształcenia zawodowego w szkołach ponadgimnazjalnych,
- przygotowanie do wdrożenia od roku szkolnego 2017/2018 nowej podstawy programowej.

Każdy z tych obszarów znalazł odzwierciedlenie w bogatej ofercie szkoleniowej naszego Ośrodka, a co szczególnie ważne – w każdym z nich mamy najlepszych specjalistów, którzy dzięki ciągłemu podnoszeniu swoich kwalifikacji mogą dzielić się z Państwem swoją wiedzą i kompetencjami.

W ostatnich miesiącach wiele uwagi poświęciliśmy przygotowaniu do realizacji nowej podstawy programowej. Wszystko, co nowe rodzi obawy. Staraliśmy się tak przeprowadzić szkolenia i spotkania z nauczycielami poszczególnych przedmiotów, aby przekazać najwięcej ważnych informacji oraz odpowiedzieć na pytania i rozwiązać wątpliwości.

Nadchodzący rok szkolny 2017/2018 będzie czasem praktycznego wdrażania założeń reformy edukacji. Na każdym etapie tego procesu będziemy Państwu aktywnie towarzyszyć i wspierać wszelkie działania. Przygotowaliśmy bogatą i atrakcyjną ofertę szkoleniową, uwzględniającą potrzeby i oczekiwania nauczycieli. Będziemy przekazywać Państwu wszystkie ważne i aktualne informacje oraz pracować razem z Wami dla nowoczesnej oświaty.

A przed nami wakacje – niech będą słoneczne, piękne, radosne, niech pozostawią energetyzujące wspomnienia na cały nowy rok szkolny.

Z podziękowaniem za całoroczną współpracę
i z serdecznymi pozdrowieniami –

Anna Zakrzewska-Zamora

Dyrektor Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM”
w Katowicach

PODSTAWA PROGRAMOWA

dlaczego trzeba ją znać, aby dobrze uczyć w polskiej szkole?

EWA JAKUBOWSKA, CEZARY LEMPA

Podstawa programowa – w polskim prawie oświatowym obowiązkowy na danym etapie edukacyjnym zestaw treści nauczania oraz umiejętności, które muszą być uwzględnione w programie nauczania i umożliwiają ustalenie kryteriów ocen szkolnych i wymagań egzaminacyjnych. Podstawę programową dla wszystkich rodzajów szkół ogłasza minister odpowiedzialny za oświatę i wychowanie¹.

14 lutego 2017 r. Minister Edukacji Narodowej podpisała jeden z najważniejszych dla polskiej szkoły aktów prawnych: *Rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej*².

Zmieniany od roku szkolnego 2017/2018 system szkolny wymaga nowego podejścia do planowania i organizowania procesu wychowawczo-edukacyjnego przez każdego nauczyciela. Nowe akty prawne nie działają jednak w próżni. Stanowią zawsze kontynuację wcześniej przyjętych założeń polityki edukacyjnej. Zmiany muszą być umiejscowione w już istniejącej rzeczywistości. Od wielu lat jednym z elementów funkcjonowania szkół i placówek jest szeroko pojęty nadzór pedagogiczny, którego fundament stanowi opublikowane w Dzienniku Ustaw w 2015 r. w poz. 1214 *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie wymagań wobec szkół i placówek*. Wskazano tam dwanaście obszarów działań każdej polskiej szkoły. Jedno z nich brzmi: **Uczniowie na-**

bywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej. Na stronie <http://www.npseo.pl> – Nadzór Pedagogiczny – System Ewaluacji Oświaty wskazano, że jednym z elementów wymagania jest: **Odnoszenie się w codziennej pracy z uczniami do elementów podstawy programowej i uwzględnianie w tym procesie zadań szkoły, celów ogólnych, umiejętności i wiedzy przedmiotowej, zalecanych warunków i sposobów realizacji jako wyznaczników organizacyjnych**.

Analizując rozporządzenie w sprawie podstawy programowej, które wprawdzie będzie obowiązywało od 1 września 2017 r., ale które szczegółowo muszą poznać nauczyciele przygotowujący się do pracy w nowym roku szkolnym, z uwagi na przejrzystość formy i treści tego artykułu, skupimy się na edukacji przedszkolnej oraz I i II etapie edukacyjnym.

Zgodnie z art. 4 pkt. 14 *Ustawy Prawo oświatowe*³ [...] przez podstawę programową wychowania przedszkolnego lub podstawę programową kształcenia ogólnego [...] należy [...] rozumieć **obowiązkowe zestawy celów kształcenia i treści nauczania, w tym umiejętności, opisane w formie ogólnych i szczegółowych wymagań dotyczących wiedzy i umiejętności, które powinien posiadać uczeń po zakończeniu określonego etapu edukacyjnego, oraz zadania wychowaw-**

czo-profilaktyczne szkoły, uwzględniane odpowiednio w programach wychowania przedszkolnego, programach nauczania i podczas realizacji zajęć z wychowawcą oraz umożliwiające ustalenie kryteriów ocen szkolnych i wymagań egzaminacyjnych, a także warunki i sposób realizacji tych podstaw programowych.

W nowej podstawie programowej zwraca się uwagę na:

- powrót do spiralnego układu treści nauczania – w rozumieniu powtarzania i utrwalania materiału na kolejnych, wyższych etapach nauczania;
- wzmocnienie wychowawczej i profilaktycznej funkcji szkoły poprzez szersze uwzględnienie w podstawie programowej zadań wychowawczo-profilaktycznych;
- zastąpienie, począwszy od klasy V szkoły podstawowej, idei integracji przedmiotowej korelacją przedmiotową (w ramach przedmiotów humanistycznych oraz przedmiotów przyrodniczych i ścisłych);
- wzmocnienie edukacji w zakresie języków obcych nowożytnych poprzez system dający szansę uczniom na nieprzerwaną i systematyczną naukę pierwszego języka obcego przez 12 (13) lat, naukę drugiego języka obcego przez 6 (7) lat, jak również możliwość kształcenia dwujęzycznego (począwszy od klasy VII szkoły podstawowej);
- szersze uwzględnienie w podstawie programowej poszczególnych przedmiotów technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK), co umożliwi kształcenie kompetencji i umiejętności cyfrowych uczniów również w ramach innych przedmiotów;
- wprowadzenie nauki programowania, począwszy od edukacji wczesnoszkolnej;
- szersze niż obecnie uwzględnienie problematyki edukacji dla bezpieczeństwa, w tym ratownictwa medycznego;
- ustalenie takiego zakresu treści nauczania, który biorąc pod uwagę zmiany przepisów określających

¹ https://pl.wikipedia.org/wiki/Podstawa_programowa

² Dziennik Ustaw z 2017 r. poz. 356.

³ *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo Oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59).

ramowy plan nauczania dla szkoły podstawowej i liczbę godzin zajęć poszczególnych przedmiotów, umożliwi nauczycielom rozwijanie umiejętności pracy zespołowej uczniów, rozwiązywania problemów i realizacji ciekawych projektów edukacyjnych.

Analizę podstawy programowej należy rozpocząć jednak od wychowania przedszkolnego, gdyż ten czas stanowi fundament rozwoju dziecka i ucznia.

Zadania przedszkola zostały przedstawione w siedemnastu punktach obejmujących wszystkie obszary działań społeczności przedszkolnej, prowadzących do osiągnięcia przez dziecko dojrzałości do podjęcia nauki na pierwszym etapie edukacji.

Celem szkoły podstawowej, która [...] stanowi fundament wykształcenia, [...] jest łagodne wprowadzenie dziecka w świat wiedzy, przygotowanie do wykonywania obowiązków ucznia oraz wdrażanie do samorozwoju [...] a [...] najważniejszym celem kształcenia [...] jest dbałość o integralny rozwój biologiczny, poznawczy, emocjonalny, społeczny i moralny ucznia.

Trzydzieści celów kształcenia stanowi podstawę do sformułowania najważniejszych umiejętności, jakie nauczyciele powinni rozwijać u uczniów w całym procesie edukacyjno-wychowawczym.

W tej części podstawy programowej zawarte są podstawowe zadania szkoły. Należą do nich:

1. Kształtowanie kompetencji językowych uczniów oraz dbanie o wyposażenie uczniów w wiadomości i umiejętności umożliwiające komunikowanie się w języku polskim w sposób poprawny i zrozumiały.
2. Stwarzanie uczniom warunków do:
 - a) nabywania wiedzy i umiejętności potrzebnych do rozwiązywania problemów z wykorzystaniem metod i technik wywodzących się z informatyki, w tym logicznego i algorytmicznego myślenia, programowania, posługiwania się aplikacjami komputerowymi,
 - b) wyszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł,
 - c) posługiwania się komputerem i podstawowymi urządzeniami cyfrowymi oraz stosowania tych umiejętności na zajęciach z róż-

nych przedmiotów, m.in. do pracy nad tekstem, wykonywania obliczeń, przetwarzania informacji i jej prezentacji w różnych postaciach.

3. Wprowadzanie uczniów w świat literatury, ugruntowanie ich zainteresowań czytelniczych oraz wyposażenie w kompetencje czytelnicze potrzebne do krytycznego odbioru utworów literackich i innych tekstów kultury.
4. Przygotowanie uczniów do dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów w trakcie korzystania z zasobów dostępnych w Internecie.
5. Indywidualizowanie wspomagania rozwoju uczniów, stosownie do ich potrzeb i możliwości.
6. Kształtowanie postaw prozdrowotnych uczniów, w tym wdrożenie ich do zachowań higienicznych, bezpiecznych dla zdrowia własnego i innych osób.
7. Ugruntowanie wiedzy z zakresu prawidłowego odżywiania się, korzyści płynących z aktywności fizycznej i stosowania profilaktyki.
8. Dostosowanie nauczania do możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia się uczniów ze zdiagnozowanymi niepełnosprawnościami, w tym uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim.
9. Wzmacnianie poczucia tożsamości narodowej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat.
10. Wychowanie dzieci i młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka,
11. Kształtowanie postaw szacunku dla środowiska przyrodniczego, w tym upowszechnianie wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju.
12. Motywowanie do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwijanie zainteresowania ekologią.
13. Przygotowanie uczniów do wyboru kierunku kształcenia i zawodu.
14. Kształtowanie u uczniów kompetencji społecznych, takich jak komunikacja i współpraca w grupie, w tym w środowiskach wirtual-

nych, poprzez umożliwianie udziału w projektach zespołowych lub indywidualnych.

15. Przygotowanie uczniów do wyboru kierunku kształcenia i zawodu.

Edukacja wczesnoszkolna to wieloaspektowe działania nauczycieli, które mają na celu wspieranie całościowego rozwoju dziecka. Cele kształcenia – wymagania ogólne są skoncentrowane na czterech podstawowych sferach: fizycznej, emocjonalnej, społecznej i poznawczej.

Ogólne cele rozwoju ucznia, osiągnięte na zakończenie edukacji wczesnoszkolnej, są źródłem celów szczegółowych, opisanych w formie efektów. Uczeń ma je osiągać, realizując zadania, wymagające wielokierunkowej aktywności. [...] Proces kształcenia na tym etapie ma charakter zintegrowany, a nie przedmiotowy.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe zostały ujęte w wymienione poniżej edukacje; są to:

- I. Edukacja polonistyczna.
- II. Edukacja matematyczna.
- III. Edukacja społeczna
- IV. Edukacja przyrodnicza.
- V. Edukacja plastyczna.
- VI. Edukacja techniczna.
- VII. Edukacja informatyczna.
- VIII. Edukacja muzyczna.
- IX. Wychowanie fizyczne.
- X. Edukacja językowa. Język obcy nowożytny.
- XI. Edukacja językowa. Język mniejszości narodowej lub etnicznej.
- XII. Edukacja językowa. Język regionalny – język kaszubski.
- XIII. Etyka.

Opis wymagań szczegółowych podsumowany jest w części *Warunki i sposób realizacji*, gdzie edukację wczesnoszkolną jako pierwszy etap kształcenia w systemie szkolnym ma charakteryzować:

- spokój i systematyczność procesu nauki,
- wielokierunkowość,
- dostosowanie tempa pracy do możliwości psychoruchowych każdego ucznia,
- dostosowanie poznawanych zagadnień do możliwości percepcyjnych ucznia.

Jednocześnie: *Nauczyciel zobowiązany jest zapoznać się z podstawą*

programową kształcenia ogólnego dla edukacji wczesnoszkolnej, która określa osiągnięcia możliwe do uzyskania przez całą populację dzieci w danym wieku. Dla zapewnienia ciągłości procesu edukacji **nauczyciele klas I – III powinni znać podstawę programową wychowania przedszkolnego** oraz zorganizować dostosowany do potrzeb dzieci okres ich adaptacji w szkole.

II etap edukacyjny to edukacja przedmiotowa. Każdy z 21 przedmiotów jest opisany według identycznego schematu:

1. Cele kształcenia – wymagania ogólne.
2. Treści nauczania i umiejętności – wymagania szczegółowe.
3. Warunki i sposób realizacji.

Planując swoją pracę, każdy nauczyciel musi – jak wskazano wcześniej – przeanalizować podstawę programową niższego etapu edukacyjnego, biorąc pod uwagę specyfikę swojego przedmiotu. Wymagania szczegółowe mają stanowić trzon przygotowywanego do realizacji programu nauczania, a warunki i sposób realizacji składają się na opis podstawowych zasad organizowania procesu lekcyjnego.

Jednocześnie wszyscy uczący w szkole podstawowej muszą pamiętać, że podstawę programową dla II etapu edukacyjnego rozpoczyna ogólny opis wszystkich przedmiotów, że na każdym przedmiocie należy kształtować kompetencje językowe uczniów oraz dbać o wyposażenie uczniów w wiadomości i umiejętności umożliwiające komunikowanie się w języku polskim w sposób poprawny i zrozumiały. Należy również zwrócić uwagę na opisane w warunkach i sposobie realizacji podstawy programowej, konieczne do wykonania: obserwacje i doświadczenia, wycieczki i zajęcia terenowe, wykorzystanie TI oraz inne zalecane metody i formy pracy.

Według zapisów rozporządzenia:

Działalność edukacyjna szkoły jest określona przez:

- 1) *szkolny zestaw programów nauczania;*
- 2) *program wychowawczo-profilaktyczny szkoły.*

Szkolny zestaw programów nauczania oraz program wychowawczo-profilaktyczny szkoły tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela. Obok zadań wychowawczych i profilaktycznych nauczyciele wykonują również działania opiekuńcze odpowiednio do istniejących potrzeb.

Działalność wychowawcza szkoły należy do podstawowych celów polityki oświatowej państwa. *Wychowanie młodego pokolenia jest zadaniem rodziny i szkoły, która w swojej działalności musi uwzględniać wolę rodziców, ale także i państwa, do którego obowiązków należy stwarzanie właściwych warunków wychowania. Zadaniem szkoły jest ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny. Wychowanie ukierunkowane na wartości zakłada przede wszystkim podmiotowe traktowanie ucznia, a wartości skłaniają człowieka do podejmowania odpowiednich wyborów czy decyzji. W realizowanym procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoła podejmuje działania związane z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, formami upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi.*

Przygotowując się do nowego roku szkolnego, pamiętajmy czasem o tym, co powiedział Johan Wolfgang Goethe:

Nauczyciel, który potrafi wzbudzić wyższe uczucia dla jednego choćby dobrego czynu, jednego dobrego wiersza – osiąga więcej aniżeli ten, który zapełnia naszą pamięć nieskończonymi rzędami przedmiotów naturalnych, sklasyfikowanych pod względem nazwy i kształtu.

Co zatem należy uwzględnić w planowaniu pracy z uczniami?

Wymagania edukacyjne, o których mowa w art. 44b ust. 8 pkt 1 *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*⁴, są tworzone przez nauczyciela na podstawie zapisów podstawy programowej (celów opisanych w podstawie programowej).

Wybór programu nauczania powinna więc poprzedzić analiza podstawy programowej. Świadomość celów pozwoli na trafniejszy wybór programu (samodzielnie napisanego lub zmodyfikowanego na podstawie propozycji programu z wydawnictwa) oraz podręcznika. Ponieważ nowa podstawa programowa oraz ramowe plany nauczania⁵ skupiają monitorowanie realizacji podstawy programowej na analizie stopnia opanowania przez uczniów celów (wymagań) zamieszczonych w podstawie programowej, podczas planowania swojej pracy oraz projektowania wymagań edukacyjnych można wykorzystać propozycje planów opisywanych w diagnostyce edukacyjnej. Realizację programu można zaplanować, posługując się planem kierunkowym.

Tabela 1. Schemat – opis planowania kierunkowego

Etapy planowania	Zasięg	Aspekty
I. Planowanie kierunkowe	Etap edukacji Rok szkolny	Cele szczegółowe z podstawy programowej 1. Cele poznawcze i motywacyjne 2. Materiał nauczania

Tabela 2. Poziomy planowania zajęć dydaktycznych wg B. Niemierki

Poziomy planowania	Okres	Ukierunkowanie planu
1. Planowanie kierunkowe	Rok szkolny	Ukierunkowanie na cele kształcenia

⁴ Dz.U. z 2016 r. poz. 1954 ze zmianami.

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. poz. 703).

W planie kierunkowym należy uwzględnić elementy realizowanego programu, czyli dział programowy, rozdział podręcznika, blok tematyczny czy też moduł, materiał nauczania, czyli informację rzeczową przekazywaną uczniowi na lekcjach, cele wynikające z podstawy programowej, liczbę godzin i termin realizacji. Ponieważ w nowej podstawie programowej zwraca się uwagę na powiązanie dydaktyki w ce-

lami wychowawczymi, więc w projekcie planu kierunkowego powinno się uwzględnić właśnie te cele. Umiejętności kluczowe zapisywane w planie kierunkowym wynikają z zaleceń Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. Kompetencje kluczowe znajdują się też we wstępie podstawy programowej (siedem najważniejszych umiejętności –

kluczowych kompetencji, które powinny być rozwijane w ramach kształcenia w szkole podstawowej). Uwzględnienie w planie kierunkowym zalecanych warunków i sposobów realizacji pozwala na uświadomienie, jak organizować lekcje i proces uczenia się uczniów. Liczba godzin oraz termin określają czas i termin realizacji zakładanych celów.

Poniżej został zaprezentowany projekt tabeli planu kierunkowego.

Plan kierunkowy

Klasa	Dział programowy (rozdział z podręcznika, blok tematyczny, moduł)	Materiał nauczania	Cele ogólne	Cele wychowawcze z podstawy programowej	Cele szczegółowe z podstawy programowej	Umiejętności kluczowe	Zalecane warunki i sposoby realizacji	Liczba godzin	Termin
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Przykład planu kierunkowego: Przyroda

Klasa	Dział programowy (rozdział z podręcznika, blok tematyczny, moduł)	Materiał nauczania	Cele ogólne	Cele wychowawcze z podstawy programowej	Cele szczegółowe z podstawy programowej	Umiejętności kluczowe	Zalecane warunki i sposoby realizacji ⁶	Liczba godzin	Termin
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
IV	I. Sposoby poznawania przyrody	Jak będziemy uczyć się przyrody? Obserwacje i doświadczenia w poznawaniu przyrody. Przyrządy wykorzystywane w poznawaniu przyrody. Źródła wiedzy o przyrodzie. Zmysły niezbędne do prowadzenia obserwacji przyrodniczych.	I.1, I.2, I.3 II.1, 2, 3	III.1, 5, 6, 7.1, 4	I.1 – 6	1, 3, 4, 6	<ul style="list-style-type: none"> • Obserwacja w terenie lub obserwacja pośrednia w sali lekcyjnej przy wykorzystaniu obrazów realistycznych i symbolicznych, w tym szczególnie map, plansz anatomicznych, rysunków i schematów. • Nauczyciel inicjuje prowadzenie obserwacji poszczególnych składników środowiska zarówno przyrody ożywionej, jak i nieożywionej w najbliższej okolicy szkoły. • Podczas obserwacji należy uwzględnić rolę zmysłów, które pozwalają poznać dostrzegane i nazywane składniki środowiska. 	2 w tygodniu – łącznie 6 godz.	Pierwsze 3 tygodnie września
	II. Orientacja w terenie	Widnokrąg. Kierunki na widnokręgu i sposoby ich wyznaczania. Miejsca wschodu, górowania i zachodu Słońca. Zależność między wysokością górowania Słońca a długością i kierunkiem cienia. Zmiany w położeniu Słońca nad widnokręgiem w ciągu doby i w ciągu roku. Plan i mapa. Legenda mapy. Kierunki na planie i mapie.	I.1, I.2, I.3 II.1, 2, 3	III.1, 5, 6, 7.1	II.1 – 11	1, 3, 4, 6		2 w tygodniu	

⁶ Zalecane warunki i sposoby realizacji podstawy programowej oraz liczba realizowanych godzin wynikają z przyjętego programu przyrody.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	III. Pogoda, składniki pogody, obserwacje pogody	Pogoda i jej składniki. Przyrządy służące do pomiaru składników pogody. Zjawiska pogodowe. Stany skupienia wody.	I.1, I.2, II.1, 2, 3	III.1, 2, 6, 7.1	III.1 – 8	1, 2, 3, 4, 6		2 w tygodniu	
	IV. Ja i moje ciało	Wybrane układy budujące ciało człowieka i ich rola w organizmie. Higiena ciała i otoczenia.	I.1, II.2, 3, 4, 5	III.1, 2, 3, 4, 6, 7.1, 2, 3	I.4, 6 IV.1 – 6	1, 3, 4, 5, 6, 7		2 w tygodniu	
	V. Ja i moje otoczenie	Bezpieczny wypoczynek. Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach. Choroby i zapobieganie im. Różnorodne substancje i ich znaczenie w życiu codziennym. Rośliny trujące, zwierzęta niebezpieczne, zasady postępowania w wypadku kontaktu z nimi. Uzależnienia, w tym od Internetu, telefonu komórkowego i niebezpieczeństwa z nimi związane. Zasady zdrowego stylu życia.	I.1, II.2, 3, 4, 5	III.1, 2, 3, 4, 5, 6	I.4, 6 V.1 – 10	1, 3, 4, 5, 6, 7		2 w tygodniu	
	VI. Środowisko przyrodnicze najbliższej okolicy	Formy ukształtowania powierzchni terenu. Składniki przyrody nieożywionej (skały, wody) i ożywionej (roślinność, zwierzęta). Warunki życia na lądzie. Przystosowania organizmów do życia w środowisku lądowym. Las, łąka, pole uprawne i ich charakterystyczne organizmy. Warunki życia w wodzie. Organizmy wodne. Przystosowania organizmów do życia w środowisku wodnym.	I.1, 2, 6 II.1, 2, 3, 6,	III.1, 5, 6, 7.1, 2, 4	I.4, 6 VI.1 – 13	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7		2 w tygodniu	
	VII. Środowisko antropogeniczne i krajobraz najbliższej okolicy szkoły	Składniki środowiska związane z działalnością człowieka. Cechy krajobrazu współczesnego. Przemiany krajobrazu i ich ocena.	I.1, 5, 6, II.1, 2, 3, 7	III.1, 2, 3, 6, 7.1, 2, 3, 4, 5	I.4, 6 VIII.1 – 9	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7		2 w tygodniu	

Na podstawie planu kierunkowego konstruuje się plany wynikowe, które stanowią zbiór wymagań nauczyciel-

skich. Planowanie wynikowe polega na określeniu i ustąpieniu (hierarchii) wymagań programowych. Według

tych wymagań nauczyciel będzie planował zajęcia oraz oceniał osiągnięcia uczniów i skuteczność własnej pracy.

Tabela 3. Schemat – opis planowania wynikowego

Etapy planowania	Zasięg	Aspekty
I. Planowanie wynikowe	Dział programowy Duża jednostka tematyczna Część programu	Cele operacyjne (czynności ucznia). 1. Wymagania edukacyjne. 2. Materiał nauczania.

Tabela 4. Poziomy planowania zajęć dydaktycznych (B. Niemierko)

Poziomy planowania	Okres	Ukierunkowanie planu
Planowanie wynikowe	Dział programowy.	Ukierunkowanie na osiągnięcia uczniów (wyniki).

Plan wynikowy

Dział programowy (rozdział podręcznika, kompetencja)

Tabela 5. Tabela planu wynikowego

Treść nauczania (materiał)	Badane czynności ucznia	Kategoria celu	Poziom wymagań

Plan wynikowy. Przedmiot: Przyroda, klasa IV

Dział programowy: **I. Sposoby poznawania przyrody**

Wersja 1

Treść nauczania (materiał)	Badane czynności ucznia	Kategoria celu	Poziom wymagań
1.1) opisuje sposoby poznawania przyrody, podaje różnice między eksperymentem doświadczeniem a obserwacją;	I. 1a) Opiszysz co najmniej 3 sposoby poznawania przyrody	C	P
	I.1b) Opiszysz co najmniej 5 sposobów poznawania przyrody	C	PP
	I.1c) Wyjaśnisz pojęcie: obserwacja	B	P
	I.1d) Wyjaśnisz pojęcie: doświadczenie	B	P
	I.1e) Wyjaśnisz pojęcie: eksperyment	B	P
	I.1f) Przedstawisz różnicę pomiędzy eksperymentem doświadczeniem a obserwacją	B	PP
	I.1) ...		
2) podaje nazwy przyrządów stosowanych w poznawaniu przyrody, określa ich przeznaczenie (lupa, kompas, taśma miernicza);	I.2a) Rozpoznasz przyrządy stosowane w poznawaniu przyrody (lupa, kompas, taśma miernicza)	B	P
	I.2b) Podasz nazwy przyrządów stosowanych w poznawaniu przyrody (lupa, kompas, taśma miernicza)	A	PP
	I.2c) Wyjaśnisz przeznaczenie przyrządów stosowanych w poznawaniu przyrody (lupa, kompas, taśma miernicza)	B	P
	I.2d) Zastosujesz w poznawaniu przyrody przyrządy (lupa, kompas, taśma miernicza)	C	P

Wersja 2

Treść nauczania (materiał)	Badane czynności ucznia	Kategoria celu	Poziom wymagań	Cele wychowawcze
1.1) opisuje sposoby poznawania przyrody, podaje różnice między eksperymentem doświadczeniem a obserwacją;	1.1a) Opiszysz co najmniej 3 sposoby poznawania przyrody	C	P	
	1.1b) Opiszysz co najmniej 5 sposobów poznawania przyrody	C	PP	
	1.1c) Wyjaśnisz pojęcie: obserwacja	B	P	
	1.1d) Wyjaśnisz pojęcie: doświadczenie	B	P	
	1.1e) Wyjaśnisz pojęcie: eksperyment	B	P	
	1.1f) Przedstawisz różnicę pomiędzy eksperymentem doświadczeniem a obserwacją	B	PP	
	1.1) ...			
2) podaje nazwy przyrządów stosowanych w poznawaniu przyrody, określa ich przeznaczenie (lupa, kompas, taśma miernicza);	1.2a) Rozpoznasz przyrządy stosowane w poznawaniu przyrody (lupa, kompas, taśma miernicza)	B	P	
	1.2b) Podasz nazwy przyrządów stosowanych w poznawaniu przyrody (lupa, kompas, taśma miernicza)	A	PP	
	1.2c) Wyjaśnisz przeznaczenie przyrządów stosowanych w poznawaniu przyrody (lupa, kompas, taśma miernicza)	B	P	
	1.2d) Zastosujesz w poznawaniu przyrody przyrządy (lupa, kompas, taśma miernicza)	C	P	

Prezentowany sposób planowania pozwala na określenie wymagań programowych, co jest kluczowe dla współczesnej dydaktyki, ponieważ nadaje jej charakter działalności świadomej i odpowiedzialnej. Stosowanie taksonomii celów może uchronić nauczycieli i uczniów przed encyklopedyzmem w nauczaniu i uczeniu się oraz marno-

trawieniu ich zdolności i motywacji⁷. Ustalenie wymagań programowych (w planie wyników)⁸ i przedstawienie ich uczniom pozwala na zaplanowanie zajęć oraz sprawdzanie osiągnięć uczniów według wymagań. Nauczanie – uczenie się prowadzone według wymagań programowych prowadzi do oceniania osiągnięć i samooceny

uczniów według wymagań (ocenianie kształtujące). I na koniec: ewaluacja systemu kształcenia prowadzona jest przez nauczyciela według spełniania wymagań. Pozwala to na modyfikację nie tylko systemu kształcenia, ale również organizacji uczenia się uczniów, a także uświadomienie stopnia opanowania podstawy programowej.

Ewa Jakubowska jest konsultantem w Pracowni Rozwoju Zawodowego Nauczycieli w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach, Cezary Lempa jest konsultantem w Pracowni Zarządzania i Analiz Oświatowych w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach.

Od Redakcji:

Polecamy również artykuł Ewy Jakubowskiej:

Szkoła w obszarze trzech ustaw, czyli jak „oswoić” kilkaset artykułów i paragrafów nowych przepisów w „Forum Nauczycieli” nr 1(63)2017.

Dostępny także na stronie internetowej: www.womkat.edu.pl/publikacje

⁷ Taksonomia dziedziny poznawczej (wg B. Niemierki) – kategoria celu:

A – Zapamiętanie wiadomości, czyli gotowość przypomnienia sobie określonej informacji, bez zniekształceń, ale i bez modyfikacji.

B – Zrozumienie wiadomości, czyli przedstawianie ich w nowej formie, porządkowanie, streszczanie i wykorzystanie do logicznego wnioskowania.

C – Stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych, czyli praktyczne posługiwanie się wiadomościami w zadaniach nie odbiegających od podanego wzoru.

D – Stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych, czyli posługiwanie się wzorem badań naukowych: formułowanie problemu, analiza i synteza danych, sprawdzanie hipotez, krytyka rozwiązania.

⁸ Poziomowanie wymagań (wg B. Niemierki):

Poziom podstawowy – P (wymagania konieczne i podstawowe)

Poziom ponadpodstawowy – PP (wymagania rozszerzające, dopełniające, wykraczające)

ROBACZKI POD POWIEKĄ.

O dyskursie filozoficznym na lekcjach języka polskiego

URSZULA WYKURZ

Czy można myśleć, leżąc w wannie? Czy człowiek myśli, gdy biegnie do autobusu? Czy sen lubi myślenie? Czy potrafimy wyłączyć myślenie w taki sposób, w jaki naciskamy klawisz Esc, by ewakuować się z niechcianej strony? Jak to jest z tą zdolnością, która tak wyraźnie odróżnia nas od wszelkich innych bytów, stawia na piedestale, czyniąc dumnymi obywatelami republiki *homo sapiens*?

Zapytałam swoim uczniów o to, czym jest myślenie? Zamiast natychmiastowej odpowiedzi pojawiły się uśmiechy, zerkanie w stronę kolegi, pomrukiwanie pod nosem (w stylu: no, wie pani), a w skrajnych przypadkach nawet pełne skupienia drapanie po głowie, bo *kiedy wszystko inne zawodzi, trzeba filozofować*¹. Nie chciałam zostawić swoich gimnazjalistów w takiej epistemologicznej próżni wypełnionej oddechem i grymasem zażenowania, więc zadałam kolejne pytanie: skąd wiemy, że ktoś myśli? I tu już padły konkretne odpowiedzi: zastanawia się, jest skoncentrowany, nie robi sześciu rzeczy jednocześnie, nie patrzy mechanicznie w monitor czy ekran telewizora. Sądzę, że w tych propozycjach zawarte jest ziarno prawdy. *Wszelkie myślenie wymaga zatrzymania się i pomyślenia*². Myślenie nie lubi pośpiechu, chociaż doskonale znamy stan zwany gonitwą myśli. Myślenie wiąże się z wysiłkiem, jest ruchem na zewnątrz (chcę coś zrozumieć) i ruchem do wewnątrz (to ja dokonuję analizy, męczę się, badam, szukam, strukturalizuję). Nie da się

ukryć, iż *ciekawość, pragnienie rozumienia, poznania i odkrywania – to dążenia najgłębiej tkwiące w duszy człowieka*³. To dlatego zachęcona nieśmiałościami konkluzjami gimnazjalistów udałam się na piętro szkolnego gmachu nieustającej radości, by zapytać najmłodszych uczniów, co to jest myślenie. Tym razem nie było milczenia, niepewności ani konsternacji. I wtedy przypomniało mi się znakomite pytanie artysty: *czy człowiek jest bardziej człowiekiem, kiedy jest jak dziecko*⁴. Maluchy z wrodzoną pewnością siebie i znajomością rzeczy świata tego odparły, że myślenie to taki mały robaczek, który cały czas chodzi po głowie, nie musi jeść cukierków ani żuć gumy, nigdy nie zasypia i nie marudzi.

Okazało się, że warto dbać o tego małego robaczka, który nie dość, że nie wyje nam z seifu słodkości, to jeszcze podpowie, ile jest dwa plus dwa i gdzie mieszka Eskimos. Formą opieki nad myśleniem-robaczkiem może być czytanie kolorowych książeczek, słuchanie babci i dziadka, którzy mają w głowie mnóstwo opowieści, oglądanie filmów o tygrysach i żółwiach.

Myślenie, podobnie jak świat i wszystko, co nas otacza, jest pięknym darem. *To nie my przychodzimy na świat, lecz świat przychodzi do nas. Urodzić się znaczy tyle, co dostać cały świat w prezencie*⁵. Wydaje mi się, że myślenie to konstrukt niezwykle złożony. Z jednej strony wymaga wysiłku i sporego nakładu pracy. W ten sposób postrzegają proces poznawczy dorośli. Natomiast dzieci odbierają otaczającą nas rze-

czywistość intuicyjnie i spontanicznie. Różnica w pojmowaniu świata, myślenia i wszelkich spraw z nim związanych jest zatem kwestią wieku. *Zdumienie jest początkiem filozofii. Dzieci, podobnie jak wielcy filozofowie, mają naturalną skłonność reagowania zdumieniem na to, co widać dokoła. Jeśli otaczają ich przy tym ludzie, którzy podzielają taką postawę, mogą mówić o szczęściu. Posługując się rozumowaniem, przekładają ciekawość na idee, teorie i hipotezy dotyczące biegu spraw na świecie*⁶. Dzieci porównują – jak wspomniałam – myślenie do robaczka, który znajduje się w nieustannym ruchu. Warto zauważyć, że robak kojarzy nam się z tym, co brzydkie, nieefektywne, niebezpieczne, a nawet złe. Zdrobnienie *robaczek* mieści w sobie jednak pozytywne konotacje. Tak jakby myślenie było jednocześnie i męczące, i konieczne, i przyjemne. Warto podkreślić, że *myśli jawią się sobie jako myśli w tym samym czasie, w którym powstają*⁷. Proces ten wiąże się z zadawaniem pytań. Kartezjańskie wątplenie i poszukiwanie wpisuje się w paradygmat myślenia.

Wolę przyjąć, że myślenie jest ambivalencją, swoistą dychotomią, przyjemnym wysiłkiem. Odpowiedzi najmłodszych prowadziły zatem w prostej linii do stwierdzenia, że *myślenie towarzyszy życiu i samo jest niematerialną kwintesencją życia*⁸. Nie można istnieć, oddychać, spacerować, czesać włosów i nie myśleć. Myśli każdy z nas, choć nie musimy sobie wcale z tego zdawać sprawy. *Myślenie w swym niekognitywnym, niespecjalistycznym sensie jako naturalna potrzeba ludzka, realizacja różnicy danej w świadomości, nie jest przywilejem nielicznych, lecz zdolnością stale obecną u każdego*⁹. Ale czy powszechność myślenia nie prowadzi do jego strywializowania, spłylenia? Skoro każdy z nas myśli: wciąż, nieustannie i w każdej minucie? Ciekawe, czy są myśli lepsze i gorsze, myśli mądrzejsze i myśli bardziej błyskotliwe. A może istnieje hierarchia myśli, jakaś wielka

¹ J. M. Coetzee: *Hariba*. Przeł. M. Kłobukowski. Znak, Kraków 2003, s. 72.

² H. Arendt: *Myślenie*. Przeł. H. Buczyńska-Garewicz. Czytelnik, Warszawa 1991, s. 123.

³ *Uczyć się, aby być*. Red. E. Faure. Przeł. Z. Zakrzewska. PWN, Warszawa 1975, s. 34.

⁴ E. Vittorini: *Sycylijska rozmowa*. Przeł. B. Sieroszewska. PIW, Warszawa 1984, s. 84.

⁵ J. Gaarder: *W zwierciadle, niejasno*. Przeł. I. Zimnicka. Wydawnictwo Jacek Santorski & Co, Warszawa 1998, s. 59.

⁶ R. Fisher: *Uczymy, jak się uczyć*. Przeł. K. Kruszewski. WSiP, Warszawa 1999, s. 26.

⁷ J. P. Sartre: *Wyobrażenie. Fenomenologiczna psychologia wyobraźni*. Przeł. P. Beylin. Aletheia, Warszawa 2012, s. 158.

⁸ H. Arendt: *Myślenie...*, s. 261.

⁹ Tamże, s. 260.

piramida porządkująca nasz proces poznawczy, w którym jest i wnioskowanie, i analizowanie, i abstrahowanie?

Ogromnie zaskoczył mnie fakt, iż współczesna kognitywistyka, badając umysł ludzki i mechanizmy jego działania, używa tylu metafor, wśród których prym wiodą neurony lustrzane. Byłam przekonana, że przenośnie to dziedzina poetyckiego natchnienia. Okazało się, iż nauka potrzebuje językowych środków stylistycznych, pięknych i pojemnych znaczeniowo formuł, których zadaniem jest osvajanie nieznanego przestrzeni. Mocno natomiast przemawia do mnie teza sięgająca czasów św. Tomasza z Akwinu i legionu empirystów, iż *najpierw się widzi, potem się zna [...] wszelka myśl powstaje z doświadczenia, lecz żadne doświadczenie nie tworzy znaczenia ani nawet koherencji bez poddania się operacjom wyobraźni i myślenia*¹⁰. Należy, tak jak udowadniali to moi najmłodszy eksperci, słuchać, patrzeć, dotykać, ważyć, mierzyć, podrzucać do góry i moczyć w wannie, sprawdzając, co się stanie, bo *przecież ludźmi jesteśmy dopiero jako istoty myślące*¹¹.

Myślenie prowadzi do poznania, odkrycia i zrozumienia prawdy. Prawda jest tą wartością, której człowiek nie chce wyeliminować ze swojego życia bez względu na wyznawane przez siebie wartości. Myślenie, podobnie jak prawda, jest nam niezbędne, by wiedzieć, jak poruszać się w świecie. Prawda, zdaniem naukowców, nie lubi niedomówień ani dwuznaczności. *Prawda jest obiektywna: polega na korespondencji z faktami*¹². Efektem myślenia, szczególnie w naukach ścisłych, jest konkretna formuła poparta matematycznym wzorem czy wywodem logicznej argumentacji. Myślenie dąży do precyzji, ale karmi się pytaniami, wątpliwościami, metaforami. W tym punkcie naukowa dosłowność łączy się

z postulatem odczytywania świata za pomocą zmysłów, ku któremu intuicyjnie zmierza percepcja dziecka. Sądzę, że w apologii dziecięcej empirii można dopatrzeć się wielkiego zaufania i do świata, i do rozumu, i do myślenia pojmowanego w kategoriach nieustannie odnawianego wysiłku.

Poszukiwanie prawdy i transcendentności, tropienie uczuć schowanych pod gorsetem rzęs, katalogowanie emocji spuchniętych od nadmiaru wzruszeń, chwywanie w pajęczynę metafor ukrytych prawd i krzyczących kłamstw: tym zajmuje się poezja, zdobywając zasłużone obywatelstwo w republice ludzkiego doświadczenia. Kartezjusz, wierny regułem geometrii analitycznej, nie wstydził się przyznać, że *poezja ma wykwićność i słodycz bardzo porywającą*¹³. Są w niej przedmioty codziennego użytku i obiekty dostępne wyłącznie na zamówienie, są koronkowe peryfrazy i kałuże na osiedlowym podwórku, są wieżowce anafory i korytarze epitetów. Za każdym słowem kryje się człowiek i to właśnie sprawia, że liryczne konstrukcje są jednocześnie tak bliskie i tak dalekie, osvajane i obłaskawiane niczym dzikie koty. Niektórzy twierdzą, że *poezja wyraża treść świata w sposób absolutny, a nie ma świata bez poezji*¹⁴.

Znakomitą formą prowokowania młodego umysłu, zachęcania go do rozwiązywania szarad i zagadek intelektualnych są liryczne kryptogramy. *Poezja Jana Twardowskiego jest poezją aforystyczną. Aż skrzy się w niej od lirycznych sentencji, od efektownych apoftegmatów*¹⁵. Krótkie zdanie, błyskotliwa myśl zamknięta w finezyjnym oksymoronie, na pozór banalne i strywalizowane porównanie może kryć w sobie treść znacznie głębszą. *Twardowski wie, że aforyzm, będący rezultatem poetyckiego skrótów, najłatwiej*

*i najsukuteczniej zapada w czytelniczą wrażliwość*¹⁶.

Warto zaproponować gimnazjalistom zadania PPP (Poezja Pełna Pytań).

► Zadanie 1:

► Udziel odpowiedzi na pytania: *czemu się rozum karmi tajemnicą*¹⁷, *gdzie się prawda zaczyna a gdzie rozum kończy*¹⁸, *dlatego [...] nie pisze się tak jak się milczy*¹⁹.

► Zadanie 2:

► Udowodnij, że *stale potrzeba tego co niepotrzebne*²⁰, *szczegół nadaje wielkość wszystkiemu co małe*²¹, *milczy tylko prawda i nieszczęście*²².

Warto zauważyć, że nie tylko poezja wypełniona jest filozoficzną zadumą. Pytania o sens makrokosmosu, miejsce człowieka w świecie, jego cel i przeznaczenie znajdują się również w epickich układankach. Wielkim wyzwaniem dla ucznia jest konfrontacja z metaforyczną prozą autora *Małego Księcia*, który na kartach swej *Twierdzy* pyta o to, kim jest twórczy umysł, kiedy należy dążyć do perfekcji, a kiedy improwizacje przynoszą konstruktywne rozwiązania. Antoine de Saint-Exupéry zmierza w swych parabolicznych dywagacjach do zaskakujących, lecz niezwykle pojemnych aksjologicznie, wniosków. *Tworzyć to czasem również pomylić krok w tańcu albo błędnie ciąć dłutem w kamieniu. [...] Gdyż ludzie, pochyleni każdy nad swoją robotą, każdy jak potrafi, budują pałace i cysterny, i wiszące ogrody. Dzieła rodzą się niezawodnie z czarodziejstwa ich palców. I powiadam ci, że rodzą się zarówno z ruchów niezręcznych, jak i ze skutecznych: bo nie można dzielić człowieka i jeśli będziesz chciał mieć tylko wielkich rzeźbiarzy, nie będziesz miał wielkich rzeźbiarzy. [...] Wielki rzeźbiarz rodzi się z tej gleby, którą tworzą pośledni rzeźbiarze.*

¹⁰ Tamże, s. 133 – 134.

¹¹ K. Jaspers: *Filozofia egzystencji. Wybór pism*. Przeł. D. Lachowska, A. Wołkowicz. PIW, Warszawa 1990, s. 219.

¹² K. R. Popper: *Świat skłonności*. Przeł. A. Chmielewski. Znak, Kraków 1996, s. 43.

¹³ Kartezjusz: *Rozprawa o metodzie dobrego powodowania swoim rozumem i szukania prawdy w naukach*. W: tegoż: *Rozprawa o metodzie. Rozmyślenia nad zasadami filozofii i inne pisma*. Przeł. T. Boy-Zeleński, J. K. Dworzaczek, W. Dobrzycki. Hachette, Warszawa 2008, s. 45.

¹⁴ E. L. Doctorow: *Jezioro Nurów*. Przeł. M. Michałowska. PIW, Warszawa 1991, s. 158.

¹⁵ J. Koryl: *W cieniu uśmiechniętej wiary (O poezji Jana Twardowskiego)*. „Polonistyka” 1990, nr 10, s. 523.

¹⁶ Tamże, s. 524.

¹⁷ J. Twardowski: *Skąd przyszło*. W: tegoż, *Który stwarzasz jagody*. WL, Kraków 1988, s. 77.

¹⁸ J. Twardowski: *Pytania*. W: tegoż, *Który stwarzasz...*, s. 117.

¹⁹ J. Twardowski: *Pisanie*. W: tegoż, *Który stwarzasz...*, s. 217.

²⁰ J. Twardowski: *Narzekania*. W: tegoż, *Który stwarzasz...*, s. 103.

²¹ J. Twardowski: *Wielkie i małe*. W: tegoż, *Który stwarzasz...*, s. 225.

²² J. Twardowski: *Na dobranoc*. W: tegoż, *Który stwarzasz...*, s. 116.

Oni są dla niego jak schody, oni go wynoszą w górę. A zapal tańca wymaga, aby tańczyli wszyscy – nawet ci, co tańczą kiepsko²³.

Skoro o dyskursie filozoficznym mowa, to na zajęciach języka polskiego nie może zabraknąć autentycznego autorytetu z dziedziny współczesnej filozofii. Od lat przekonuję się, iż gimnazjaliści chętnie podejmują debatę z głoszonymi przez Leszka Kołakowskiego poglądami. Skarbnicą filozoficznych odniesień do codziennego życia są *Mini-wykłady o maxi-sprawach*. Warto zaproponować uczniom analizę fragmentów *O nicnierobieniu* oraz *O młodości*.

▣ Zadanie 1:

▸ Przeczytaj tekst, a następnie wyjaśnij, posługując się argumentacją autora, czym lenistwo różni się od nicnierobienia.

Najoczywiej nie jest prawdą, że ludzie chcieliby być wolni od wszelkich fizycznych wysiłków: po cóż by wymyślili sporty i różne gimnastyczne ćwiczenia, do których nie zmusza ich życiowa ko-

nieczność? A jeśli nawet mamy ochotę, by przez cały dzień leżeć na tapczanie, to i wtedy nie jest to zazwyczaj bezmyślne i całkiem próżniacze wylegiwanie, zawsze znajdujemy sobie jakieś zajęcia: ktoś czyta, ktoś pisze listy albo dzienniki, ktoś gada ze znajomymi przez telefon, ktoś telewizję ogląda, a ktoś ima się jakichś mniej lub bardziej absurdalnych rozrywek, np. rozwiązuje krzyżówki. Również oglądanie telewizji czy słuchanie radia [...] nie jest przecież całkiem bierno: wymaga jakiejś koncentracji. Nawet więc prawdziwi artyści lenistwa (a są tacy), którzy wymyślają wszelkie możliwe preteksty do nicnierobienia, nie są przecież jak bezmyślne kłody²⁴.

▣ Zadanie 2:

▸ Przeczytaj tekst, a następnie wyjaśnij, posługując się argumentacją autora, w czym tkwi siła młodości oraz które cechy sprawiają, że człowiek – mimo upływu lat – wciąż czuje się młody.

[...] Nie, tym co naprawdę i najbardziej w młodości jest atrakcyjne, jest rze-

czywistość niezakończenia, albo poczucie otwartości życia. Kiedy ukończyliśmy, na przykład, szkołę średnią i rozmyślamy o tym, co dalej, wydawać się nam może, że wszystko jest możliwe. Wyobrażam sobie, że mogę zostać lekarzem albo budowniczym mostów, szpiegiem albo pisarzem, przemysłowcem albo może alfonsem, biskupem albo zawodowym mordercą, aktorem albo politykiem. Nie znaczy to, bym miał naprawdę uzdolnienia do tych wszystkich zatrudnień albo bym powinien wierzyć, że je mam. Chodzi tylko o samo poczucie, że nic nie jest jeszcze przesądzone czy wyznaczone przez los, że drogi są otwarte i wszystko jest możliwe. [...] Pewne jest, że niektóre dobre cechy młodości można przechować bardzo długo. Nie można wprawdzie długo przechowywać zdolności do wyczynów sportowych, ale można – zdolność do umysłowej asymilacji rzeczy nowych, do zainteresowania czymś do tej pory nie znanym, ochotę do próbowania tego, co jeszcze nie wypróbowane, zdolność uczenia się, to znaczy bycia uczniem²⁵.

Urszula Wykurz jest nauczycielką języka polskiego w Publicznym Gimnazjum im. św. Franciszka z Asyżu w Poskwitowie.

Od Redakcji:

Polecamy również tekst Urszuli Wykurz:

 Żarliwość żywiołu. Muzyka jako narzędzie pracy z tekstem literackim w „Forum Nauczycieli” nr 2(62)2016 oraz artykuł jej autorstwa:

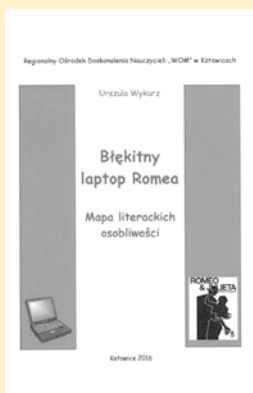
 Projekt w perspektywie w „Forum Nauczycieli” nr 1(60 – 61)2016.

 Dostępne także na stronie internetowej: www.womkat.edu.pl/publikacje

Z oferty wydawniczej RODN „WOM” w Katowicach

Urszula Wykurz: *Błękitny laptop Romea*

Książka zawiera 15 ćwiczeń, których głównym celem jest stymulowanie aktywności twórczej uczniów. Pierwsza część publikacji poświęcona została wybranym tekstom literackim. Część druga prezentuje projekty międzylekturowe.

²³ A. de Saint-Exupéry: *Twierdza*. Przeł. A. Olędzka-Frybesowa. Muza, Warszawa 2006, s. 51 – 52.

²⁴ L. Kołakowski: *O nicnierobieniu*. W: tegoż: *Mini-wykłady o maxi-sprawach. Seria druga*. Znak, Kraków 1999, s. 71 – 72.

²⁵ L. Kołakowski: *O młodości*. W: tegoż: *Mini-wykłady...*, s. 64 – 65.

EDUKACJA KULTUROWA A NOWA PODSTAWA PROGRAMOWA JĘZYKA POLSKIEGO

KATARZYNA MICHALSKA

Nowa podstawa programowa, której wyczekiwaliśmy (lub nadal wyczekujemy) z niekłamanym zainteresowaniem, rzeczywiście w kilku aspektach jest nowa, ale owa nowość opiera się głównie na nieco inaczej rozłożonych akcentach. Niewątpliwie nadal przecież mamy uczyć języka polskiego, zachęcać dzieci do czytania, uczyć poprawności językowej i komunikacji. Budzące wiele emocji listy lektur, po bliższej analizie wcale nie straszą, ot po prostu parę tematów trzeba będzie sobie odświeżyć. Taka jest w każdym razie moja, bardzo subiektywna, opinia.

Patrzę na głowy moich uczniów pochylonych nad podręcznikami i myślę o tym, czego bym dla nich chciała. Chciałabym, aby byli szczęśliwymi i dobrymi ludźmi, chciałabym, aby znaleźli satysfakcjonującą ich pracę i wierzyli w siebie. Chciałabym, aby potrafili się skutecznie komunikować, negocjować i argumentować, ale chciałabym też, aby nie byli łatwowierni i niestety mam głębokie poczucie, że kompetencji do bycia takimi nie zdobędą, jeśli nie oderwę ich od tych podręczników.

Po 25 latach pracy jestem absolutnie pewna, że najprostszą i najskuteczniejszą drogą do osiągnięcia tych celów jest edukacja kulturowa. W podstawie programowej zawsze było i nadal jest dla niej miejsce. Teraz mamy wprowadzać ucznia do kultury polskiej, zapoznawać z osiągnięciami kultury współczesnej i stwarzać mu możliwości uczestniczenia w kulturze w postaci np. zajęć pozalekcyjnych.

Świetnie! Zatem nadal mogę!

Zależy mi na tej możliwości bardzo, bo właśnie obcowanie z kulturą,

a zwłaszcza sztuką i stawianie ucznia w roli twórcy pozwala, w mojej ocenie, na realne i efektywne kształcenie w szkole tzw. kompetencji miękkich – np. umiejętności pracy w grupie, twórczego rozwiązywania problemów, kreatywności, poczucia własnej tożsamości i wartości. Diabeł tkwi w... metodach. Choć twórca nowej podstawy programowej jako priorytetową wskazuje metodę podającą, to nie broni nam przecież stosowania innych. Kompetencje miękkie, a więc te najbardziej obecnie pożądane na rynku pracy (twarde, czyli wiedza potwierdzona certyfikatami, świadectwami i dyplomami, stawiane są na drugim planie), nadal możemy kształcić, wykorzystując kilka innych znanych od dawna metod. Jedną z nich jest metoda eksponująca, nazywana również waloryzującą. Kiedy stawiamy naszego ucznia np. wobec dzieła sztuki, filmu czy tworu kultury popularnej, wzbudzamy emocje, pobudzamy jego aktywność emocjonalną i to ona stwarza dalej możliwość kształtowania przez dziecko jego własnego systemu wartości. Nowa podstawa programowa nakazuje położyć nacisk na teksty literackie, niejako wyizolowane z kultury, ale sugeruje też, że inne dzieła sztuki mogą służyć jako ich dopełnienie, ilustracja. Naszą rolą jest wybór właściwych ilustracji. Sztuka to zawsze zapis emocji drugiego człowieka, dobrze jest móc się z nimi skonfrontować, zweryfikować własne, kształtujące się w wieku szkolnym *ja* z *ja* drugiego człowieka. Takiej konfrontacji służą przecież także spotkania z bohaterami literackimi.

Kiedy postanowimy *wyprowadzić* naszych uczniów ze szkoły i stworzyć im warunki uczestnictwa w kulturze, nie zapominajmy, że stosujemy metodę impresyjną, która jako jedyna pozwala na skonfrontowanie idei, wyniesionych być może z dobrze przeprowadzonych zajęć literackich, z ich realizacją w postaci dzieła stworzonego przez kogoś innego. Niezbędne jest tu aktywne uczestnictwo, przeżywanie i doświadczanie w rzeczywistości, a więc wizyta w galerii, udział w spektaklu czy koncercie, ale także omówienie tego wydarzenia z uczniami. Celem bowiem jest kształcenie wartości, a naszą nauczycielską rolą pomoc uczniowi w zrozumieniu tego, co nie jest dla niego oczywiste. Zasygnalizowanie w nowej podstawie, że owo uczestnictwo ma teraz odbywać się w formie zajęć pozalekcyjnych, ma swoje dobre strony – może wreszcie uczniowie zaczną uczestniczyć w prawdziwych spektaklach i koncertach w miejsce przedpołudniowych substytutów. Aby proces był pełny, powinien się znaleźć czas na stosowanie metody ekspresyjnej, której skuteczność uzależniona będzie od tego, jaką sytuację warunkującą twórczość będziemy w stanie zainicjować. Wszystkie nagromadzone w procesie edukacyjnym idee i wartości, wszystkie odebrane komunikaty ukryte w różnych formach wyrazu, uczeń powinien móc teraz po prostu z siebie wyrzucić. Zaplanujmy więc proces twórczy, pozwólmy na ekspresję. Podczas lekcji języka polskiego zwykle powstają prace literackie, ale to przecież nie jedyna forma komunikatu. Pozwólmy na przykład intersemiotyczny, niech zamkną swoje emocje, przemyślenia, lęki i niepokoje w kreatywnych działaniach, pozwólmy im wyzwolić swoją ekspresję, stać się odpowiedzialnymi za swoje dzieło i na koniec – nie oceniamy. Twórczość to przecież współodczuwanie, empatia, a więc kolejna pozycja z listy kompetencji miękkich. Niech naszym celem będzie nie tyle wychowanie przyszłych artystów, ale ludzi otwartych, gotowych na podejmowanie wyzwań, mających świadomość siebie i swoich możliwości oraz mających przekonanie o możliwości wpływu na otaczającą ich rzeczywistość.

Katarzyna Michalska jest nauczycielką języka polskiego w Gimnazjum nr 1 z Oddziałami Integracyjnymi im. ks. J. Szafranka w Bytomiu, współtwórcą Klas Aktywności Twórczej.

CZYTANIE DZIŚ – KONIECZNOŚĆ?

IWONA KRUSZEWSKA-STOŁY

Jednym z priorytetów MEN od 2 lat jest *Upowszechnianie czytelnictwa, rozwijanie kompetencji czytelniczych wśród dzieci i młodzieży*. Tymczasem:

*W 22 proc. polskich domów nie ma ani jednej książki. [...] Jeśli wykluczmy podręczniki szkolne – okaże się, że książek nie ma w 42 proc. domów. [...] 16 proc. nie przeczytało zupełnie nic. Ani jednej książki, ani jednego przynajmniej trzystronowego tekstu. [...] 56 proc. – tylko tyłu jest choćby okazjonalnych czytelników wśród osób na wysokich stanowiskach. [...] Ta grupa nie czyta również w pracy, pomijając rozmaite dokumenty, raporty urzędowe czy branżowe¹. Wyniki raportu o stanie czytelnictwa nie pozostawiają złudzeń. Tylko 37 proc. Polaków powyżej 15 roku życia przeczytało w ubiegłym roku przynajmniej jedną książkę. Co wygrywa rankingi czytelnicze? *Pięćdziesiąt twarzy Greya* i powieści Sienkiewicza, które, jak przypuszczają autorzy raportu, przywoływane są przez ankietowanych w geście obronnym – po prostu nie pamiętają żadnych innych książek. Nie czyta kadra kierownicza (czyli z reguły ludzie z wyższym wykształceniem), a więc nie tylko te odsądzone od czci i wiary nastolatki. Ilu nauczycieli czyta? Ilu to tylko deklaruje? Ilu rodziców nie czytając, nakłania do lektury swoje dzieci, pozostając w zadziwieniu, że tego nie chcą robić? Warto też zrobić sobie rachunek sumienia, narzekając na nowe czasy: czy 20, 30 lat temu naprawdę było inaczej? Ilu z naszych kolegów czy koleżanek w liceum rzeczywiście czytało? Czy to też nie była garstka – pewnie większa niż teraz i bardziej reprezentatywna, bardziej widoczna, ale garstka? Różnica tkwi, według mnie, w czym innym. Kiedyś nieczytanie było wstydliwym tematem. Książki świadczyły o statusie społecznym, o zajmowanej pozycji intelektualnej (przypomnijmy: jeszcze niedawno wyższe studia kończyło 7 proc. społeczeństwa). Gdy*

byłam w liceum, snobowaliśmy się na czytanie literatury iberoamerykańskiej, do dobrego tonu należało chodzenie z Tatarkiewiczem pod pachą i kładzenie na widocznym miejscu Bułhakowa. Ale ja chodziłam do dość prestiżowego liceum w dużym mieście. Do klasy humanistycznej. Jednocześnie pamiętam ekspresowe streszczanie lektur kolegom, licznym, myślącym o studiach na politechnice czy akademii ekonomicznej. Teraz czytanie książek stało się elitarnym hobby. Zaczęto patrzeć na książki jak na przedmioty mogące być elementem wystroju wnętrza (choć też pamiętam odcinek *Czterdziestolatka* i obwoluty ze skóry świadczące o pozycji materialnej nabywcy), lecz niekoniecznie. W nowoczesnych magazynach o trendach w architekturze wnętrza książek nie ma. Nie pasują do surowych, minimalistycznych pokoiów połączonych z kuchnią czy tych w stylu glamour. Trzeba je odkurzać. Trzeba na nie mieć odpowiednie miejsce. Obwoluty są pstrokate (jeśli więc widuje się na zdjęciach wnętrza książki, to ułożone w serie wydawnicze), książki są nierównej wysokości.

Oczywiście nie czas tu i nie miejsce na dochodzenie przyczyn spadku czytelnictwa. Ceny książek z pewnością nie są tu czynnikiem decydującym – wystarczy spojrzeć na spadające statystyki wypożyczeń w bibliotekach. Nie można też do końca winić wszechobecne media – badania wskazują, że zagorzali czytelnicy bardzo często czytają również w Internecie czy obcuja z literaturą w mniej tradycyjny sposób – słuchając audiobooków czy eksplatuując e-booki. Można się tylko pokusić o stwierdzenie, że dopóki książki będą traktowane jak do niedawna opera, przedstawiane jak ona jako sztuka przedpotopowa, koturnowa, nic niewnosząca dla współczesnego odbiorcy, godna niewątpliwie zainteresowania,

ale tylko dla bardzo zagorzałych hipsterów – to z czytelnictwa nic nie będzie. Zmiana taktyki w przypadku opery zaowocowała jej renesansem – nowi twórcy, współczesne scenografie, nowoczesna reklama, pozbawiona otoczki zatęchłości sprawiły, że sale operowe pękają w szwach. Wytworzono na operę modę. Przecież temu też służyły obchody Roku Szekspira. Odświeżeniu odczytania, przybliżeniu ponadczasowych treści czytelnikowi, którego rzeczywistość tworzą reklamy, Facebook i wielkie produkcje filmowe. Dlaczego ludzie tak chętnie i tłumnie biorą udział w Targach Książki, coraz liczniejszych festiwalach literatury, w spotkaniach z autorami, w happeningach czytelniczych, podróżują śladami pisarzy (takie wycieczki np. śladami Kafki po Pradze czy Stiega Larssona po Sztokholmie są bardzo często organizowane)? Bo potrzebują tej medialnej otoczki, poczucia, że czytanie poza wewnętrzną, ma też zewnętrzną wartość.

Przykładem skutecznej akcji reklamowej, szeroko rozumianej, była oczywiście seria o Harrym Potterze. Dawała młodym czytelnikom dreszczyk emocji (kiedy następna część?), poczucie wspólnoty podczas kolejnych premier książek organizowanych oczywiście o północy (pamiętam mojego syna uzbrojonego w różdżkę i pelerynę, stojącego w tłumie podobnych sobie wczesnych nastolatków, a potem czytającego do rana z wypiekami na twarzy). Potęga literatury, znakomicie wpisującej się w potrzeby tego okresu rozwojowego? Z pewnością też. Ale również wytworzenie potrzeby uczestnictwa w wydarzeniu, w pewnym nurcie... Tymczasem o premierach filmowych jest głośno wszędzie. Czasem są to niewyobrażalne gnioty, które w telewizji wyłączony się po minucie oglądania. Ale odpowiednio nagłośnione przyciągną do kin jakąś grupę ludzi. Dlaczego recenzje książek – jeśli są – upycha się po obrzeżach gazet? Dlaczego znamienici autorzy nie są traktowani jak celebryci podobnie do nawet podrzędnych aktorów seriali? To szczęśliwie nieco się zmienia dzięki młodym autorom, szczególnie literatury popularnej – Katarzynę Bondę czy Marka Krajewskiego zna większość czytelników kryminałów, bo

¹ M. Rachid Chehab: *Czytelnictwo: katastrofa*. „Gazeta Wyborcza”, 21.04.2017.

udzielają się w różnych mediach obficie i biorą udział w dużych wydarzeniach. Powtarzam – czytelnictwo musi zyskać atrakcyjną oprawę, również w wydaniu szkolnym. Zrozumiały to też duże sieci księgarskie – przykładem jest Międzynarodowy Festiwal Literatury – duże wydarzenie organizowane przez empik, na który zjadą różne światowe i krajowe gwiazdy literackie. Impreza ma rozmach, bogaty program i jestem przekonana, że odniesie sukces.

Każdy produkt, który chcemy sprzedać, musi być zareklamowany. Musi być stworzona potrzeba, która spowoduje, że ktoś zechce ten przedmiot lub usługę nabyć. Dlaczego w czasach kolorowego natłoku wszystkiego książka miałaby się bronić tym, że jest? Nawet istniejące na rynku od dziesiątek lat napoje gazowane, jeśli chcą wygrać na rynku z innymi napojami, muszą być odpowiednio zareklamowane. Książki muszą rywalizować między sobą, ależ też z innymi sposobami spędzania czasu. Przypominam znowu nieśmiało – 30 lat temu alternatywą dla czasu z książką był czas spędzony na trzepakach czy na grze w karty. Trzeba przekonać nastolatki, że współczesne seriale, znakomite często, to konsekwencja XIX-wiecznej powieści powstającej w odcinkach. Że skoro potrafią obejrzeć naraz 10 odcinków, to może potrafią w tym czasie przeczytać coś równie atrakcyjnego. Uzmysłować, że kostium powieści – często krynoliny, wachlarze czy zbroje rycerskie mogą być takim samym kostiumem, jak stroje rycerzy Jedi czy postaci Marvela. Karkołomne? Z pewnością. Trudne? Oj tak...

Jedno zastrzeżenie – liczy się też jakość czytania. Heschel w jednej ze swych książek cytuje pewnego cadyka, który mówi: *To nie ty masz przechodzić przez książki, ale książki, ich treść mają przechodzić przez ciebie. Oto lektura warta grzechu*². Badacze od dawna się spierają, czy chodzi o to, by ludzie w ogóle czytali – cokolwiek, romansidła, sensacje i jakieś kolorowe gazety, czy żeby czytali mniej, ale tak, by coś w nich z tego zostało, by mieli pożywkę do myślenia. Pewnie prawda leży gdzieś pośrodku.

Bez nawyku czytania, bez umiejętności skupienia się na tekście pisanym (kluczowe jest przeczytanie w całości wymienionych na wstępie 3 stron... nawet studenci mają z tym problem), nie będzie czytania pogłębionego. *Książki wytrącają z intelektualnej drzemki. Sprawiają, że świat przestaje być czarno-biały, a staje się kolorowy. Pełno w nim światłocieni. Człowiek dzięki lekturze myśli, rozważa, problematyzuje rzeczywistość. Mądryemu wcale nie jest lżej. Przeciwnie: jest ciężiej. Ale tak ma być. Nie ma nic gorszego niż pewni siebie ignoranci [...] Lektura uczy rozróżnienia plew od ziaren*³. Tylko że to teoria. Żeby zachęcić kogokolwiek do wysiłku – w tym intelektualnego – trzeba mu coś zaoferować. Zadowolenie z pokonywania własnych ograniczeń, satysfakcję z wykonanej pracy, wizję rozwoju... ale też poczucie uczestniczenia w czymś atrakcyjnym, może dającym poczucie wspólnoty czy wtajemniczenia. Dlaczego młodzi ludzie zaczęli czytać masowo Gombrowicza, gdy wypadł z hukiem za pomocą działań pewnego ministra z listy lektur szkolnych? Bo czytanie stało się w tym wypadku wyrazem postawy społecznej, światopoglądu, przynależności, sprzeciwu.

Funkcja socjalizująca książek – jak nazywa ją prof. A. Janus-Sitarz⁴ – jest niezwykle istotna. Wspólne czytanie, wymiana rówieśniczych spostrzeżeń, opinii, zachwyty lub rozczarowań to wartość nie do przecenienia. Szczególnie w czasach, gdy młodzi ludzie mają permanentną potrzebę bycia w kontakcie z innymi. Nastolatki udzielają się na przeróżnych czytelniczych forach internetowych (a, wbrew pozorom, jest ich całkiem sporo), włączając się w ten sposób we wspólnotę wtajem-

niczonych. Dorośli dyskutują o lekturach w Klubach Książki czy np. bardzo popularnych zajęciach Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Często książka jest tu wstępem do pogłębienia relacji czy pretekstem do rozmowy. Z intymnej czynności czytania, osobistego kontaktu z książką przenosimy się w świat zewnętrzny. Mówi się, że teraz więcej ludzi pisze niż czyta. Może coś w tym jest, ale też blogi książkowe uczniów, powstające z ich inicjatywy, posty na różnych forach literackich mają dużą wartość. Pewna nauczycielka ostatnio opowiadała, że największy odzew lekturowy zyskała, gdy korzystając z aplikacji Snapchat zaczęła udostępniać okładki czytanych właśnie książek. Uczniowie poczuli się nobilitowani, mogąc je komentować. Robi też na nich wrażenie, gdy sama korzysta z ich fascynacji lekturowych, czytając i rozmawiając z nimi o ich wyborach, nie deprecjonując ich wartości literackiej.

Wskazana wcześniej prof. A. Janus-Sitarz wskazuje też na konieczność docenienia miejsca czytania. Jako przykład przywołuje bibliotekę miejską w Sztokholmie – TioTretton. Miejsce zupełnie niekojarzące się z tradycyjną wypożyczalnią książek. To biblioteka przeznaczona wyłącznie dla dzieci w wieku 10 – 13 lat. Specjalne miejsce dla nich stworzono dlatego, że badania wykazały, iż to właśnie dzieci w tej grupie przestają chodzić do bibliotek dla maluchów, a nie czują się jeszcze pewnie w bibliotekach dla nastolatków. Biblioteka TioTretton została w całości zaprojektowana na podstawie ankiet przeprowadzonych wśród dzieci, w których opisywały one swoje wymarzone miejsce. Młodszy i starsi nie mają tam wstępu. Wejście tam to więc nobilitacja. Dorośli są tu animatorami różnych działań: np. inicjują wspólne gotowanie z przepisów zawartych w książkach. Niczego nie narzucają, tylko wsłuchują się w dziecięce oczekiwania. Zamiast ławek i krzeseł są tu pufy, leżaki, hamaki, drabinki... Wszystko kolorowe i przyjazne. Atrakcyjne i żywe. Podobnie wyglądają kąciki czytelnicze w szkołach np. w Wielkiej Brytanii. Kolorowe miejsca w salach lekcyjnych, za-

² J. Makowski: *Czarodziejska Góra książek*. „Gazeta Wyborcza” 21.04.2017.

³ Tamże.

⁴ Poniższe spostrzeżenia prof. A. Janus-Sitarz wygłosiła podczas wykładu w czasie spotkania Uniwersytetu Polonistów pt. *Po co „googleinteligentowi” literatura piękna? Lekturowe lekcje empatii*. UŚ, Katowice 23.05.2017.

rzucone niskimi poduchami, ze ścianami z naklejonymi przez czytelników na kolorowych karteczkach spontanicznymi recenzjami czytanych książek, ze swobodnie rozrzuconymi książkami i czasopismami. Efektowne są szklane drzwi do biblioteki, na których ponaklejano skserowane, kolorowe okładki książek z miejscami do zaznaczenia autografem swojej lektury. To wszystko powoduje, że czytanie staje się działaniem społecznym, włączającym, umożliwiającym pokazanie własnej osobowości. Czemu właściwie inaczej traktować miejsca do czytania i do oglądania? Czemu kina to teraz wielkie multipleksy, błyszczące, kolorowe, obwieszane plakatami i reklamami? Bo to przyciąga uwagę, daje poczucie przyjemnego spędzenia czasu – niezależnie od jakości filmu.

Świetnym pomysłem, przywołanym przez prof. Janus-Sitarz, są też akcje fotograficzne typu: *Złap swojego nauczyciela na czytaniu; Najbardziej ekstremalne miejsce, gdzie czytałam książkę* (w samolocie, w kopalni, w balonie...). Dobrze działają też sesje idoli młodzieżowych fotografujących się z książkami – w Wielkiej Brytanii to np. kadra piłkarska. Podobny pomysł mają w Szwecji: *Szwedzcy urzędnicy rozumieją, że bycie czytelnikiem to kwestia tożsamości i aby nim się stać, trzeba uznać czytanie za coś atrakcyjnego, w inny sposób nie da się do niego zmusić. Z tej przyczyny zadali sobie najpierw pytanie: co młodzieży robią w wolnym czasie? Co lubią? Otóż najczęściej grają w piłkę lub uprawiają inne sporty. Postawiono więc na współpracę z trenerami w klubach sportowych i powołano Narodowego Trenera Czytelnictwa! Ten niebanalny pomysł jest w gruncie rzeczy wyrazem skrajnego pragmatyzmu. W Radzie Kultury uznano, że skoro trenerzy mają u lubiących sport młodych ludzi autorytet, to właśnie trenerom należy powierzyć zadanie krzewienia pasji lekturowych. To oni powinni mieć zawsze książki w sportowej szatni albo w autobusie wiozącym młodzież na zawody, powinni mówić, że sami chętnie czytają, że czytanie jest cool... Na pewno to oni szybciej zachęcą*

opornych chłopaków do czytania niż nauczycielka wmawiająca im, że czytelnictwo wzbogaca język⁵

Po co czytamy: dla rozrywki (czemu to ukrywać?), z ciekawości świata i ludzi, z nudy, z poczucia wspólnoty i tożsamości – w tym narodowej, bo pewne rzeczy znać wypada (przynajmniej tak się wydaje naszemu pokoleniu). Każda z tych potrzeb może być zaspokojona przez jakąś lekturę. Podobnie jak z jedzeniem – czasem mamy ochotę na schabowy, czasem na tort. Ważne, by wiedzieć, że tak jest. Że młody człowiek może odnaleźć w książkach wiedzę jak ugotować makaron, jak dbać o swój związek, może śledzić poczytania detektywa – polskiego lub obcego, walkę różnych bohaterów – rzeczywistych lub ze świata fantazji, może próbować zrozumieć rozterki nastolatka obecnych i tych z XIX wieku...

Młodzi przepisują ten świat na nowo. Od nowa tworzą stare wartości, takie jak dobro, zło, miłość. To nie jest tłumaczenie świata na swój język i tworzenie kolejnej piosenki o miłości. Trudno jest przyjąć definicje z zewnątrz, kiedy się samemu coś mocno przeżywa⁶. Każdy młody człowiek musi sobie sam wyważyć te otwarte drzwi, sądząc, że jego emocje, uczucia i przeżycia są wyjątkowe i niepowtarzalne. Że nikt nigdy przed nim tego nie doświadczał. Ale można mu w tym pomóc. Lektura mądrych książek i rozmowa na ich temat mogą być kołem ratunkowym dla kolejnych pokoleń cierpiących młodych Werterów. Banalne? Pewnie tak – ale ważne, by książki i czytanie nie były jednym wielkim, zbiorowym, męczącym obowiązkiem, ale wspólną podróżą do czasem znajomych krain.

Język polski realizowany jako przedmiot kluczowy w szkole ponadpodstawowej pozwala uczniowi na poznawanie zarówno dzieł literackich wchodzących w skład dziedzictwa polskiej, europejskiej i światowej kultury, jak i utworów literatury współczesnej, których autorzy zdobyli uznanie i pretendują do miejsca wśród uznanych twórców kultury. Dojrzałość intelektualna, emocjonalna

i moralna, którą w tym czasie osiąga uczeń, sprzyja kształtowaniu hierarchii wartości, kształtowaniu jego tożsamości osobowej, narodowej i kulturowej, rozwojowi poczucia odpowiedzialności za własny rozwój oraz wybory życiowe⁷. Nie sposób nie zgodzić się z tym stwierdzeniem z nowej podstawy programowej. Diabeł, jak zwykle, tkwi w szczegółach. Uczniowie, oczywiście, powinni czytać lektury z kanonu. Dobrze by było, gdyby zrozumieli, na czym polega ich ponadczasowość. A znakomicie, gdyby to przełożyło się na ich postawę życiową, w tym dalsze poszukiwania literackie. By zbudować przyzwoite społeczeństwo, by stworzyć wspólnotę nie tylko konsumentów, lecz także przyzwoitych obywateli, nie można sobie pozwolić na luksus nieczytania. Tego, by nie znać dzieł naszej kultury. Naród, który nie czyta, nie zbuduje tolerancyjnej kultury i przyzwoitej wspólnoty. I ściągnie na siebie nieszczęście⁸.

O co więc chodzi? O to, by nie zniechęcać do czytania. By wspólnie stwarzać modę na obcowanie z książką (bardzo aktywne ostatnio stały się w tym zakresie biblioteki różnego rodzaju, organizujące happeningi, konkursy na twórczość wokółksiążkową, noce z książkami, wystawy i spotkania; bibliotekarze wiedzą po prostu, że za pomocą gazetki ściennej do młodego – i nie tylko – czytelnika się nie dotrze). Musimy przestać się obruszać, że książki wymagają kolorowej otoczki medialnej, że potrzebują celebrytów i snobizmów w tym dobrym tu znaczeniu. Że potrzebują też uśmiechu i niestandardowego podejścia do lektury, również szkolnej. Są znakomici nauczyciele, którzy robią to od lat. Jest polonistka, która pisze świetnego bloga⁹, opisując swoje zmagania z materiałem gimnazjalną i pomysły na lekcje literackie oparte np. na analizie kryminałów A. Christie (to przecież analiza, logiczne argumenty, następstwo wydarzeń...) czy wykorzystaniu map myśli, tworzeniu książkowych infografik... I lekcję w formie zabawy w Escape room. Albo lekcję, na której uczniowie recytowali *Świteziankę*, a na zakończenie oglą-

⁵ K. Tubylewicz: *Czytać po szwedzku*. <https://www.tygodnikpowszechny.pl/czytac-po-szwedzku-30628>. Dostęp: 25.05.2017

⁶ *Narracja na jedną rękę*. Z *Bownikiem rozmawia Zofia Krawiec*. „Wysokie Obcasy” 4.03.2017.

⁷ <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2017/04/jezyk-polski-opis-przedmiotu.pdf>. Dostęp: 8.05.2017

⁸ J. Makowski: *Czarodziejska...*

⁹ <http://www.lekcjepolskiego.com>; <https://www.facebook.com/lekcjepolskiego>

dali występ kabaretu Mumio Ucha, ucha, świtezianka... Albo inna polonistka, prowadząca w Bytomiu Klasy Aktywności Twórczej, łącząca języki literatury, filmu i sztuk plastycznych, by pokazać, że wszystkie te dziedziny mogą dać wiedzę o świecie, pożywkę dla wyobraźni i satysfakcję z pokonywania z własnych ograniczeń. To oczywiście tylko przykłady, bo takich nauczycieli jest bardzo wiele. Dowodem na to są też scenariusze nadsyłane od siedmiu lat na Wojewódzki Konkurs na Najciekawszy Scenariusz Lekcji Języka Polskiego czy projekty wspólnych działań nauczycieli i przedstawicieli świata sztuki zgłaszane do ogólnopolskiego projektu Bardzo Młoda Kultura.

Zadaniem szkoły podstawowej jest wprowadzenie uczniów w świat literatury, ugruntowanie ich zainteresowań czytelnicy oraz wyposażenie w kompetencje czytelnicy potrzebne do krytycznego odbioru utworów literackich i innych tekstów kultury. Szkoła podejmuje działania mające na celu rozbudzenie u uczniów zamiłowania do czytania oraz działania sprzyjające zwiększeniu aktywności czytelnicy uczniów, kształtuje postawę dojrzałego i odpowiedzialnego czytelnika, przygotowującego do otwartego dialogu z dziełem

literackim. W procesie kształcenia i wychowania wskazuje rolę biblioteki (szkolnej, publicznej, naukowej i in.) oraz zachęca do podejmowania indywidualnych prób twórczych. Wysokie kompetencje czytelnicy wpływają na sukces uczniów w szkole, a w późniejszym życiu pozwalają pokonywać uczniom ograniczenia i trudności związane z mniej sprzyjającym środowiskiem społecznym. Czytanie jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, to jedna z najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w procesie kształcenia. Dzieci, które dużo czytają, mają bogaty zasób słownictwa, z łatwością nazywają swoje uczucia i wchodzą w relacje z rówieśnikami, rzadziej sprawiają kłopoty wychowawcze, mając lepiej rozwiniętą wyobraźnię umożliwiającą obiektywne spojrzenie na zachowania własne i innych, w konsekwencji lepiej radzą sobie z obowiązkami szkolnymi, a także funkcjonowaniem w społeczności szkolnej¹⁰.

A więc: Mickiewicz wielkim poetą był – młodzież musi to wiedzieć. Że książki są częścią dziedzictwa narodowego. Że są podstawą tożsamości narodowej – również. Ale musi też umieć

analizować kulturę, której częścią jest literatura, a przede wszystkim wiedzieć – że książki są żywą częścią tej kultury, zmienną w czasie, przenikającą się z innymi dziedzinami i z nich wyrastającą. To ważne szczególnie teraz, gdy wszystko się ze wszystkim miesza – film może powstać na kanwie książki, ale też odwrotnie, podstawą gier są komiksy, te z kolei dają początek serialom... Uczniowie nie wiedzą, że film to jest inna dziedzina sztuki niż literatura i obejrzenie filmu to nie to samo, co przeczytanie książki, bo to inny język, inne środki, inny twórca i często inna interpretacja tekstu wyjściowego. To jest rzeczywistość naszych uczniów. Mają trudności w rozgraniczeniu gatunków, w określaniu ich jakości, nie wiedzą, czego w nich szukać poza rozrywką, jakie kalki emocjonalne czy inne można w nich znaleźć.

Nie udawajmy, że coś zachwyca, chociaż nie zachwyca. Niektóre rzeczy trzeba wiedzieć i znać, bo taki jest wymóg nowoczesnego społeczeństwa. Nakłaniając jednak uczniów do czytania pamiętajmy o tym, by czytając, nie przestali być czytelnikami. Świadomy mi czytelnikami i odbiorcami kultury.

Iwona Kruszevska-Stoły jest konsultantem w Pracowni Informacji Pedagogicznej w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Katowicach.

Warto wiedzieć!

Ze słownika przygotowanego w Centrum Praktyk Edukacyjnych w Poznaniu:

Co to jest edukacja kulturowa?

Edukacja kulturowa, w najogólniejszym sensie, jest procesem przygotowania do bardziej aktywnego, świadomego, często też krytycznego uczestnictwa w kulturze. Dostarcza narzędzi do: 1) samodzielnego, krytycznego, pogłębionego rozumienia sensów poszczególnych wytworów kulturowych; 2) sprawczego działania w sieci społeczno-kulturowych relacji. Posługuje się pojęciem interpretacji kulturowej, a także krytycznej praktyki kulturowej, dostarczając narzędzi do rozumienia, jak i działania: przygotowuje podmioty do praktyki rozumiejącej. Edukacja kulturowa pogłębia wiedzę i kompetencje potrzebne do interpretacji kulturowej rozmaitych wytworów, tekstów kultury, sytuacji twórczych, przekazów kulturowych: może być edukacją do różnych form analizy kulturowej [...].

Źródło: M. Kosińska: *Edukacja kulturowa*. <http://cpe.poznan.pl/dictionary/edukacja-kulturowa/> [dostęp: 7.06.2017]

Co to jest animacja kulturowa?

To działania podejmowane w konkretnej grupie, wspomagające te formy uczestnictwa jej członków we własnej kulturze, które uznają oni za ważne, a które są z jakichś powodów utrudnione. Animacja zawsze uwzględnia kulturowy potencjał grupy, w której pracujemy, a służy jego wzmocnieniu lub wydobyciu poprzez: 1) inicjowanie nowych, pożądanych relacji między wszystkimi uczestnikami; 2) nawiązywanie relacji z innymi grupami i instytucjami; 3) umożliwianie podejmowania nowych działań; 4) umożliwianie suwerennego podejmowania decyzji; oraz 5) wypracowanie, jeśli jest taka potrzeba, modelu zmiany kulturowej [...].

Dlaczego animacja jest ważna?

Animacja kulturowa to ułatwianie dobrej i skutecznej współpracy między przedstawicielami grupy, której dotyczy. Współpraca ta jest konieczna, aby rozwijać i wspierać określone formy uczestnictwa jej przedstawicieli we własnej kulturze, ale także aby przezwyciężać bariery, których doświadczają [...].

Źródło: A. Skórzyńska: *Animacja kulturowa*. <http://cpe.poznan.pl/dictionary/animacja-kulturowa/> [dostęp: 7.06.2017]

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej.

ANALIZA

Rozporządzenia MEN

w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego. Część 1.

MARIA KACZMAREK

1. Nowe akty prawne.

Nowy ustrój oświaty wprowadzany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej od roku szkolnego 2017/2018 wnosi do edukacji zawodowej zmiany organizacyjne i dydaktyczne. Zespoły zadaniowe nauczycieli kształcących w zawodach, przygotowując się do nowego roku szkolnego powinny zapoznać się z zapisami następujących aktów prawnych:

- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. *Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe* (art. 151 do art. 156, art. 162 do art. 166, art. 282 do art. 291 – okres przejściowy funkcjonowania szkół);
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe* (art. 46 – klasyfikacja zawodów szkolnictwa zawodowego);
- Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. *o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji* (art. 8 do art. 11 – informacje dotyczące Polskiej Ramy Kwalifikacji);

a w szczególności z:

- *Rozporządzeniem MEN z dnia 13 marca 2017 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego;*
- *Rozporządzeniem MEN z dnia 28 marca 2017 w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół;*
- *Rozporządzeniem MEN z dnia 31 marca 2017 w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodzie.*

2. Analiza Rozporządzenia MEN z dnia 13 marca 2017 r. w sprawie klasyfi-

kacji zawodów szkolnictwa zawodowego.

Pierwszym krokiem w pracy zespołu nauczycieli kształcących w danym zawodzie powinno być przeanalizowanie zapisów *Rozporządzenia MEN z dnia 13 marca 2017 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego*, które wchodzi w życie 1 września 2017. Nowe rozporządzenie zawiera wiele zmian w stosunku do rozporządzenia z 2011 r. (które obowiązuje w zawodach już kształconych w szkołach do zakończenia cyklu nauczania).

W klasyfikacji właściwej zmiany w danym zawodzie mogą dotyczyć następujących kwestii:

- symbolu cyfrowego (należy sprawdzić, czy numer zawodu nie uległ zmianie);
- nazwy grupy zawodów lub nazwy zawodu (należy sprawdzić, czy zawód nie został przyporządkowany do innej grupy zawodów lub czy nie zmieniono nazwy zawodu);
- wnioskodawcy – ministra właściwego dla zawodu (należy sprawdzić, czy zawód nie został przyporządkowany do innego ministerstwa);
- obszaru kształcenia (należy sprawdzić nowe oznaczenia symboliczne obszaru kształcenia);
- typów szkół ponadpodstawowych: BSI, BSII (kształcenie wyłącznie w kwalifikacji K2 na podbudowie K1), T, SP;

- nazw kwalifikacji wyodrębnionych w zawodzie lub braku wyodrębnionych kwalifikacji w zawodzie (należy sprawdzić liczbę kwalifikacji w zawodzie oraz nazwy kwalifikacji, które w dużej mierze ulegają zmianie);
- możliwości prowadzenia kształcenia na kwalifikacyjnych kursach zawodowych w zakresie kwalifikacji wyodrębnionych w zawodzie (należy sprawdzić, czy istnieje możliwość prowadzenia KKZ w ramach kwalifikacji w danym zawodzie);
- szczególnych uwarunkowań lub ograniczeń związanych z kształceniem w danym zawodzie. Do klasyfikacji właściwej wprowadzono następujące elementy:
 - poziom PRK (Polska Rama Kwalifikacji) dla kwalifikacji pełnej, o której mowa w pkt 3 – 6 *Ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji;*
 - poziom PRK dla kwalifikacji częściowej (kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie).

3. Działania zespołów nauczycieli kształcących w danych zawodzie.

W roku szkolnym 2017/2018 nauczyciele kształcący w danym zawodzie będą pracowali, opierając się na dokumentacji programowej z 2012 r. w klasach II i III zasadniczej szkoły zawodowej, w klasach II, III, IV technikum i na kontynuowanych semestrach szkoły policealnej (do zakończenia cyklu kształcenia), oraz na nowej dokumentacji programowej z 2017 r. w klasach pierwszy: branżowej szkoły I stopnia, w czteroletnich technikach i od pierwszego semestru w szkołach policealnych. Aby nie doprowadzić do pomyłek organizacyjno-dydaktycznych w kształceniu w zawodzie (w nowej odsłonie), proponuje się wprowadzić informację do dzienników lekcyjnych, które będą zawierały następujące dane:

Klasyfikacja właściwa (od 2017 roku)

Symbol cyfrowy	Nazwa zawodu	Poziom PRK dla kwalifikacji pełnej	Obszar kształcenia	Typ szkoły ponadpodstawowej	Nazwa kwalifikacji	Poziom PRK dla kwalifikacji częściowej

Maria Kaczmarek jest konsultantem w Pracowni Edukacji Zawodowej i Międzykulturowej w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach.

ZMIANY

w Rozporządzeniu MEN

w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego. Część 2.

MAŁGORZATA ŁUKASZEWSKA

Rozporządzenie MEN w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego z dnia 13 marca 2017 r. określa zawody szkolnictwa zawodowego, w których kształcenie będzie mogło być prowadzone od 1 września 2017 r. Dotyczy ono nauki w klasach pierwszych branżowych szkół I stopnia, klasach pierwszych czteroletniego technikum oraz pierwszych semestrach szkół policealnych. W dokumencie uwzględniono zarówno dotychczas istniejące, jak i nowe zawody, określone na wnioski ministrów właściwych dla tych zawodów, oraz zmiany w dotychczasowych zawodach zgłoszone przez ministrów dla nich właściwych.

W pozostałych klasach czteroletniego technikum, klasach dotychczasowej zasadniczej szkoły zawodowej prowadzonych w branżowej szkole I stopnia i pozostałych semestrach szkoły policealnej aż do czasu zakończenia kształcenia będzie miało zastosowanie dotychczasowe *Rozporządzenie MEN* z dnia 23 grudnia 2011 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego (Dz.U. z 2011 r., poz. 7).

Nowa klasyfikacja zawodów szkolnictwa zawodowego obejmie **213 zawodów**, w ramach których wyodrębniono **248 kwalifikacji**. W klasyfikacji tej ujęto zawody posiadające dwie oraz jedną kwalifikację.

Wszystkie zawody są kwalifikacjami pełnymi w rozumieniu Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (ZSK); przypisany jest im poziom Polskiej Ramy Kwalifikacji (PRK) oznaczony cyfrą rzymską. Kwalifikacje z zawodów szkolnych są kwalifikacjami częściowymi w rozumieniu Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji – przypisany jest im poziom Polskiej Ramy Kwalifikacji oznaczony cyfrą arabską.

Liczba kwalifikacji została ograniczona do dwóch dla zawodu z uwagi na problemy z organizacją egzaminów potwierdzających kwalifikacje w zawodach zgłaszane przez dyrektorów (wnioski z monitorowania Podstawy Programowej Kształcenia Zawodowego wprowadzonej we wrześniu 2012 r.).

Rozporządzenie określa także typy szkół ponadpodstawowych, w których może się odbyć kształcenie w danym zawodzie. Zawody szkolnictwa artystycznego, dla których nie wyodrębnia się kwalifikacji, znajdują się w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Kształcenie w branżowej szkole I stopnia będzie się odbywało w zawodach jednokwalifikacyjnych, przy czym większość z nich ma kwalifikację wspólną z zawodem nauczonym na poziomie technikum. Absolwenci branżowej szkoły I stopnia będą mogli kontynuować naukę w branżowej szkole II stopnia w celu uzyskania dyplomu technika w zawodach wpisanych do klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, dla których przewidziano kształcenie w tym typie szkoły. Będą to zawody kształcone na poziomie technika, które posiadają kwalifikację wspólną z zawodem nauczonym w branżowej szkole I stopnia. Ponadto absolwent branżowej szkoły II stopnia uzyska wykształcenie średnie branżowe i będzie mógł przystąpić do matury.

Klasyfikacja zawodów szkolnictwa zawodowego określa nazwy zawodów dla zawodów nauczanych w systemie oświaty na poziomie branżowej szkoły I stopnia, branżowej szkoły II stopnia, technikum i szkoły policealnej oraz przypisany do nich poziom Polskiej Ramy Kwalifikacji dla kwalifikacji pełnych nadawanych w systemie oświaty,

których osiągnięcie potwierdza dyplom wydany przez okręgową komisję egzaminacyjną.

Klasyfikacja określa także kwalifikacje częściowe wyodrębnione w zawodzie (K1, K2), których osiągnięcie potwierdza świadectwo wydane przez okręgową komisję egzaminacyjną, po zdaniu egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie w zakresie jednej kwalifikacji, wraz z przypisanym do nich poziomem Polskiej Ramy Kwalifikacji.

Wśród zawodów jednokwalifikacyjnych znajdują się zawody nauczane zarówno na poziomie technikum, szkoły policealnej, jak również zawody nauczane wyłącznie w technikum oraz zawody nauczane wyłącznie w szkole policealnej.

W technikum dominuje kształcenie w zawodach dwukwalifikacyjnych. W zawodach nauczanych w technikum pierwszą kwalifikacją (K1) jest w wielu przypadkach kwalifikacja ustalona dla zawodu nauczanego w branżowej szkole I stopnia, a stanowiąca merytoryczną i programową podbudowę do nabywania kolejnych – wyższych – kwalifikacji w zawodzie w ramach tego samego obszaru kształcenia.

W zawodach tzw. szerokoprofilowych, dla których podbudowę merytoryczną i programową stanowi wiele zawodów nauczanych w branżowej szkole I stopnia, przewidziano możliwość wyboru kwalifikacji stanowiących pierwszą kwalifikację w zawodzie (K1), np. w zawodzie technik mechanik jako kwalifikację K1 przewidziano alternatywnie kwalifikacje wyodrębnione dla jednego z trzech zawodów: mechanik-monter maszyn i urządzeń, operator obrabiarek skrawających albo ślusarz.

Kształcenie w branżowej szkole II stopnia będzie się odbywało w zawodach, dla których przewidziano kształcenie w tym typie szkoły – będą to zawody kształcone na poziomie technika, które posiadają kwalifikację wspólną z zawodem nauczonym w branżowej szkole I stopnia. Tym samym w branżowej szkole II stopnia kształcenie będzie prowadzone wyłącznie w tych zawodach, które stanowią kontynuację kształcenia w branżowej szkole I stopnia. W branżowej szkole II stopnia będzie realizowana jedynie druga kwalifikacja częściowa (K2) wyodrębniona w danym zawodzie na poziomie technika.

Wprowadzono nowe zawody do klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego; są to:

- › technik robót wykończeniowych w budownictwie,
- › magazynier-logistik,
- › pracownik pomocniczy krawca,
- › pracownik pomocniczy mechanika,
- › pracownik pomocniczy ślusarza,
- › pracownik pomocniczy stolarza,
- › asystent fryzjera,

oraz

- › operator maszyn i urządzeń hutniczych (powstał w wyniku pogrupowania i zintegrowania dotychczasowych zawodów operator maszyn i urządzeń do obróbki plastycznej oraz operator maszyn i urządzeń metalurgicznych, dlatego podstawa programowa kształcenia w zawodach nie obejmuje już tych dwóch zawodów).

W omawianym rozporządzeniu wprowadzono także zmiany w nazewnictwie dotychczasowych zawodów, a w konsekwencji określono nowe symbole cyfrowe oraz liczbę i nazwy kwalifikacji w nowo utworzonych zawodach:

- › zawód **technik drogownictwa** (symbol cyfrowy 311206) zostaje zastąpiony zawodem **technik budowy dróg** (symbol cyfrowy 311216),
- › zawód **technik dróg i mostów kolejowych** (symbol cyfrowy 311207) zostaje zastąpiony zawodem **technik dróg kolejowych i obiektów inżynieryjnych** (symbol cyfrowy 311217),
- › zawód **technik urządzeń sanitarnych** (symbol cyfrowy 311209) zostaje zastąpiony zawodem **technik inżynierii sanitarnej** (symbol cyfrowy 311218),
- › zawód **monter sieci, instalacji i urządzeń sanitarnych** (symbol cyfrowy 712616) zostaje zastąpiony zawodem **monter sieci i instalacji sanitarnych** (symbol cyfrowy 712618),
- › zawód **technik budownictwa okrętowego** (symbol cyfrowy 311910) zostaje zastąpiony zawodem **technik budowy jednostek pływających** (symbol cyfrowy 311942),

- › zawód **monter kadłubów okrętowych** (symbol cyfrowy 721402) zostaje zastąpiony zawodem **monter kadłubów jednostek pływających** (symbol cyfrowy 721406),
- › zawód **technik cyfrowych procesów graficznych** (symbol cyfrowy 311911) zostaje zastąpiony zawodem **technik grafiki i poligrafii cyfrowej** (symbol cyfrowy 311943),
- › zawód **technik technologii ceramicznej** (symbol cyfrowy 311921) zostaje zastąpiony zawodem **technik ceramik** (symbol cyfrowy 311944),
- › zawód **fortotechnik** (symbol cyfrowy 343104) zostaje zastąpiony zawodem **technik fotografii i multimedii** (symbol cyfrowy 343105),
- › zawód **monter-elektronik** (symbol cyfrowy 742102) zostaje zastąpiony zawodem **elektronik** (symbol cyfrowy 742117),
- › zawód **monter mechatronik** (symbol cyfrowy 742114) zostaje zastąpiony zawodem **mechatronik** (symbol cyfrowy 742118),
- › zawód **mechanik maszyn i urządzeń drogowych** (symbol cyfrowy 834201) zostaje zastąpiony zawodem **operator maszyn i urządzeń do robót ziemnych i drogowych** (symbol cyfrowy 834209).

Zmianie uległo oznaczenie obszarów kształcenia:

Obszar kształcenia	Oznaczenie (2012 rok)	Oznaczenie (2017 rok)	Liczba kwalifikacji
administracyjno-usługowy	A	AU	69
budowlany	B	BD	32
elektryczno-elektroniczny	E	EE	29
mechaniczny i górniczo-hutniczy	M	MG	44
rolniczo-leśny z ochroną środowiska	R	RL	26
turystyczno-gastronomiczny	T	TG	18
medyczno-społeczny	Z	MS	21
artystyczny	S	ST	9

W związku ze zmianami w kształceniu zawodowym wynikającymi z wdrażanej reformy systemu edukacji, od 1 września 2017 r. obecna zasadnicza szkoła zawodowa staje się branżową szkołą I stopnia, w której powadzi się klasy dotychczasowej zasadniczej szkoły zawodowej aż do czasu wygaśnięcia.

Jeżeli zasadnicza szkoła zawodowa kształciła dotychczas w zawodach, których **nazwa uległa zmianie**, a która posiada ofertę kształcenia w danych zawodach (lub uzyskała już opinię Powiatowej i Wojewódzkiej Rady Rynku Pracy dotyczącą uruchomienia kształcenia w tych zawodach), **nie musi ubiegać się jako branżowa szkoła I stopnia o nową opinię Rady Rynku Pracy.**

W odniesieniu do kształcenia w nowych zawodach (technik robót wykończeniowych w budownictwie, magazynier-logistik, operator maszyn i urządzeń hutniczych, pracownik pomocniczy krawca, pracownik pomocniczy mechanika, pracownik pomocniczy ślusarza, pracownik pomocniczy stolarza, asystent fryzjera), proponuje się, aby dla usprawnienia prac wydawanie opinii dotyczącej uruchomienia kształcenia w tych zawodach przez Radę Rynku Pracy mogło odbywać się w trybie obiegowym (wg informacji na stronie MEN: <https://men.gov.pl>).

WYKORZYSTANIE SYMULACJI BIZNESOWYCH w nauczaniu przedsiębiorczości w szkołach średnich

ANNA CZARLIŃSKA-WĘŻYK, WOJCIECH PITURA,
ELŻBIETA SZCZEPANIAK

Innowacje w dydaktyce podstaw przedsiębiorczości

Absolwent szkoły ponadpodstawowej powinien posiadać podstawową wiedzę nie tylko z zakresu nauk ścisłych, przyrodniczych i humanistycznych, ale także społecznych, a zwłaszcza ekonomicznych. Na jej podstawie powinien również mieć wykształcone umiejętności oraz kompetencje osobiste i społeczne niezbędne do funkcjonowania we współczesnej, globalnie uwarunkowanej gospodarce. Edukacja w tym zakresie powinna być realizowana podczas lekcji nowoczesnie rozumianych podstaw przedsiębiorczości, w powiązaniu z pozostałymi przedmiotami.

Tak brzmi zapis w projekcie nowej podstawy programowej dla szkół ponadpodstawowych, która będzie obowiązywać począwszy od roku szkolnego 2019/2020 w klasach pierwszych: czteroletniego liceum ogólnokształcącego, pięcioletniego technikum i trzyletniej branżowej szkoły I stopnia, do której od roku szkolnego 2019/2020 będą uczęszczać pierwsi absolwenci ośmioletniej szkoły podstawowej. Propozycja wykorzystania gry opartej na symulacjach biznesowych do kształtowania postaw przedsiębiorczych doskonale wpisuje się w jej założenia.

Cele kształcenia wymieniane w nowej podstawie programowej, które można osiągnąć za pomocą wspomnianej gry edukacyjnej, to m.in.:

I. W zakresie wiedzy: rozumienie zasad zarządzania, roli marketingu

oraz społecznej odpowiedzialności w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa.

II. W zakresie umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce:

1. Podejmowanie przemyślanych decyzji w oparciu o wskaźniki gospodarcze i ekonomiczne oraz samodzielne obserwacje zjawisk zachodzących w gospodarce.

2. Analizowanie otoczenia przedsiębiorstwa, w tym rynku, na którym działa. Przygotowanie do prowadzenia własnej działalności gospodarczej.

III. W zakresie kształtowania postaw:

1. Wykorzystanie zdobytej wiedzy ekonomicznej do rozwijania własnej postawy przedsiębiorczej jako jednego z podstawowych warunków aktywnego uczestnictwa w życiu społeczno-gospodarczym, w tym skutecznego [...] prowadzenia własnej działalności gospodarczej.

2. Korzystanie z szans pojawiających się na rynku, podejmowanie inicjatywy, pomysłowość oraz zdolność do pokonywania barier wewnętrznych i zewnętrznych.

3. Docenianie roli przedsiębiorcy i znaczenia wolności gospodarczej oraz własności prywatnej.

W nauczaniu zagadnień ekonomicznych stosowano do tej pory głównie opisowe, bierne formy nauczania. Nie z wyboru, a z konieczności, ponieważ brak było na rynku narzędzi dydaktycznych, które pozwalałyby na wykorzystanie wiedzy i umiejętności z przedsiębiorczości w praktyce, a przy

tym w nowoczesny i interesujący dla ucznia sposób kształtowały kompetencje miękkie.

W dzisiejszym świecie, w którym większość uczniów korzysta z portali społecznościowych, z coraz to nowszych aplikacji do komunikacji, wymiany zdjęć czy filmów, ale i nauki, należy się zastanowić, w którym kierunku powinna pójść edukacja. Jakie narzędzia potrzebne są dzisiaj nauczycielom, aby mogli przykuć uwagę ucznia, który na co dzień przetwarza gigabajty różnych, mniej lub bardziej istotnych, danych i większość swojego czasu spędza w Internecie?

Należy pamiętać, że przedsiębiorczość jest postawą, która współdecyduje o życiowym powodzeniu jednostek, ale także o rozwoju społeczności i narodów. Pozycja każdego kraju w dużo większym stopniu zależy dziś od przedsiębiorczości jego obywateli niż od pozostałych czynników. Takie też jest stanowisko Unii Europejskiej. Dlatego wszystkie państwa członkowskie powinny aktywnie wspierać przedsiębiorczość swoich obywateli, wychowywać w tym duchu młode pokolenia i rozwijać ich edukację ekonomiczną¹. Peter F. Drucker pisał, że *przedsiębiorczości można się nauczyć skutecznie tylko poprzez praktykę*.

Stosowanie aktywizujących metod dydaktycznych daje właśnie możliwość wykorzystania zdobywanej wiedzy w praktyce. Z powodzeniem stosuje się w tym wypadku np. metody symulacyjne, które z założenia opierają się na aktywnym udziale uczestników w realizowanym zadaniu. Sprawdzoną formą są gry symulacyjne, wykorzystywane w procesie wspierania rozwoju zachowań przedsiębiorczych². W ostatnim czasie zauważyć można także trend wprowadzania na lekcje gier komputerowych, uznając je za efektywne narzędzie wspomagające naukę głównie logicznego, kreatywnego i analitycznego myślenia, w tym także m.in. przedsiębiorczości.

Gry symulacyjne odróżnia od innych technik to, że wynik samej gry jest za każdym razem inny. Cele gry są określone, podobnie jak w innych technikach dydaktycznych, jednak jej wynik

¹ <http://www.innowacyjne-nauczanie.pl>

² O. Łodyga: *Gryfikacja w edukacji ekonomicznej*, „EduAkcja. Magazyn edukacji elektronicznej” nr 2 (6)/2013, s. 4 – 14.

w dużym stopniu zależy od umiejętności graczy, co pozwala na znaczne ograniczenie czynnika losowości. Wspólną cechą wyróżniającą gry jest ich misja polegająca na nauczaniu nawet bardzo trudnych rzeczy w sposób przyjazny dla uczestników treningu³.

Takie narzędzia dla szkół ponadgimnazjalnych są już dostępne i coraz częściej wykorzystywane przez nauczycieli. Na przykładzie branżowych symulacji biznesowych przedstawiona zostanie poniżej idea tego narzędzia, jego zasada działania i zastosowanie w dydaktyce.

Czym są branżowe symulacje biznesowe?

Branżowe symulacje biznesowe⁴ to nowoczesne narzędzia dydaktyczne do uczenia przedsiębiorczości i zarządzania, dzięki którym uczniowie mają możliwość holistycznego spojrzenia na biznes i eksperymentowania ze strategiami biznesowymi w wirtualnym środowisku.

Symulacje biznesowe pozwalają na kształtowanie szerokiego spektrum umiejętności niezbędnych w biznesie, a także pracy etatowej, takich jak:

- › analityczne myślenie,
- › kreatywność,
- › podejmowanie decyzji w zmieniających się warunkach, a także reagowania na sytuacje losowe i działania konkurencji,
- › praca w grupie,
- › analiza danych rynkowych.

Dodatkowo, symulacje umożliwiają uczniom kontakt z realistycznymi dokumentami finansowymi wykorzystywanymi w biznesie, takimi jak książka przychodów i rozchodów, tabela amortyzacyjna czy wyciągi bankowe, a rywalizacja między zespołami zwiększa zaangażowanie graczy i motywację do nauki.

Branżowy wymiar symulacji oznacza dopasowanie jej zawartości do profili klas oraz zawodów w szkołach. Uczenie przedsiębiorczości nie musi opierać się na uniwersalnych przykładach; dzięki branżowym symulacjom

można uczyć mechaniki zarządzania warsztatem samochodowym, a ucznia klasy o profilu informatycznych zarządzania serwisem IT.

Zakres podejmowanych decyzji

W symulacjach biznesowych uczniowie podejmują realistyczne decyzje podobne do tych, przed jakimi na co dzień stają właściciele prawdziwych firm, tj.:

- › ustalenie oferty świadczonych usług,
- › dokonywanie inwestycji w stanowiska, sprzęt, wyposażenie,
- › zatrudnienie pracowników, ustalenie wynagrodzeń, szkolenie pracowników, zakup udogodnień dla pracowników,
- › zamówienie reklamy tradycyjnej i internetowej,
- › zakup części (materiałów) u dostawców,
- › ustalenie cen usług, rabatów i marż na części (materiały),
- › obsługa finansowa (zaciąganie kredytów, zakładanie lokat).

W omawianym narzędziu zaimplementowano 12 rund decyzyjnych, aby odwzorować pełny rok działalności wirtualnego przedsiębiorstwa. Zakres

decyzji zwiększa się z rundy na rundę, pozwalając graczom na osvajanie się z kolejnymi działaniami i nabranie pewności siebie z łatwiejszymi elementami zanim zostaną wprowadzone trudniejsze.

Zasada działania

Wszystkie decyzje podejmowane przez graczy przetwarzane są na serwerze gry poprzez odpowiednie funkcje matematyczne (algorytmy) symulujące rynek, na podstawie których gracze otrzymują wyniki podjętych przez siebie decyzji. Najważniejsze algorytmy wykorzystane w symulacjach:

- › **funkcja popytu** – rozdział klientów pomiędzy konkurujące firmy na podstawie ich oferty, cen, rabatów, jakości itd.,
- › **funkcja sprzedaży** – ustalenie rzeczywistej sprzedaży na podstawie popytu i zasobów posiadanych przez firmę,
- › **funkcja zadowolenia pracowników**,
- › **funkcja zadowolenia klientów**.
- › **funkcja rozwoju firmy**.

Schemat procesu podejmowania decyzji w symulatorze:

³ W. T. Bielecki: *Przedsiębiorczość w wirtualnym środowisku: aspekt dydaktyczny*. Wydawnictwa Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1999.

⁴ Więcej o idei branżowych symulacji biznesowych na stronie: <http://revas.pl>

Biorąc udział w symulacji, uczeń w każdej rundzie przechodzi przez proces decyzyjny, w ramach którego:

- otrzymuje informacje rynkowe (popyt na poszczególne usługi, liczbę roboczogodzin wykonania każdej usługi, ilość materiałów zużytych do wykonania usługi, minimalne wynagrodzenie na rynku, koszty działań marketingowych w różnych mediach),
- dokonuje analizy danych rynkowych w celu podjęcia decyzji zgodnie z obraną strategią,
- podejmuje decyzje biznesowe, które są zestawiane z decyzjami właścicieli konkurencyjnych firm (kolegów i koleżanek z grupy laboratoryjnej),
- wysyła decyzje na serwer, gdzie z wykorzystaniem algorytmów matematycznych symulowane są mechanizmy rynkowe,
- otrzymuje wyniki podjętych decyzji, które stają się sytuacją początkową w kolejnej rundzie decyzyjnej.

Wszystkie zespoły w ramach jednej gry **konkurują między sobą o klientów**. Decyzje podejmowane przez każdy zespół **wpływają na wyniki pozostałych wirtualnych firm**, dzięki czemu każda gra jest ekscytująca i wciągająca – nie ma jednej dobrej odpowiedzi i strategii działania, a każda symulacja jest inna w zależności od decyzji graczy.

Wyniki (feedback)

Jedną z zalet gier decyzyjnych, takich jak symulacje biznesowe, jest to, że uczestnicy zajęć w krótkim czasie od momentu podjęcia decyzji otrzymują informację zwrotną o skutkach ekonomicznych podjętych przez siebie decyzji⁵.

Po każdej rundzie decyzyjnej uczniowie uzyskują *feedback* pokazujący skutki ich decyzji w formie karty wyników, będącej **aktualnym rankingiem** wirtualnych firm, obliczanym na podstawie **wyniku ekonomicznego, zadowolenia klientów, zadowolenia pracowników, wskaźnika dotyczącego rozwoju firmy** oraz **stopnia zadłużenia**. Dostępny jest też dla nich raport z realizacji planu sprzedażowego, wyniku finansowego, zadowolenia klientów i pracowników etc. Ich zadaniem jest analiza otrzymanych danych, wyciąganie wniosków i korygowanie strategii. Mają do dyspozycji:

- wszystkie wyniki dotyczące podjętych decyzji – oferty, inwestycji, sprzedaży, zatrudnienia, reklamy itd.,
- historię rachunku bankowego, lokat bankowych, kredytów i pożyczek,
- książkę przychodów i rozchodów oraz tabelę amortyzacyjną.

Z punktu widzenia nauczyciela

Nauczyciele zarządzają swoimi symulacjami poprzez intuicyjny i łatwy w obsłudze panel nauczyciela. Zarzą-

danie symulacją wymaga jedynie kilku minut na każdą rundę.

Działania nauczyciela:

- zamówienie symulacji dla wybranej grupy uczniów,
- przenoszenie gier do kolejnych rund (uruchomienie algorytmów liczących).

W swoim panelu nauczyciel ma możliwość podglądu składów zespołów i wyników graczy. Dla urozmaicenia rozgrywki może opcjonalnie przydzielić wybranym zespołom kary lub nagrody finansowe. Symulacje oferują również możliwość automatycznego oceniania graczy na podstawie wyników ich zespołów po każdej rundzie, dzięki czemu wyniki poszczególnych rund mogą być systematycznie wykorzystywane do ewaluacji pracy uczniów.

Gdzie znaleźć branżowe symulacje biznesowe?

Nauczycieli, którzy chcieliby korzystać z opisanego powyżej narzędzia zapraszamy na warsztaty do RODN „WOM” w Katowicach. Zajęcia, które już się odbyły (I edycja), uzyskały wysoką ocenę uczestników. Podkreślali oni dużą przydatność prezentowanej gry, którą można wykorzystać zarówno na lekcjach podstaw przedsiębiorczości, jak i na wielu przedmiotach ekonomicznych. A prowadzący warsztaty to osoby o najwyższych kwalifikacjach, które o symulacjach biznesowych wiedzą wszystko...

Anna Czarlińska-Wężyk jest konsultantem w Pracowni Edukacji Zawodowej i Międzykulturowej w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach; Wojciech Pitura i Elżbieta Szczepaniak są ekspertami w Revas Business Simulation Games oraz wykładowcami w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie.

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach we współpracy z Fundacją Młodzieżowej Przedsiębiorczości zaprasza do udziału w programach:

1. *Ekonomia na co dzień w szkole – dla uczniów klas VI – VIII.*
2. *Moje finanse w szkole – dla szkół ponadpodstawowych.*

Programy skutecznie wspierają pracę nauczycieli różnych przedmiotów (w tym zajęć wychowawczych) w zakresie kształtowania postaw przedsiębiorczych, aktywnego poruszania się we współczesnym świecie.

Jeśli chcesz się dowiedzieć, jak wejść do programu i skorzystać z zajęć warsztatowych w naszym ośrodku oraz narzędzi dostępnych na platformie www.junior.org.pl skontaktuj się z nami!

Anna Czarlińska-Wężyk

Kierownik Pracowni Edukacji Zawodowej i Międzykulturowej, tel.32 203 59 67 w. 223;

e-mail: aczarli@womkat.edu.pl

⁵ M. Korbut: *Metody symulacyjne – gry decyzyjne w kształceniu doradców zawodowych i pośredników pracy*. W: *Poradnictwo zawodowe w wymiarze europejskim*. Red. W. Rachalska. WSP, Częstochowa 1999, s. 269.

EDUKACJA REGIONALNA W SZKOLE

– stan przygotowań do wdrożenia w województwie śląskim

DR ŁUCJA STANICZEK

Założenia wstępne

1. Celem projektu jest wdrożenie edukacji regionalnej do szkół i przedszkoli województwa śląskiego, począwszy od roku 2018/2019. Rozwiązanie systemowe na szczeblu całego województwa pozwoli objąć edukacją regionalną uczniów wszystkich szkół.
2. Projekt zakłada współdziałanie następujących podmiotów: Samorządu Województwa Śląskiego, Kuratorium Oświaty w Katowicach, Uniwersytetu Śląskiego, Regionalnych Ośrodków Doskonalenia Nauczycieli „WOM”, samorządów miast i gmin oraz dyrektorów szkół na zasadzie dobrowolności.
3. Realizacja projektu przebiega etapowo, przy czym poszczególne etapy realizowane są równolegle. Etapy projektu:
 - powołanie Rady Naukowej projektu,
 - opracowanie interdyscyplinarnego programu studiów podyplomowych i uruchomienie studiów w roku akademickim 2017/2018,
 - podjęcie decyzji o wdrożeniu edukacji regionalnej przez władze miast i gmin oraz włączeniu jej do finansowego budżetu na rok 2018,
 - opracowanie i konsultacja interdyscyplinarnego programu dla wszystkich etapów kształcenia,
 - przekazanie informacji o programie podczas konferencji z udziałem samorządowców, dyrektorów szkół, przedstawicieli organizacji społecznych, nauczycieli i in.,
 - organizowanie warsztatów dla nauczycieli, którzy nie podjęli studiów podyplomowych.

Zakres działań

1. Studia podyplomowe organizowane przez Wydział Filologiczny UŚ

przy współpracy z innymi wydziałami będą trwać 2 semestry (ok. 200 godz.) począwszy od roku akademickiego 2017/2018. Obejmować będą wiedzę z czterech dziedzin: historii z elementami socjologii, geografii z przyrodą, literatury i języka śląskiego, dziedzictwa kulturowego i sztuki. Zajęcia będą miały charakter akademicki. Składać się na nie będą wykłady i ćwiczenia, zarówno na uczelni, jak i w terenie (zaplanowano 6 wyjazdów). Przewidziane są także zajęcia z uczniami. Zakłada się, że koszt studiów pokryją w równych częściach Samorząd Województwa Śląskiego, samorządy lokalne z puli środków na doskonalenie nauczycieli oraz nauczyciele.

2. Program edukacji regionalnej jest opracowywany dla wszystkich etapów kształcenia. Składać się będzie z 5 części i obejmie zagadnienia dotyczące Górnego Śląska, Ziemi Częstochowskiej, Ziemi Żywieckiej, Zagłębia Dąbrowskiego i ogólnej wiedzy o województwie śląskim. W programie proponuje się także przykładowe sposoby realizacji zadań oraz odniesienia do konkretnych źródeł wiedzy niezbędnej do podjęcia danego tematu. Program tworzy zespół autorów, w skład którego wchodzi nauczyciele i nauczyciele akademicki – specjaliści w wymienionych dziedzinach. Są to reprezentanci Ziemi Częstochowskiej, Ziemi Żywieckiej, Zagłębia Dąbrowskiego i Górnego Śląska. Program będzie możliwy do realizacji zarówno podczas lekcji wiedzy o regionie, jak i – po opracowaniu szkolnego programu – w postaci ścieżki dydaktycznej. Pracę zespołu koordynuje RODN „WOM” w Katowicach.

Działania samorządów i instytucji oświatowych

1. Decyzję o wprowadzeniu edukacji regionalnej do szkół podejmą władze samorządowe na mocy art. 64, pkt.1, ppkt 2b *Ustawy o systemie oświaty*. W niektórych miastach i gminach edukacja regionalna będzie wprowadzona do wszystkich szkół, w niektórych w szkołach pilotażowych.
2. Dotychczasowe doświadczenia szkół, które realizowały edukację regionalną na zasadzie innowacji pedagogicznej (m.in. Gimnazjum nr 9 w Bytomiu, Zespół Szkolno-Przedszkolny w Studzienicach, II LO i 12 Gimnazjum w Rudzie Śląskiej, I LO w Tychach) pozwalają ocenić rezultaty i oszacować koszt wprowadzenia tego typu edukacji do szkół. Jak pisze Bożena Szmalec, dyrektor Gimnazjum nr 9 w Bytomiu: *Najlepiej do świadomości człowieka docierają liczby, stąd poniżej zaprezentuję koszty utrzymania klas regionalnych. Każda klasa regionalna ma tygodniowo 3 godziny zajęć z edukacji regionalnej, co daje w cyklu trzyletnim 9 godzin. W naszej szkole dniem regionalnym jest czwartek (tzw. czwartki z regionem). Program rozłożony jest na 3 lata. Co roku uczniowie mają inny blok zajęć: klasa I – 2 godziny zajęć artystycznych (muzyka śląska, artyści śląscy), biologia; klasa II – geografia, zajęcia artystyczne (plastyka), historia; klasa III – WOS, j. polski, zajęcia artystyczne (taniec śląski). Większość tych zajęć odbywa się poza klasą lekcyjną. Są to: wyjazdy, zajęcia muzealne, udział w imprezach plenerowych, wycieczki pozwalające poznać naszą „małą Ojczyznę”, uczestniczyć w życiu kulturalnym miasta, regionu i in. To także ścisła współpraca z patronami klas regionalnych, czyli Muzeum Górnośląskim w Bytomiu oraz Bractwem Oświatowym Związku Górnośląskiego. Klasy regionalne organizują cykl imprez lokalnych i miejskich; są to np.: Gra o tytuł „Ślonzoka dzielnicy”, Debata Śląska, Gala klas regionalnych, Dzielnicowy Konkurs Piosenki „Piosenka na niepogodę”.*

Godzina pracy nauczyciela dyplomowanego zatrudnionego na

etacie (gdzie godzina tych zajęć wchodzi w skład etatu) wynosi wraz z dodatkiem za wysługę lat, dodatkiem motywacyjnym, trzynastką oraz kosztami pracodawcy: 65,36 zł. Mnożąc tę kwotę przez okres 12 miesięcy, otrzymujemy 784,32 zł. Mnożąc kwotę 784,32 zł (koszt roczny

jednej godziny) razy 3 godziny zajęć regionalnych w jednej klasie otrzymujemy kwotę 2352,96 zł. Utrzymanie jednej klasy w cyklu trzyletnim wynosi zatem 7058,88 zł. Całkowity koszt prowadzenia trzech klas regionalnych w cyklu trzyletnim daje zatem kwotę w wysokości 21 176,64 zł.

Dyrektorka puentuje: Proszę zadać sobie pytanie: Czy warto zainwestować kwotę 7058,88 zł rocznie na istnienie klas regionalnych? Kwota ta dla budżetu miasta zapewne nie wydaje się wysoka, a korzyści są ogromne¹.

Dr Łucja Staniczakowa jest wiceprezesem Związku Górnośląskiego, polonistką, inicjatorką i współorganizatorką takich przedsięwzięć edukacyjnych, jak: Ogólnopolski Konkurs Krasomówczy im. W. Korfańskiego, Śląski Turniej Debat Oksfordzkich, Olimpiada Wiedzy o Górnym Śląsku, Ogólnopolskie Forum Nauczycieli Regionalistów; inicjatorką, współautorką i koordynatorem programu „Górny Śląsk”. Program edukacji regionalnej dla wszystkich etapów kształcenia, autorką licznych publikacji metodycznych i prac naukowych.

Od Redakcji:

Polecamy również artykuł dr Łucji Staniczakowej:

 O Śląsku nie tylko po śląsku w „Forum Nauczycieli” nr 1(60 – 61)2016.

 Dostępny także na stronie internetowej: www.womkat.edu.pl/publikacje

Warto wiedzieć!

Encyklopedia Województwa Śląskiego jest wieloletnim interdyscyplinarnym, naukowym wydawnictwem encyklopedycznym, mającym zbudować pełną, nowoczesną encyklopedię rozumianą nie tylko jako zbiór haseł przedmiotowych, ale także wybór łatwo dostępnych materiałów źródłowych, głównie z zasobu Śląskiej Biblioteki Cyfrowej. Encyklopedia ma spełnić cztery podstawowe cele: poznawczy – opracowanie i udostępnienie stale aktualizowanych danych na temat województwa śląskiego; integracyjny – zintegrowanie środowiska badaczy i działaczy regionalnych z województwa śląskiego; edukacyjny – umożliwienie powszechnego dostępu do informacji naukowej wszystkim mieszkańcom województwa śląskiego; promocyjny – stworzenie jednorodnego źródła informacji o województwie śląskim dla odbiorców na całym świecie.

EWOŚ różni się od dotychczas istniejących portali sieciowych tego typu sposobem opracowania haseł. Mają one charakter autorski i podlegają przed edycją ocenie (recenzji naukowej) samodzielnych pracowników nauki. Wydłuża to czas ich wprowadzania, ale tylko tak można zapewnić odpowiedni poziom naukowy prezentowanych materiałów.

Zachęcamy placówki naukowe, stowarzyszenia, fundacje oraz osoby prywatne do kontaktu z Instytutem Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej do współpracy przy opracowywaniu kolejnych haseł EWOŚ. Lista haseł do opracowania będzie corocznie prezentowana na stronie Instytutu Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej.

Na stronie Instytutu Badań Regionalnych dostępna jest też platforma Eduś, na której znajdują się materiały do edukacji regionalnej przeznaczone dla uczniów i nauczycieli z terenu województwa śląskiego. Każda z lekcji oznaczona jest ikoną przedmiotów oraz działu. Lekcje są również oznaczone kolorami, które definiują ich przynależność do: tematów ogólnych, dotyczących całego województwa lub szczegółowych powiązanych z poszczególnymi modułami.

Źródło: <http://ibrbs.pl/mediawiki/index.php>

¹ „Górnoślązak” 4 – 6 (14) 2016.

EWALUACJA I MONITORING W PORTUGALII

URSZULA GŁOWIŃSKA, EWA GOMULSKA

Job-shadowing to forma badawczej obserwacji w celu pobierania nauki i zbierania doświadczeń w zawodzie, polegająca na tym, że obserwator (np. stażysta, praktykant) przez cały dzień roboczy towarzyszy – jak cień – prowadzącemu go pracownikowi. W ramach projektu *job-shadowing* organizuje się wyjazd do zagranicznej organizacji lub zaproszenie jej przedstawicieli do polskiej instytucji, w której zatrudniony jest podmiot zapraszający, w celu dzielenia się dobrymi praktykami, poznawania nowych metod pracy, wspólnego rozwoju obu instytucji i osób uczestniczących w tych inicjatywach. Idea tych działań przypomina staż krótkoterminowy. Istotne jest, aby projekt dawał wymierny skutek w postaci rozwoju zawodowego uczestniczącej w nim osoby i miał wpływ na zwiększenie jakości pracy organizacji. Najczęściej tego typu projekty trwają od kilku do kilkunastu dni (maksymalnie mogą trwać nawet 2 miesiące).

Wizyta w Portugalii w ramach projektu Erasmus+ *Doskonalenie zawodowe pracowników władz regionalnych szansą dla śląskiej oświaty*, prowadzona właśnie metodą *job-shadowing*, odbyła się w dniach 19 – 25 lutego 2017 r. Wzięli w niej udział pracownicy Kuratorium Oświaty w Katowicach. Podczas spotkania inauguracyjnego w Inspeção Geral Da Educação E Cinência w Lizbonie (IGEC), instytucji będącej portugalskim odpowiednikiem polskiego kuratorium oświaty) uczestnicy spotkania poznali misję tej instytucji oświatowej i główne zadania, do których należą: prowadzenie nadzoru pedagogicznego, kontrola finansowa przedszkoli i szkół, wdrażanie postępowania dyscyplinarnego wobec nauczycieli, nadzór i audyt szkół wyższych, współpraca międzynarodowa, realizacja projektów europejskich. Formy sprawowanego nadzoru pedagogicznego nad szkołami i placówka-

mi to monitoring, kontrola, ewaluacja oraz audyt finansowy.

Ewaluacja

Podstawowymi celami prowadzonej w Portugalii ewaluacji jest promowanie postępów edukacyjnych uczniów oraz ich innych osiągnięć, identyfikowanie mocnych i słabych stron, obszarów priorytetowych, a także tych wymagających poprawy, wzmacnianie odpowiedzialności szkół za proces samooceny w procesie ewaluacji wewnętrznej. Celem ewaluacji jest też zachęcanie różnych instytucji działających na rzecz oświaty do współdziałania i zaangażowania w życie szkoły, tak aby dostarczając im wiedzę na temat pracy szkoły, wspólnie wpływać na podnoszenie jej jakości. Ewaluacja w portugalskich szkołach obejmuje trzy wymagania:

1. Efekty nauczania (badaniu podlegają obszary: *Sukces edukacyjny, Efekty wychowawcze/społeczne, Rozpoznanie współpracy szkoły ze społecznością lokalną*).
2. Procesy edukacyjne (badaniu podlegają obszary: *Planowanie i prowadzenie procesów edukacyjnych, Praktyka pedagogiczna* (jak uczą nauczyciele), *Monitorowanie i ocenianie uczniów przez nauczycieli*).
3. Zarządzanie i przywództwo (badaniu podlegają obszary: *Przywództwo, Zarządzanie szkołą, Ewaluacja wewnętrzna i samoocena*).

Temat ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej oraz ich praktycznego wymiaru wizytatorzy mogli poznać podczas wizyt w dwóch szkołach: Escola Secundaria Rainha D. Amelia, Lisboa (Szkoła im. Królowej Amelii w Lizbonie) oraz Agrupamento de Escolas de Alchochette, (Zespół Szkół w Alchochette)

Przed rozpoczęciem badania ewaluacyjnego w szkołach inspektorzy otrzymują dokumenty z centrali IGEC,

np.: analizy wyników kwestionariuszy ankiet przekazanych respondentom (ankiety wypełniane są w szkołach pod kierunkiem dyrektora i nauczycieli, którzy organizują ankietowanie na przysyłanych materiałach), wcześniejsze raporty z ewaluacji, dane demograficzne oraz dane o podłożu socjalnym (liczba uczniów, wykształcenie i praca rodziców itp.), wyniki egzaminów zewnętrznych.

W przypadku, gdy szkoła czy placówka nie spełnia lub osiąga najniższy poziom spełnienia wymagań, wprowadza się w niej monitoring. We współpracy z inspektorami kuratorium szkoła powinna w efekcie poprawić badane obszary. Zespoły oceniające, odwiedzające szkoły, składają się z dwóch inspektorów IGEC oraz zewnętrznego inspektora oceniającego (nauczyciel akademicki, badacz lub emerytowany nauczyciel). Zespół ten tworzy raport, który jest wysyłany do szkoły. Szkoła, po rozważeniu wszelkich aspektów swojej pracy ujętych w raporcie, może się nie zgodzić z oceną i złożyć odwołanie. Raporty oraz ewentualne odwołanie, a także ustosunkowanie się do niego przez IGEC, są publikowane na stronie internetowej kuratorium. Podczas ewaluacji zewnętrznej inspektorzy analizują również dokumentację, np.: szkolny program rozwoju, przepisy wewnętrzne, roczny plan pracy szkoły spójny z planem rozwoju, budżet, różnorodne sprawozdania i raporty, stronę internetową szkoły. W trakcie ewaluacji, która trwa od 3 dni (szkoły samodzielne) do 4 – 5 dni w zespołach szkół, inspektorzy odwiedzają szkoły, prowadzą wywiady grupowe, rozmawiają z dyrektorem reprezentującym placówkę. Celem raportu, który powstaje po ewaluacji, jest pobudzenie do refleksji nad pracą szkoły i nauczycieli. Identyfikując mocne i słabe strony szkoły oraz wskazując kierunki rozwoju, ewaluacja zewnętrzna pomaga w doskonaleniu szkolnych planów rozwoju. Raport jest zawsze spójny z kierunkami polityki oświatowej państwa, a także bierze pod uwagę autonomię społeczności lokalnej i możliwość realizowania własnych działań prorozwojowych.

Według inspektorów portugalskiego kuratorium mocnymi stronami prowadzonej przez nich ewaluacji są: wypracowane narzędzia i metody, promo-

cja dobrych praktyk, transparentność procesu, korespondencja pomiędzy wewnętrzną i zewnętrzną ewaluacją, promocja przywództwa edukacyjnego, pomoc szkołom (plany rozwoju), możliwość oceny pracy inspektorów. Niewystarczające skupienie się na procesach edukacyjnych (nauczanie, uczenie się) oraz niedostatki kadrowe są natomiast w ich opinii słabą stroną tego procesu. W wyniku przeprowadzonych ewaluacji portugalscy inspektorzy podali więc jako rekomendacje do dalszej pracy zwiększenie nacisku na procesy edukacyjne, podniesienie efektywności ewaluacji wewnętrznej, wzmocnienie wpływu inspekcji zewnętrznej na szkoły, przedłużenie czasu trwania ewaluacji oraz poszczególnych cykli, wzmocnienie spójności ewaluacji szkół z innymi działaniami w ramach polityki oświatowej państwa.

Monitoring postewaluacyjny i monitoring programów rządowych

Inną formą sprawowanego nadzoru w Portugalii jest monitoring. Działania inspektorów w ramach monitoringu wizytatorzy obserwowali w trzech szkołach: Agrupamento de Escolas José Saramago (Zespół Szkół im. José Saramago), Poceirão, Agrupamento de Escolas de Ferreira do Zêzere (Zespół Szkół w Ferreira do Zêzere) i Agrupamento de Escolas de Mafra (Zespół Szkół w Mafra).

Monitoring jest programem wsparcia szkół wynikającym z wniosków z pełnionego nadzoru pedagogicznego, dotyczącego określonych zagadnień, np.: specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów, podnoszenia efektywności nauczania. Działania w ramach monitoringu podejmowane są także w ramach programów rządowych ustawowo wprowadzanych w konkretnym zakresie działalności szkoły, np. w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych. W kompetencjach kuratora oświaty jest także kontrola właściwego, zgodnego z prawem gospodarowania środkami finansowymi. Analizując przekazane informacje można sformułować spostrzeżenia, że podstawowe działania IGEC to ewaluacja i kontrola, a wnioski z nich stanowią podstawę do budowania pro-

gramu monitoringu w danej szkole, czyli programu wsparcia mającego na celu doskonalenie procesu kształcenia. Praca inspektora nie kończy się wraz z kontrolą czy ewaluacją, ale jest początkiem liniowego, systematycznego wsparcia szkoły.

Monitoring obejmuje plan działań, harmonogram pracy, także wizyty inspektora mające na celu bieżącą weryfikację ewaluacji i podjętych w jej wyniku działań. Monitoring po ewaluacji zewnętrznej zakłada co najmniej trzy wizyty inspektorów w szkole w ciągu roku szkolnego. Szkoły i placówki oraz uczelnie wyższe (te również są objęte nadzorem pedagogicznym) ocenia się za pomocą pięciostopniowej skali: doskonale, bardzo dobrze, dobrze, wystarczająco, niezadowolająco. Działanie to podejmowane jest głównie w szkołach, które otrzymały wystarczające lub niezadowolające noty w ewaluacji zewnętrznej w co najmniej jednym z trzech wymagań ewaluacyjnych lub też należą do grupy szkół, które objęte są priorytetowo interwencjami organu nadzoru (np. ze względu na dużą liczbę uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych lub wprowadzanie w życie programów rządowych). Podczas pierwszej wizyty w szkole z pomocą inspektorów IGEC tworzony jest plan monitoringu skupiający się na priorytetowych obszarach wymagających wsparcia i rozwoju. Plan ten zawiera główne cele wraz z określeniem metodologii działań podejmowanych w szkole ze wskazaniem odpowiedzialnych osób. Określa się też wskaźniki oczekiwanego sukcesu. Podczas kolejnych wizyt inspektorzy wraz z dyrektorem i nauczycielami oceniają postępy w wykonaniu tego planu, dokonując jego modyfikacji i dostosowania do potrzeb.

Podczas wizyty w portugalskich szkołach polskim wizytatorom umożliwiono obserwację przykładowych działań podejmowanych przez IGEC w związku z monitoringiem rządowego programu tutoringu dla uczniów, podjętego w celu wyrównywania szans edukacyjnych. Program ten był odpowiedzią na trudną sytuację społeczną i edukacyjną wielu uczniów w Portugalii, szczególnie na terenach wiejskich. Wyznacznikiem determinującym udział ucznia w programie było co najmniej

dwukrotne powtarzanie przez niego klasy w latach ubiegłych. Uczniowie pracowali z tutorami w grupach 10-osobowych cztery godziny w tygodniu. Działania skupiły się tu przede wszystkim na wspieraniu uczniów w procesie edukacyjnym poprzez kształtowanie odpowiednich nawyków, pracę w grupie, pracę metodą projektu, otaczanie opieką dzieci z problemami natury behawioralnej i społecznej. Wizyta inspektorów w szkole po 6 miesiącach od przystąpienia szkoły do programu pozwoliła, m.in. poprzez rozmowę z dyrektorem, tutorami i uczniami, na wskazanie przez pracowników IGEC mocnych oraz słabych stron realizowanego programu, a także na wspólne określenie dalszych kierunków jego rozwoju i poprawy. Plan monitoringu wynikający z niesatysfakcjonujących wyników ewaluacji zewnętrznej, opracowany przez wizytowaną szkołę przy współudziale IGEC, wskazywał na potrzebę podjęcia działań w zakresie planowania procesów edukacyjnych w celu poprawy wyników nauczania, m.in. poprzez pogłębioną refleksję nad przyczynami niskich wyników, monitorowanie pracy nauczycieli (np. poprzez obserwacje koleżeńskie). Realizacja tego planu rozłożona jest na trzy kolejne etapy z wizytą inspektorów po każdym z nich. Pozwala to szkole na stworzenie skutecznie działających zespołów nauczycieli oraz na uświadomienie im, jak ważna jest samoocena oraz ewaluacja wewnętrzna dla planowania rozwoju każdego ucznia.

Uczestnicy wyjazdu obserwowali także działania portugalskich inspektorów związane z monitoringiem programu edukacji integracyjnej, która stosunkowo niedawno została prawnie sformalizowana i wprowadzona przez Ministerstwo Edukacji Portugalii. Opracowany przez inspektorów oraz pracowników szkoły proces monitoringu w tym zakresie miał przede wszystkim na celu sprawdzenie, czy szkoła realizuje zadania związane z edukacją włączającą zgodnie z prawem. Ponadto podejmowane działania dotyczyły wspierania szkoły w podnoszeniu jakości pracy z uczniami niepełnosprawnymi i uczniami o specyficznych trudnościach w uczeniu się. Pracownicy IGEC poprzez swoje wsparcie pozwolili szkole wypracować skuteczne metody pracy z wymienionymi uczniami oraz ukierun-

kować działania szkoły na rozwój bazy terapeutyczno-dydaktycznej wraz ze szkoleniem nauczycieli w tym zakresie.

Warto podkreślić, że w Portugalii nie ma szkół ani ośrodków specjalnych. Uczniowie niepełnosprawni pobierają naukę w systemie edukacji włączającej.

Wnioski końcowe

Konkludując można powiedzieć, że obserwowana forma portugalskiego

nadzoru – monitoring stanowi interesującą formę wspomagania szkół i placówek. Forma ta łączy w sobie także działania kontrolne i postewaluacyjne, jak również pozwala organowi nadzoru na kształtowanie polityki edukacyjnej państwa w sposób czynny, realnie wspierając dyrektorów i nauczycieli.

Monitoring postewaluacyjny w Portugalii w odczuciu polskich wizytatorów, uczestników wizyty, to efektywna forma nadzoru. Programy monitoringu

w Portugalii mogą być opracowywane po przeprowadzonych w szkołach i placówkach ewaluacjach wewnętrznych i zewnętrznych. Mogą one zawierać plany działań zmierzające do poprawy efektywności i jakości pracy szkoły.

Warto w polskim systemie edukacji wykorzystać doświadczenie i rozwiązania partnerów z Portugalii, by służyły wdrożeniu konstruktywnych działań mających wpływ na podniesienie jakości pracy szkół oraz ich dalszy rozwój.

Ewa Gomulska i Urszula Głowińska są starszymi inspektorami w Kuratorium Oświaty w Katowicach.

Warto wiedzieć!

Podstawy prawne nadzoru pedagogicznego w polskim systemie edukacji

(stan na 8.06.2017)

- **Art. 33 – 35b Ustawy o Systemie Oświaty**

(Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty – tekst jednolity Dz.U. z 2016 r., poz. 1943)

- **Artykuł 55 – 62 Ustawy Prawo Oświatowe** (Dz.U. z 2017 r., poz. 59)
- **Rozporządzenie MEN z dnia 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego** (Dz.U. z 2015 r., poz. 1270)
- **Rozporządzenie MEN z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek** (Dz.U. z 2015 r., poz. 1214)

Definicje form stosowanych w polskim systemie edukacji na podstawie Rozporządzenia MEN z dnia 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. z 2015 r., poz. 1270)

§ 2. *Ileokroć w rozporządzeniu jest mowa o:*

- 1) ewaluacji – należy przez to rozumieć proces gromadzenia, analizowania i komunikowania informacji na temat wartości działań podejmowanych przez szkołę lub placówkę; wyniki ewaluacji są wykorzystywane w procesie podejmowania decyzji skierowanych na zapewnienie wysokiej jakości organizacji procesów kształcenia, wychowania i opieki oraz ich efektów w szkole lub placówce;
- 2) ewaluacji zewnętrznej – należy przez to rozumieć ewaluację przeprowadzaną przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny;
- 3) ewaluacji wewnętrznej – należy przez to rozumieć ewaluację przeprowadzaną przez dyrektora szkoły lub placówki;
- 4) ewaluacji całościowej – należy przez to rozumieć ewaluację zewnętrzną przeprowadzaną w zakresie wszystkich wymagań, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 21a ust. 3 ustawy;
- 5) ewaluacji problemowej – należy przez to rozumieć ewaluację zewnętrzną przeprowadzaną w zakresie wybranych wymagań, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 21a ust. 3 ustawy;
- 6) kontroli – należy przez to rozumieć działania organu sprawującego nadzór pedagogiczny prowadzone w szkole lub placówce w celu oceny stanu przestrzegania przepisów prawa dotyczących działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki;
- 7) wspomaganium – należy przez to rozumieć działania organu sprawującego nadzór pedagogiczny mające na celu inspirowanie i intensyfikowanie w szkole lub placówce procesów służących poprawie i doskonaleniu ich pracy, ukierunkowanych na rozwój uczniów i wychowanków;
- 8) monitorowaniu – należy przez to rozumieć działania prowadzone w szkole lub placówce obejmujące zbieranie i analizę informacji o działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki;

[...]

§ 24. 1. *Dyrektor szkoły lub placówki we współpracy z innymi nauczycielami zajmującymi stanowiska kierownicze, w ramach sprawowanego nadzoru pedagogicznego:*

- 1) przeprowadza ewaluację wewnętrzną i wykorzystuje jej wyniki do doskonalenia jakości pracy szkoły lub placówki;
- 2) kontroluje przestrzeganie przez nauczycieli przepisów prawa dotyczących działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki;
- 3) wspomaga nauczycieli w realizacji ich zadań, w szczególności przez:
 - a) diagnozę pracy szkoły lub placówki,
 - b) planowanie działań rozwojowych, w tym motywowanie nauczycieli do doskonalenia zawodowego,
 - c) prowadzenie działań rozwojowych, w tym organizowanie szkoleń i porad.
2. Ewaluację wewnętrzną przeprowadza się w odniesieniu do zagadnień uznanych w szkole lub placówce za istotne w jej działalności.
3. W celu realizacji zadań, o których mowa w ust. 1, dyrektor szkoły lub placówki w szczególności **obserwuje** prowadzone przez nauczycieli zajęcia dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze oraz inne zajęcia i czynności wynikające z działalności statutowej szkoły lub placówki.

CYKL ZAJĘĆ WOKÓŁ KAMIENI NA SZANIEC

EDYTA BUKOWSKA

Poniższy scenariusz uzyskał
I miejsce

w
**VII Wojewódzkim Konkursie
na Najciekawszy Scenariusz
Lekcji Języka Polskiego**
pod patronatem Marszałka
Województwa Śląskiego,
zorganizowanym przez
RODN „WOM” w Katowicach
i zespół doradców
języka polskiego.

Od zakończenia wojny minęło już wiele lat. Dla pokolenia XXI wieku wojna staje się czymś odległym i prawie nierzeczywistym. Młodzi ludzie nie umieją (choć na szczęście nie wszyscy) wykazać empatii i zrozumienia dla postaw uczestników tamtych wydarzeń, a w konsekwencji dla bohaterów książki A. Kamińskiego pt. *Kamienie na szaniec*. To fragment wypowiedzi jednego z uczniów na temat tej lektury: *Osoby lubiące wątki emocjonalne i będące z krwi i kości patriotami, będą zachwycone tą lekturą, jednak osoby takie jak ja, czyli rzeczowe i zdystansowane do wszystkiego, tylko straciły cenny czas na czytanie tej książki.*

Stwierdziłam więc, że warto spojrzeć na lekturę głębiej, poświęcić więcej czasu na dyskusję i pracę z tekstem, na czytanie *przez lupę*, na zaprzyjaźnienie się z Alkiem, Rudym i Zośką. Nie podaję czasu na realizację poszczególnych tematów. O tym powinien decydować nauczyciel, wiedząc, jaki ma zespół klasowy. Do materiału dołączam zestaw szczegółowych pytań dotyczących *Kamieni na szaniec* – można je wykorzystać np. podczas konkursu ze znajomości tej książki.

Temat pierwszy:
**Przygotowanie do podróży
w czasie bohaterstwa i grozy.**
Aleksander Kamiński
„Kamienie na szaniec”.

▶ **Cel ogólny:** przygotowanie do czytania ze zrozumieniem tekstu literackiego

▶ **Cele szczegółowe:**

- ▶ przygotowanie do wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji,
- ▶ przygotowanie do omawiania ponadczasowych zagadnień egzystencjalnych, jak: miłość, przyjaźń, śmierć, cierpienie, lęk, nadzieja, wiara, poczucie wspólnoty, solidarność,
- ▶ dostrzeganie różnicowania postaw społecznych wobec wroga,
- ▶ doskonalenie umiejętności planowania własnej pracy.

▶ **Przebieg lekcji**

1. Polecenia dla uczniów:
 - ▶ Uwaga! Konkurs! Czytając książkę *Kamienie na szaniec*, róbcie notatki w postaci mapy mentalnej. Proponuję zrobienie z każdego rozdziału jednej mapy mentalnej oraz mapy ze wstępu do książki. Na wyznaczony dzień wszyscy przynieście wasze mapy. Każdy będzie miał okazję je zaprezentować. Za pomocą głosowania wybierzemy najlepszy zestaw map oraz najlepsze mapy z poszczególnych rozdziałów. Zwycięzcy otrzymają oceny celujące. Każdy uczeń, który wykona zadanie, otrzyma ocenę bardzo dobrą. Życzę wielu niezapomnianych chwil przeżytych razem z bohaterami lektury.
 - ▶ Czytając książkę, zapisujcie pytania, jakie przychodzą wam do głowy, a związane są z treścią utworu i losami bohaterów.
 - ▶ Wymyślcie po jednym pytaniu, jakie chcielibyście zadać Alkowi, Rudemu i Zośce. Czytajcie bardzo dokładnie

fragmenty, które opowiadają o tych bohaterach, róbcie fiszki, notatki – materiał ten będzie potrzebny podczas pracy nad diagramem analizy postaci.

- ▶ Zapiszcie jedną rzecz, która podczas czytania książki was zadziwiła.
 - ▶ Zwracajcie uwagę na przypisy, nie pomijajcie ich – znajdziecie tam cenne informacje.
 - ▶ Nie pomijajcie wstępu do książki oraz uwag. Pozwoli wam to na lepsze zrozumienie utworu.
2. Odczytanie tytułów poszczególnych rozdziałów i hipotezy uczniowskie dotyczące ich zawartości.
 3. Odczytanie wybranych przez nauczyciela fragmentów, sugestie uczniów dotyczące dalszych wydarzeń.
 4. Podanie terminu przeczytania lektury.

Temat drugi:
**Kedyw, Szare Szeregi,
Mały Sabotaż ... –
definiujemy pojęcia.**

▶ **Cel ogólny:**

- ▶ poznawanie niezbędnych dla lektury faktów historycznych oraz terminów związanych z II wojną światową.

▶ **Cele szczegółowe:**

- ▶ wyszukiwanie i selekcjonowanie informacji z różnych źródeł,
- ▶ tworzenie spójnych wypowiedzi ustnych (monologowych),
- ▶ tworzenie różnych notatek,
- ▶ doskonalenie umiejętności zabierania głosu w dyskusji na temat prezentowany w czasie lekcji.

▶ **Metody:** prezentacja, dyskusja, mapa mentalna, praca w grupach.

▶ **Forma:** zbiorowa.

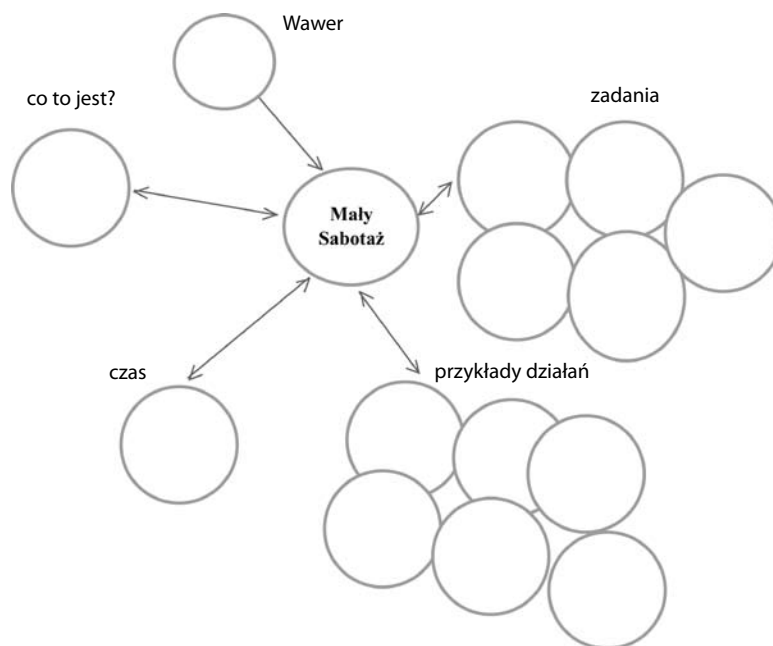
▶ **Środki dydaktyczne:** laptopy, rzutnik, arkusze papieru, mazaki.

▶ **Przebieg lekcji**

1. Podział klasy na grupy.
Każda z grup losuje zagadnienie, nad którym będzie pracowała. Informujemy klasę, że celem naszych dzisiejszych działań jest poznanie różnych organizacji związanych z czasami II drugiej wojny światowej, a przedstawionych w *Kamieniach na szaniec*. Tłem dźwiękowym lekcji mogą być piosenki harcerskie.

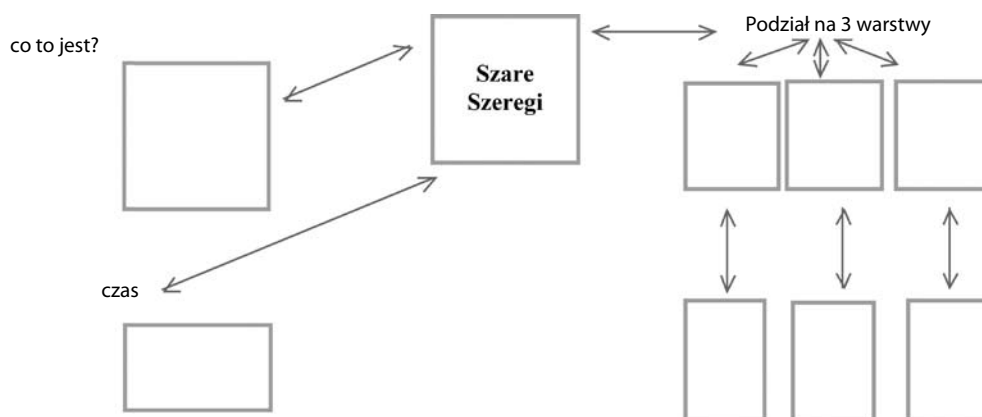
► Propozycje zadań dla grup.

Grupa 1

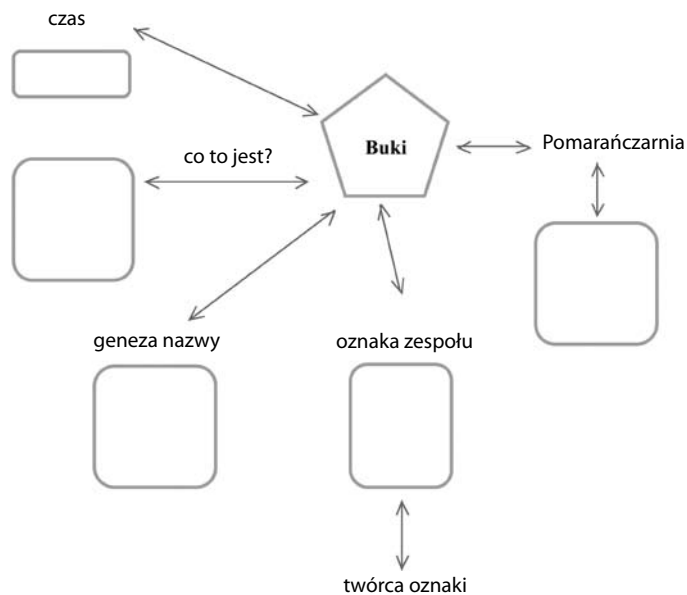

Grupa 2

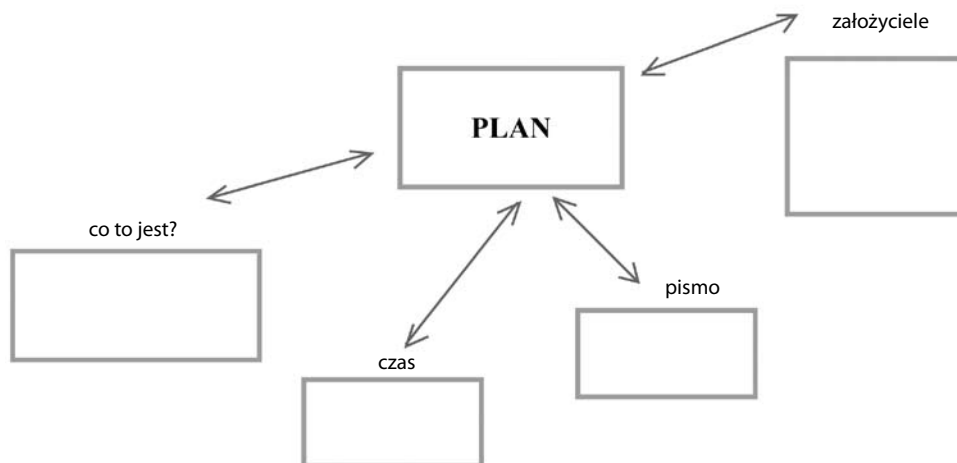
Poszukajcie w Internecie piosenki *Szare Szeregi* i zaprezentujcie ją podczas wystąpienia (np. <https://www.youtube.com>).

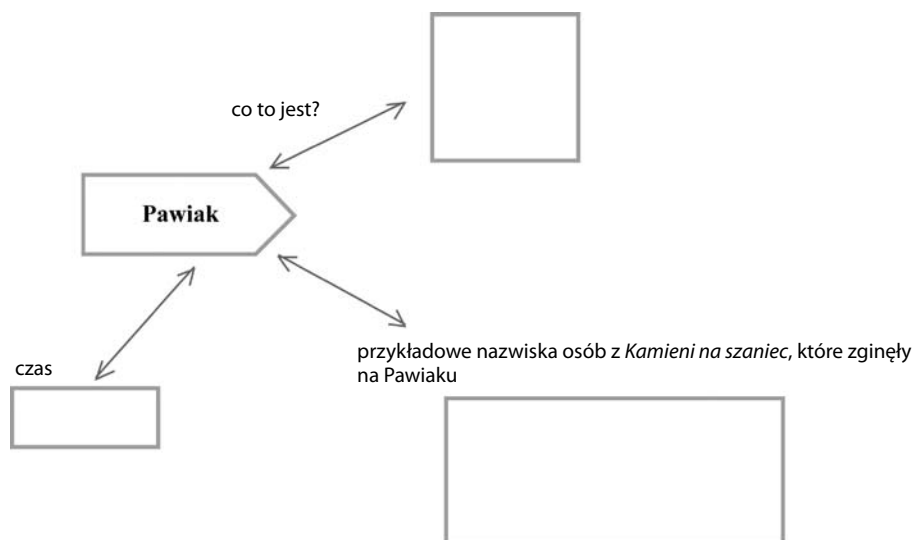
Grupa 3

Grupa 4

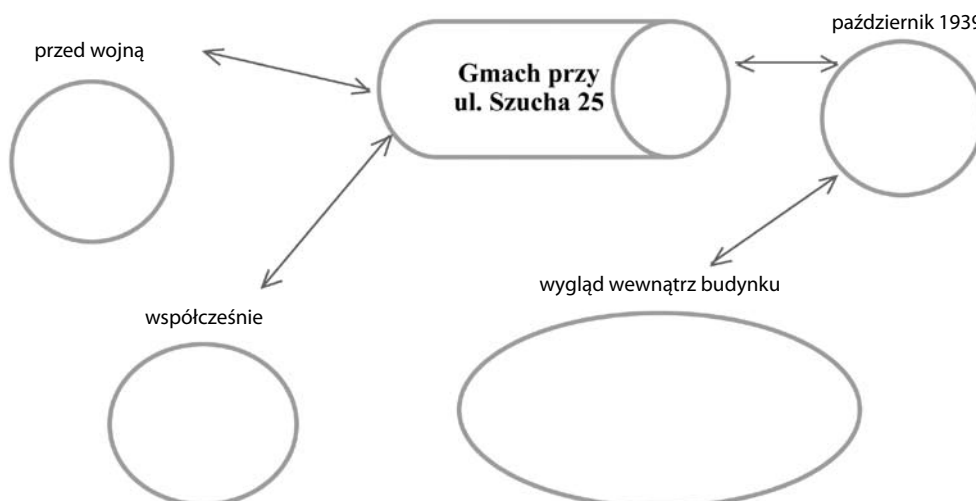

Grupa 5

Grupa 6

Poszukajcie zdjęć wskazanego niżej budynku z okresu wojny i współczesnych, podczas wystąpienia zaprezentujcie je pozostałym uczniom.

2. Prezentacja pracy grup. Pozostali uczniowie wykonują własne notatki.
3. Podsumowanie zajęć. Polecenie dla uczniów: Napiszcie, jakie nowe dla was informacje pojawiły się podczas zajęć.

Temat trzeci:

Wiedzieli, co to znaczy patriotyzm i mieli szczerą wolę całym życiem służyć Bogu i Ojczyźnie, rozumieli, że rodzicom należy się szacunek, przełożonym posłuszeństwo, a zmarłym pamięć i modlitwa. O tym nigdy nie dyskutowali – to po prostu w nich było. Tropem bohaterów „Kamieni na szaniec”.

▶ Cel główny:

- ▶ identyfikacja głównych bohaterów lektury i zmian zachodzących w nich w miarę rozwoju akcji.

▶ Cele szczegółowe:

- ▶ kształtowanie samodzielności w docieraniu do informacji i krytycznego podejścia do nich oraz umiejętność ich selekcjonowania,
- ▶ wyszukiwanie w książce potrzebnych informacji i cytowanie odpowiednich fragmentów tekstu,
- ▶ tworzenie spójnych wypowiedzi ustnych (monologowych),
- ▶ tworzenie różnych notatek,
- ▶ współpraca w grupie.

- ▶ **Metody:** prezentacja, dyskusja, praca w grupach, praca z tekstem.

- ▶ **Forma:** zbiorowa.

- ▶ **Środki dydaktyczne:** laptopy, rzutnik, arkusze papieru, mazaki, książka *Kamienie na szaniec*.

▶ Przebieg lekcji

1. Czytanie przez lupę.

Pobieżne przeczytanie książki powoduje, że uczniowie nie pamiętają, jacy byli bohaterowie, czego dokonali i jak się zmieniali. Proponujemy zatem podział uczniów na grupę Alka, grupę Rudego i grupę Zośki. Zadaniem grup będzie dokładna analiza fragmentów

dotyczących bohaterów według diagramu analizy postaci¹:

- ▶ Co robi bohater?
 - ▶ Co bohater mówi i myśli?
 - ▶ Co o bohaterze sądzą inni?
 - ▶ W jaki sposób bohater się zmienia?
- Dołączamy jeszcze zagadnienia:
- ▶ Jak bohater wygląda?
 - ▶ Jak wygląda dom bohatera?

Prosimy uczniów, aby wyniki swojej pracy przedstawili w postaci notatki graficznej, mapy mentalnej lub w innej zwizualizowanej formie. Nie narzucamy uczniom schematu, gdyż chodzi też o to, aby uczyli się notować na różne sposoby.

▶ Propozycja materiału dotyczącego Alka.

1. Jak bohater wygląda i jaki jest?

Dryblas, wysoki, szczupły (pseudonim Glista), niebieskie oczy, płowa czupryna, ciągły uśmiech, mówi szybko, wymachuje rękoma; niespokojna osobowość, spragniony niecodzienności i nadzwyczajności, ma zacięcie przywódcze, przeżywa każdy czyn i każdy problem, całą duszę wkłada w rozmowę i pracę, optymista, przyciąga do siebie w sposób naturalny innych kolegów, poszukuje w nauce, w grach i w życiu rozwiązań niebanalnych, szczerzy, bezpośredni, uczynny, wielbiciel przygód; cechuje go silna żądza analizy własnej osobowości; uważa, że najistotniejszą sprawą jest wyrobienie w sobie charakteru, z natury jest odważny, czuje się doskonale w służbie Małego Sabotażu, w pracę wkłada inicjatywę i sporo czasu, ambitny, nie pije, nie pali, nie lubi gry w karty, bardzo sentymentalny.

2. Co robi bohater?

Absolwent Liceum im. Stefana Batoryego w Warszawie, zdał maturę jako średniak, jest harcerzem, należy do zespołu Buków; narciarz jeżdżący nowymi i samotnymi szlakami, wielbiciel kina i powieści Jacka Londona; członek Klubu Pięciu; zdobywa niebezpieczne tatrzańskie zbocza, uczestniczy w wycieczce w Beskidy w czerwcu 1939 roku, wyrabia w sobie opanowanie i skupienie, we wrześniu 1939 roku wyrusza pod przywództwem harcmistrza Domańskiego wraz z innymi harcerzami na wschód,

pierwszy podejmuje działania mające na celu pomoc ludziom ze zbombardowanego pociągu pod Dębem Wielkim, kieruje akcją pomocy rannym z pociągu, wraca do Warszawy, nie je w dniu kapitulacji Warszawy; kiedy aresztują jego ojca, odważnie staje przed gestapowcem i każe strzelać do siebie, postanawia nie jeść słodczy, póki nie uwolnią ojca; chce jak najszybciej rozpocząć akcję przeciwko okupantowi, wraz z innymi członkami Buków poszukuje drogi uszkodzenia okupantowi. Należy do PLAN-u, wraz z innymi składa przysięgę, jest członkiem ulicznej propagandy ulicznej, uczestniczy w zagazowaniu luksusowego lokalu Adrii, odchodzi z PLAN-u, bierze udział w kolportowaniu prasy podziemnej. Pracuje zarobkowo – szkli okna, uruchamia jedną z pierwszych w Warszawie rikszy, zostaje drwalem, tnie i piłuje drewno od rana do nocy, odnajduje skład broni w lesie, czyści i porządkuje znaną broń. Wiąże się ze Stołecznym Komitetem Samopomocy Społecznej, porządkuje mogiły żołnierskie, współpracuje z komórką więzienną, tzw. Komórką Andrzeja, uczestniczy w samokształceniu, wraz z innymi członkami Buków organizuje komplety matematyki, fizyki, cykle dyskusji historycznych i światopoglądowych, odrabia wyznaczone przez siebie przedziały naukowe, uczestniczy w wieczorach dyskusyjnych, wraz z innymi zajmuje stanowisko w sprawie walki przeciwko hitlerowcom – należy unikać metod hitlerowskich, a zachować rycerskie, polskie obyczaje, wraz z innymi urządza poranek szopenowski. Wstępuje do Szkoły Budowy Maszyn im. Wawelberga. Bierze udział w akcji Małego Sabotażu, wybija się w akcji fotograficznej, razem z Rudym występuje przeciwko Paprockiemu, zrywa hitlerowskie flagi, ma swój własny oddział, któremu przewodzi, wraz z innymi członkami swojego oddziału składa przyrzeczenie w swoim mieszkaniu na Żoliborzu, opracowuje system zarzucania flag z okazji 3 Maja i 11 Listopada, robi zdjęcia z akcji zawieszania flag, dumny jak paw wypisuje na murach, płotach, chodnikach hasła: *Polska zwycięży!* (na Banku Gospodarstwa Krajowego, na budynku Funduszu Kwaterunkowego, na drogowskazach wojskowych koła dworca), jest bohaterem akcji kopernikowskiej

¹ D. Buehl: *Strategie aktywnego nauczania, czyli jak efektywnie nauczać i skutecznie uczyć się*. Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2004, s. 69.

(pseudonim Kopernicki), kupuje z rozbiaranego pomnika szable Kilińskiego, na murze Muzeum Narodowego maluje napis: *Ludu Warszawy – jam tu!* Wyjeżdża na wieś do narzeczonej Barbary, w czasie jednodniowego urlopu w Warszawie maluje farbą na bramie Ogrodu Saskiego przeznaczonego wyłącznie dla Niemców słowo ZOO, na placu Piłsudskiego zamalowuje większość tablic z napisem Adolf Hitler Platz, po bokach głównych drzwi do Soldatenheimu maluje dwie wielkie kotwice. Szuka nowych rozwiązań w chwytaniu nowych sposobności i inicjowaniu nowych sytuacji, bierze udział w ćwiczeniach zorganizowanych przez Zośkę, czuje się podczas nich *jak w raj*, wyprzedza innych, uśmiecha się i dowcipkuje, trafia do dywersji, do Grup Szturmowych. 17 stycznia 1943 roku ucieka z łapanki. Pracuje zarobkowo w jednej z firm warszawskich, zawsze się spieszy, łatwo się męczy, lubi odpocząć. Uczestniczy w akcji ewakuacji mieszkania przy ulicy Brackiej, jest dowódcą piątki ubezpieczającej od strony ulicy, bierze udział w akcji pod Arsenalem, zabija hitlerowca podczas akcji pod Arsenalem, otwiera drzwi szoferki, w której jest Rudy, zostaje postrzelony, wyrzuca granaty w kierunku Niemców, zostaje przywieziony do domu na Żoliborzu, jest poważnie ranny, przechodzi operację, jego stan się pogarsza, umiera.

3. Jak wygląda dom bohatera?

Dom rodzinny zapewnia mu zdrowy rozwój psychiczny i fizyczny; zarobki rodziców są na odpowiednim poziomie, wśród członków rodziny panuje harmonia, dobra wola i ustepliwość, odpowiedni poziom kulturalny; członków rodziny łączy mocna więź; dom to ostoja i otucha, zapewnia spokój. Ojciec bierze czynny udział w życiu społecznym, jest kierownikiem fabryki, aresztuje go gestapo, zostaje rozstrzelony w lesie w Palmirach w czerwcu 1940 roku, matka jest kobietą życzliwą i mądrą, Alek jest do niej silnie przywiązany i stara się jej pomagać we wszystkim, ale mimo próśb matki, nie zaprzestaje ryzykownych akcji; ma siostrę, Marię, w powstaniu warszawskim – sanitariuszka batalionu Zośka.

4. Co bohater mówi i myśli?

Jest dumny z wprowadzenia w Polsce nowego środka lokomocji (riksy),

nazywa się pionierem. Po jednej z akcji fotograficznej chce mu się śpiewać i pokrzykiwać, jest szczęśliwy. Po ściągnięciu flag przez Rudego jest bardzo zdziwiony. Uważa, że każda akcja jest szkołą odwagi i opanowania, to ciągle doskonalenie panowania nad sobą, nabieranie nawyku odwagi i opanowania. Uważa, że to może się przydać w późniejszym czasie podczas bardziej niebezpiecznej roboty. W jego głowie roi się od pomysłów, jest zdumiony tym, że ludzie oceniają go tak życzliwie; myśli, że nieprzyjemnie jest być niedocenianym, ale z drugiej strony głupio jest być przecenianym. Gdy wokół siebie słyszy pochwały na swój temat, czuje się *jak weksel bez pokrycia*. Zdaje sobie sprawę ze swoich ujemnych stron i niedociągnięć. Twierdzi, że jest nieczuły i tak mało wrażliwy na bestialstwa, jakie wyrządzają hitlerowcy. Jest świadomy swojego lenistwa, które trudno jest przezwyciężyć. Uważa, że powinien jeszcze raz złożyć swoją indywidualną przysięgę i tak robi. Obiecuje pracować nad rozwinięciem w sobie silnej woli, chce dążyć do pracy nad sobą, pokonać lenistwo, wzmocnić wytrwałość, tępić obojętność, chce unikać chaosu i braku skupienia. W liście do Jędrka pisze o braku przemyślenia sprawy przez niego, zwraca uwagę na fakt, że nie należy zrywać flagi Czerwonego Krzyża, nawet niemieckiego, wyrzuca także Jędrkowi bezmyślność i niepotrzebne narażenie Irki poprzez zgubienie numeru rowowego, z drugiej strony umie także pochwalić; na wsi dużo rozmawia z Basią o książkach, o życiu, czyta *Mądrość i przeznaczenie*, interesuje się zagadnieniami psychologicznymi i filozoficznymi; interesuje go przede wszystkim życie, uważa, że najtrudniejszą decyzją w życiu jest wybranie zawodu, myśli o związaniu się na stałe z wojskiem. Po nazwaniu go *bohaterskim typem*, czuje się źle psychicznie, nie znosi wielkich słów i nigdy nie używa określeń: miłość i ojczyzna, po ucieczce z łapanki jest zadowolony i nie sądzi, że było to łatwe. Marzy o skórzanej kurtce i kupuje ją. Nie może poradzić sobie z kwestią zabijania drugiego człowieka, przywołuje na myśl wszystkie potworności okupacji niemieckiej, zamordowanie ojca, znęcanie się nad niewinnymi ludźmi, ale to nie pomaga mu w decyzji strzelenia z zaskoczenia do człowieka, gdy o tym

myśli, odczuwa niepokój. Po uwolnieniu Rudego, mimo swojej rany, chce nieustannie mówić o tym wydarzeniu. Zadowolony z siebie, mimo operacji czuje się doskonale, jest wesoły i żywy, mówi, że nareszcie się wyśpi, mówi do Basi, że jest zadowolony, ponieważ wreszcie on sam cierpi, a dotąd cierpieli inni, ojciec, matka; chce, aby Rudemu zanieślono od niego pomarańczę, chciałby go bardzo zobaczyć; prosi Basię, aby przeczytała mu modlitwę, którą miał spisaną na kartce schowanej w portmonetce, kiedy Basia czyta, uśmiecha się, myśli o śmierci, ale myśli, że tym razem go ominie, gdyby jednak przyszła, jest na nią gotowy, żył się z nią i prawie zaprzyjaźnił. Bohater umiera śmiercią żołnierską.

5. Co o bohaterze sądzą inni?

Rudy o Alku powiedział, że to *fajny chłop*. W domu u Basiu, ktoś powiedział o Alku, że jest *bohaterskim typem*. Rudy w liście do Alka pisze, że jego rodzice bardzo mile widzą u siebie takich gości, jak Alek, że wzbudza on sympatię. Koledzy z firmy, w której Alek pracował jakiś czas, nazwali go *fajtłapą*, bo nie palił, nie pił, nie grał w karty. Zastanawiali się, jak się zachowa, kiedy będzie jakaś porządna awantura. Ktoś z kolegów z firmy widział Alka zatrzymanego podczas łapanki i powiedział o tym, wtedy wszyscy z politowaniem kiwali głowami. Narrator napisał o Alku, że to *jeden z najodważniejszych ludzi w Warszawie*, w życiu codziennym miły, uczynny, delikatnie uprzejmy. O sobie nie dbał, nie dbał o swoje jedzenie, o swoje ubranie. Basia ciągle narzeka na jego nieoczyszczone buty, źle dobrany krawat, plamę na swetrze, nieleczony u dentysty ząb. Kiedy Alek pokazał jej kupioną skórzaną kurtkę, powiedziała o nim, że jest dziecinny. Alek zostaje odznaczony pośmiertnie Krzyżem *Virtuti Militari* za bohaterską postawę wobec wroga i śmierć na posterunku. Narrator stwierdził, że bohaterowie byli ludźmi, którzy potrafili pięknie żyć i pięknie umierać. Zośka po śmierci Alka i Rudego powiedział o nich, że byli to ludzie, którzy wskazywali kierunek i że trzeba ich uwiecznić, idąc ich śladem, a ich postaci traktuje jak wzory.

6. W jaki sposób bohater się zmienia?

Broń i przeżycia związane z walką wywołały ogromne zmiany psychicz-

ne, inny błysk w oczach, zaznaczyła się w bohaterach twardość, szorstkość, męskość, pewność siebie, skłonność do częstych refleksji.

2. Prezentacja grup. Uczniowie przedstawiają swoich bohaterów, podają przykłady z lektury, przytaczają cytaty, dyskutują. Pozostali uczniowie wykonują notatki w dowolnej formie.
3. Podsumowanie lekcji.
Polecenie dla uczniów:
Dokończ zdania:
 - Dzisiaj dowiedziałem się/dowiedziałam się, że...
 - Zaskoczyło mnie...
 - Z dzisiejszych zajęć wezmę ze sobą...

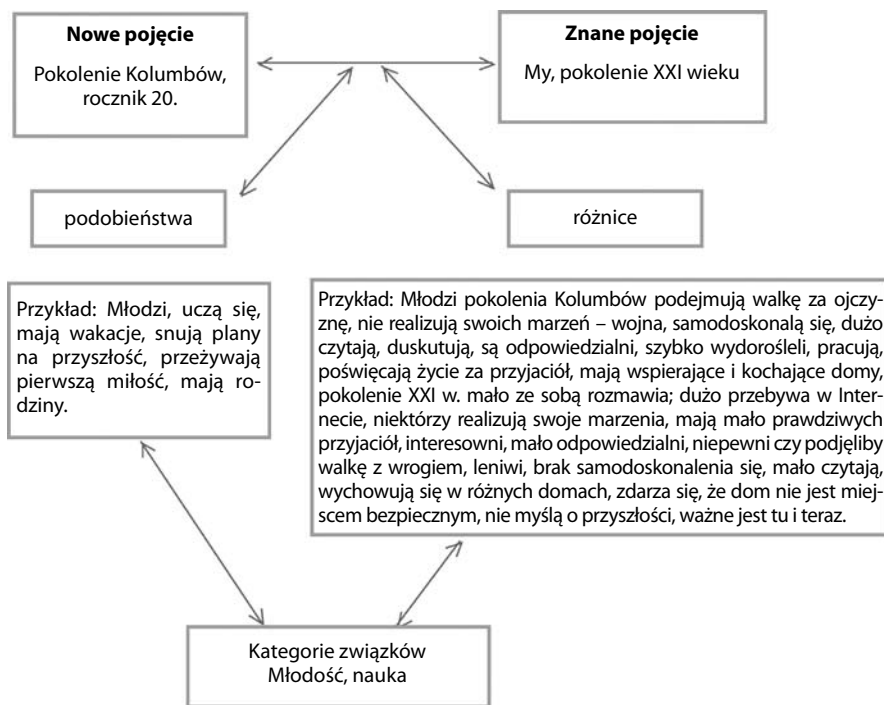
Temat czwarty: Las [...] jest wciąż żywy i zielony. Czy jednak taki sam? My i oni – bliscy czy dalecy? – porozmawiajmy o pokoleniu Kolumbów i naszym pokoleniu.

- **Cel główny:**
 - powiązanie nowego materiału z własnymi doświadczeniami i wiedzą uczniów.
- **Cele szczegółowe:**
 - tworzenie spójnych wypowiedzi ustnych (monologowych),
 - wyszukiwanie wspólnych cech i różnic między pokoleniem Kolumbów i młodym pokoleniem XXI wieku.

- **Metody:** prezentacja, dyskusja, praca w grupach, praca z tekstem.
- **Forma:** zbiorowa.
- **Środki dydaktyczne:** laptop, rzutnik, arkusze papieru, mazaki.

- **Przebieg lekcji**
 1. Krótkie nawiązanie do tematu – obejrzenie filmiku:
<https://www.youtube.com/watch?v=N4eEodw5x8>
Przekazujemy krótką informację o Kolumbach, rocznik 20. Dzielimy uczniów na grupy. Każda z nich otrzymuje poniższy schemat i uzupełnia go podczas wspólnej dyskusji w zespole.

Bliźniaki – zasada analogii

2. Prezentacja grup, wywieszenie plakatów, wspólna dyskusja nad różnicami i podobieństwami między Kolumbami a młodym pokoleniem XXI w. Podawanie przykładów z książki *Kamienie na szaniec* i przytaczanie przykładów z własnego życia. (Uwaga. Nie wolno krytykować młodzieży za to, że wymieni tu własne negatywne cechy – np. lenistwo czy brak ochoty do nauki).
3. Podsumowanie zajęć.
 - Propozycja pracy pisemnej: Napiszcie rozprawkę, w której ustosunkujecie się do tematu: Pokole-

nie Kolumbów a moje pokolenie. My i oni – bliscy czy dalecy? Podobni czy różni?

Temat piąty: Książka utrwaliła czas i ludzi, uratowała ich od zapomnienia. Alfabetyczne lotto: czasy 1939 – 1943.

- **Cel ogólny:**
 - budowanie bazy informacyjnej poprzez uczestnictwo w dyskusji toczącej się w klasie i wypełnienie *Alfabetycznego lotta*.

- **Cele szczegółowe:**
 - powtarzanie materiału związanego z książką *Kamienie na szaniec*,
 - doskonalenie umiejętności budowania spójnej wypowiedzi ustnej,
 - uczestniczenie w dyskusji i uzasadnianie swojego zdania.
- **Metody:** prezentacja, dyskusja, praca w grupach.
- **Forma:** praca zbiorowa lub indywidualna.

➤ **Środki dydaktyczne:** ksero *Alfabetycznego lotta*.

➤ **Przebieg lekcji**

1. Wypełnianie *Alfabetycznego lotta*. Rozdajemy poszczególnym uczniom lub grupom ksero pustej ta-

belki *Alfabetycznego lotta*. Prosimy, aby do tabeli wpisywali terminy czy skojarzenia związane z książką *Kamienie na szaniec*, które rozpoczynają się na każdą z kolejnych liter. Uczniowie w określonym czasie wypełniają jak najwięcej pól tabeli.

Następnie prezentują swoje schematy, dyskutują i wyjaśniają skojarzenia. Możemy nagrodzić ocenami tych uczniów lub te zespoły, które wpisały więcej terminów czy skojarzeń.

Alfabetyczne lotto: lata 1939 – 1943

A	B	C	D	E	F	G	H
I	J	K	L	Ł	M	N	O
P	R	S	T	U	W	Z	Ż

Przykład realizacji

A Arsenał Alek Adria	B Bytnar Basia Batory Buki	C Celestynów Czarny Jaś	D Dywersja Dawidowski Drwał Domański Dom	E Egocentryk	F Ford Fotograf Front	G Glizda	H Hitlerowcy Heniek
I Informator Intelektualista	J Jan	K Kamiński Kraśnik Kotwica Kedyw Kino Korepetycje	L Liceum Luty Lange	Ł Łapanka	M Marmolada Matura Morro Most	N Niemcy Narciarz	O Oliwa Ojczyzna Oznaka Organizator
P Pomnik Przysięga Palmiry Plan Paprocki Propaganda	R Ryksza Rozpoznanie	S Sabotaż Służba Szucha Sieczchy Szyby Sowici Szare Szeregi	T Tadeusz Targówek Testament mój	U Ucieczka	W Wieczne pióro Wawer Warszawa Woda Więźniowie Wesoły	Z Zośka Zawadzki Zeus	Ż Życie Żółwie

2. Podsumowanie lekcji.

Polecenia dla uczniów:

- Pomyślcie o dzisiejszych zajęciach i napiszcie, czego nowego dzięki nim się nauczyliście?
- Dokończcie zdanie: chciałabym/ chciałabym dowiedzieć się więcej o ...
Propozycja pracy pisemnej: Napisz przemówienie, w którym zachęcisz swoich młodszych kolegów do przeczytania lektury *Kamienie na szaniec*.

Temat szósty:

**Ocalić od zapomnienia – szlakiem „Kamieni na szaniec”.
Realizacja projektu – tworzenie
minimuzeum szkolnego.**

➤ **Cel ogólny:**

wykonanie minimuzeum na korytarzu szkolnym.

➤ **Cele szczegółowe:**

- kształtowanie samodzielności w docieraniu do informacji, krytycznego podejścia do nich oraz umiejętność ich selekcjonowania,
- poznawanie niezbędnych dla lektury faktów historycznych,
- tworzenie spójnych wypowiedzi ustnych (monologowych),
- stosowanie zasad etyki językowej,
- operowanie słownictwem z kręgu II wojny światowej,

- posługiwanie się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi,
- podejmowanie działalności twórczej, posługiwanie się środkami wyrazu sztuk plastycznych, innych dziedzin sztuki (fotografia, film) i elementami formy przekazów medialnych,
- doskonalenie umiejętności pracy zespołowej.

1. Ustalenie terminu otwarcia wystawy i zorganizowania **Dnia Pamięci Bohaterów Kamieni na szaniec** – 26 marca, w rocznicę przeprowadzenie akcji pod Arsenałem. Podział na grupy, wyznaczenie zadań do realizacji.

Grupy	Zadania	Termin	Odpowiedziani
Alek	Przygotowanie wystawy prezentującej sylwetkę Aleksego Dawidowskiego. Opracowanie tekstu dla przewodnika oprowadzającego po muzeum.		
Rudy	Przygotowanie wystawy prezentującej sylwetkę Jana Bytnara. Opracowanie tekstu dla przewodnika oprowadzającego po muzeum.		
Zośka	Przygotowanie wystawy prezentującej sylwetkę Tadeusza Zawadzkiego. Opracowanie tekstu dla przewodnika oprowadzającego po muzeum.		
Mały Sabotaż	Akcje Małego Sabotażu – przygotowanie wystawy plakatów, eksponatów, symboli. Opracowanie tekstu dla przewodnika oprowadzającego po muzeum.		
Kraśnik	Dywersja – przygotowanie wystawy prezentującej akcję w okolicach Kraśnika, planu, eksponatów. Opracowanie tekstu dla przewodnika oprowadzającego po muzeum.		
Arsenał	Dywersja – przygotowanie wystawy prezentującej akcję pod Arsenałem, planu, eksponatów. Opracowanie tekstu dla przewodnika oprowadzającego po muzeum.		
Celestynów	Dywersja – przygotowanie wystawy prezentującej akcję w Celestynowie, planu, eksponatów. Opracowanie tekstu dla przewodnika oprowadzającego po muzeum.		
Czarnocin	Dywersja – przygotowanie wystawy prezentującej akcję w Czarnocinie, planu, eksponatów. Opracowanie tekstu dla przewodnika oprowadzającego po muzeum.		
Sieczychy	Dywersja – przygotowanie wystawy prezentującej akcję zlikwidowania posterunku żandarmerii niemieckiej w Sieznychach, planu, eksponatów. Opracowanie tekstu dla przewodnika oprowadzającego po muzeum.		
Kamiński	Aleksander Kamiński – przygotowanie wystawy prezentującej życie, twórczość i osobowość kamińskiego, przygotowanie zdjęć, eksponatów. Opracowanie tekstu dla przewodnika oprowadzającego po muzeum.		

2. Orowadzenie uczniów z innych klas po szkolnym muzeum przez wytypowanych uczniów – przewodników.
3. Ewaluacja projektu.
Pytania dla uczniów:
- Co było dla Ciebie łatwe?
 - Co było dla Ciebie trudne?
- Twoje największe zaskoczenie, zdziwienie podczas pracy nad projektem.
- Czego nauczyłeś się o sobie?
- Jaka rzecz, której się nauczyłeś dzięki projektowi, jest dla Ciebie najważniejsza?
4. Ankieta dla zwiedzających.
- Prosimy uczniów o krótkie odpowiedzi na pytania:
- Co Twoim zdaniem było najciekawsze w naszym szkolnym muzeum i dlaczego?
 - Dlaczego, twoim zdaniem, trzeba pielęgnować pamięć o bohaterach *Kamieni na szaniec*?

Załącznik 1

Materiał uzupełniający – strony internetowe związane z tematyką *Kamieni na szaniec*

<https://www.youtube.com/watch?v=RHqnvRXOEdo>
<https://www.youtube.com/watch?v=wAC6jO-NTHs>
https://www.youtube.com/watch?v=tT_UiUPHrsk
https://www.youtube.com/watch?v=GSyTPblt_1Q
<https://www.youtube.com/watch?v=ARgckVM27Us>
<https://www.youtube.com/watch?v=j3EASfPv4UE>
<https://www.youtube.com/watch?v=MOK1lwGT-i4>
<https://www.youtube.com/watch?v=gWoJ3t0gZPE>

Propozycja pytań wraz z punktacją w konkursie dotyczącym *Kamieni na szaniec*

1. Jakie lata obejmuje akcja utworu *Kamieni na szaniec*? – 1 pkt.
2. Co oznacza nazwa Buki? – 2 pkt.
3. Dryblas, wysoki, szczupły, o niebieskich oczach, płowej czuprynie – o kim mowa? – 1 pkt.
4. Piegowaty, rudawe włosy – o kim mowa? – 1 pkt.
5. Twórca oznaki Buków. – 1 pkt.
6. Najlepszy narciarz zespołu Buków. – 1 pkt.
7. Szkoła, do której uczęszczali Alek, Rudy, Zośka. – 1 pkt.
8. Nazwisko jednego nauczyciela, który uczył w Liceum. im. S. Batorego. – 1 pkt
9. Prawdziwe imię i nazwisko Czarnego Jasia. – 3 pkt.
10. Który z profesorów lubił kończyć lekcje na ulicy? – 1 pkt.
11. Kim był ojciec Alka? – 1 pkt.
12. Czy ojciec był pierwszym w swej chłopskiej rodzinie, który poszedł do szkół miejskich? – 1 pkt.
13. O kim mowa: nie potrafił mówić spokojnie, przeżywał każdy problem, całą duszę wkładał w każdą rozmowę i w każdą pracę. – 1 pkt.
14. W jaki sposób doszło do utworzenia Klubu Pięciu? – 2 pkt.
15. Jego światem był świat myśli i uczuć. – 1 pkt.
16. Po trzech miesiącach nauczył się świetnie tańczyć. – 1 pkt.
17. Jeśli lubisz wymianę myśli, to najlepszy przyjaciel dla Ciebie to Alek, Rudy czy Zośka? – 1 pkt.
18. Kogo można nazwać urodzonym organizatorem? – 1 pkt.
19. Został obdarzony dziewczęcą urodą, delikatną cerą, regularnymi rysami twarzy, jasnoniebieskim spojrzeniem, złocistymi włosami, długimi, subtelnymi palcami. – 1 pkt.
20. Najbardziej przyjaźnił się z matką. – 1 pkt.
21. Prawdziwe imiona i nazwiska głównych bohaterów *Kamieni na szaniec*. – 3 pkt.
22. W dzieciństwie bał się wody. – 1 pkt.
23. Sława koleżeńska to było coś, o co mało dbał. – 1 pkt.
24. Od innych przywódców-rówieśników różnił się tym, że swą funkcję pełnił w sposób naturalny. – 1 pkt.
25. Gdzie Buki wyruszyły pod wodzą Zeusa na dziesięciodniową wycieczkę po zdaniu matury? – 1 pkt.
26. Co oznacza powiedzenie *noblesse oblige*? Kto i kiedy je powiedział? – 4 pkt.
27. Twierdził, że najistotniejszą sprawą jest wyrobienie w sobie charakteru. – 1 pkt.
28. Chłopców z zespołu Buków pochłaniał problem doskonalenia się i pracy nad sobą. Wymień trzech bohaterów, którzy pracowali nad swoimi słabościami i odnieśli sukces. – 3 pkt.
29. Podajcie datę wybuchu II wojny światowej. – 1 pkt.
30. Dlaczego 6 września Zeus zebrał alarmowo harcerstwo warszawskie i wyruszył z Warszawy na wschód? – 2 pkt.
31. Aleksander Kamiński w swojej książce napisał: *We Włodawie dowiedzieli się o bolszewickim sztylcie wbitym w plecy Polski, o oddziałach sowieckich, które szybko posuwają się na spotkanie oddziałów niemieckich*. Jednakże już w 1946 roku treść tego zdania została zmieniona: *We Włodawie dowiedzieli się o oddziałach sowieckich, które szybko posuwają się na zachód*. Wyjaśnij dlaczego. – 4 pkt.
32. Chłopcy nie chcieli tego dnia nic jeść. O jakim dniu jest mowa? – 1 pkt.
33. Czy ojciec był jedną z najpierwszych ofiar gestapo? – 1 pkt.
34. Jak zachował się Alek, kiedy gestapowiec w czasie aresztowania jego ojca pytał go, gdzie są ukryte pieniądze? – 1 pkt.
35. Po aresztowaniu ojca Alka uczynił on pewne postanowienia. Wymień, jakie. – 2 pkt.
36. Rozszyfruj skrót PLAN. – 2 pkt.
37. Zespół Buków wybrał spośród projektów i zamierzeń PLAN-u to, co było najbardziej w nich konkretne. Dwie piątki dwa razy w tygodniu powielały i kolportowały Polskę Ludową. Jedna piątka poszła do współpracy z grupą bojową Kazimierza Andrzeja Kota. Dwie inne piątki poszły do propagandy. W której piątce znalazły się Buki? – 1 pkt.
38. Według czyjej koncepcji i z czyjego warsztatu wyszły pierwsze w Warszawie nalepki propagandowe? – 1 pkt.
39. Na czym polegała akcja w luksusowym lokalu *Adria*? – 1 pkt.
40. Dlaczego chłopcy z Buków odeszli z PLAN-u? – 1 pkt.
41. Podaj nazwę jednej z najpierwszych organizacji niepodległościowych podziemnej Warszawy. – 1 pkt.
42. Który z bohaterów w czasie wojny udzielał korepetycji? – 1 pkt.
43. Który z bohaterów jeździł rykszą i zajmował się rąbaniem drewna? – 1 pkt.
44. Kto zasłynął z wyrobu marmolady? – 1 pkt.
45. Praca ta była pierwszą służbą Buków na rzecz podziemnych sił zbrojnych. O jaką pracę chodzi? – 1 pkt.
46. Kto pierwszy w Warszawie zorganizował komplety matematyki, fizyki oraz cykle dyskusji historycznych i światopoglądowych? – 1 pkt.

47. W czasie wojny bohaterowie *Kamieni na szaniec* wstąpili do szkoły. Podaj jej nazwę. – 2 pkt.
48. W marcu 1941 roku chłopcy związali się z akcją prowadzoną przez organizację podziemną Wawer. Jak nazywała się ta akcja? – 1 pkt.
49. Co stało się z Zeusem? – 1 pkt.
50. Na czym polegała akcja fotograficzna i który z bohaterów się w niej wyróżnił? – 2 pkt.
51. Jak zakończyła się akcja fotograficzna? – 1 pkt.
52. Który z bohaterów książki wyróżnił się w początkach *pracy kinowej*? – 1 pkt.
53. Przytoczcie slogan, jaki wypisywano kredą na murach, aby zniechęcić do chodzenia do kina. – 1 pkt.
54. Jednym z zadań Małego Sabotażu było *przyprawianie do porządku kanalii, uczenie ludzi o małym wyrobieniu obywatelskim rozumem*. O kogo chodzi, na czym polegała akcja przeciwko tej osobie? – 3 pkt.
55. Dwa poczynania Wawra były szczególnie udane i dały specjalnie dużo zadowolenia. Wymień je. – 1 pkt.
56. Który z bohaterów był rekordzistą w malowaniu żółwi? Ile żółwi narysował jednego wieczoru? – 2 pkt.
57. Chłopcy wzięli udział w znanej na całym świecie wojnie z Goebbelsem. Na czym ona polegała? – 3 pkt.
58. Co oznacza napis: *Deutschland verloren*? Z jaką akcją związany jest ten napis? – 3 pkt.
59. Który z bohaterów zdecydował się na przeprowadzenie akcji przeciw sklepom? Opiszcie jedną z takich akcji. Który jeszcze z bohaterów brał w niej udział? – 3 pkt.
60. Koledzy z jego piątki szli na akcję ściągania flag zwykłych, skromniejszych rozmiarów, na mniej ruchliwych ulicach. Ten bohater jednak sięgał po flagi największe, w najbardziej eksponowanych punktach miasta. O kim mowa? – 1 pkt.
61. Wymień trzy miejsca, z których Alek ściągnął flagi. – 2 pkt.
62. Który z bohaterów ściągnął flagi z Zachęty? – 1 pkt.
63. Który z bohaterów rozplanowywał drobiazgowo każdą pracę wyznaczoną jego rejonowi przez Komendę Wawra, organizował i wzbudzał współzawodnictwo w inicjatywie i pomysłowości? – 1 pkt.
64. Stał się specjalistą w organizowaniu ludzi i życia. O kim mowa? – 1 pkt.
65. Propagator *teorii spokoju* w czasie akcji. O kim mowa? – 1 pkt.
66. *Spokojnie, panowie, nie tak ostro* – okrzyk ów stał się dewizą postępowania Buków w akcjach Małego Sabotażu. W jakich okolicznościach i przez kogo zostały wypowiedziane te słowa? – 2 pkt.
67. Gdzie odbyła się przysięga zespołu Alka? Jak wyglądało to miejsce? – 2 pkt.
68. Jakie plusy i minusy Małego Sabotażu wymienili chłopcy po przysiędze w domu Alka na Żoliborzu? – 2 pkt.
69. *Tyle we mnie ujemnych stron, niedociągnięć. Jak to wstrętnie, że jestem tak nieczuły, tak mało wrażliwy na te bestialstwa, jakie hitlerowcy wyczyniają z Polakami albo w gettach. I to moje lenistwo, które tak trudno przezwyciężyć, o to głupie pyszałkowe gonienie za niecodziennością*. Który z bohaterów powiedział tak o sobie i w jakich okolicznościach? – 2 pkt.
70. *Manifestowanie rocznic narodowych wzięł na siebie Wawer jako jeden z naturalnych obowiązków*. Na czym to manifestowanie polegało? – 2 pkt.
71. Na czym polegał system *zarzucania chorągiewek* i kto był jego pomysłodawcą? – 2 pkt.
72. Na czym polegał system blokowy i kto był jego pomysłodawcą? – 2 pkt.
73. Jakie hasło wypisywano na murach, płotach, chodnikach z okazji 11 listopada? – 1 pkt. Zyskasz dodatkowe 2 pkt, jeśli wymienisz 2 miejsca, w których to hasło zostało namalowane.
74. Jak akcja związana była z Nowym Kurierem Warszawskim? Kto zbierał laury za jej wykonanie? – 2 pkt.
75. *Kiedy już raz wybrał sobie temat do przepracowania i przemyślenia, skupiał się na nim całkowicie, poświęcał mu swe myśli w czasie posiłków, gimnastyki ranej, w czasie wyczynów Małego Sabotażu*. O kim mowa? – 1 pkt.
76. W jakich okolicznościach doszło do aresztowania jednego z najbliższych Zośce ludzi – Jacka Tabęckiego? – 2 pkt.
77. Do kogo Alek napisał list, w którym mówił o tym, że niedopuszczalne jest zrywanie flagi Czerwonego Krzyża, nawet niemieckiego? Z jakim wydarzeniem związany jest ten list? – 4 pkt.
78. Opisz najsłynniejszą spośród indywidualnych wyczynów Wawra akcją przeprowadzoną przez Kopernickiego. – 3 pkt.
79. *Ludu Warszawy – jam tu! Jan Kiliński*. – z jakim wydarzeniem związany jest ten napis? – 2 pkt.
80. *Była szczupłą brunetką, miała delikatną cerę i pociągła Alka tym wszystkim, czego mu brakowało w jego osobowości*. O kim mowa? – 1 pkt.
81. O jakim zawodzie myślał Alek w przyszłości, rozmawiając z Basią? – 1 pkt.
82. Nie znosił wielkich słów, nie używał nigdy takich określeń jak: miłość, ojczyzna. O kim mowa? – 1 pkt.
83. Alek przebywał na wsi, ale wyrwał się na jeden dzień do Warszawy. Wymień trzy działania, jakie udało mu się wtedy wykonać. – 3 pkt.
84. *Skupiał się głównie na wprowadzaniu do pracy nowych sposobów technicznych. Stał się głównym wynalazcą wszelkich udoskonaleń technicznych Małego Sabotażu. On był wynalazcą kapitalnego pomysłu jajka, z którego wydmuchiwało się przez małą dziurkę zawartość, wlewało się tam farbę i zalepiwszy – tak spreparowanym pociskiem waliło się w hitlerowskie tablice propagandowe albo w szyldy niemieckich urzędów do werbowania robotników na wyjazd do Rzeszy*. O kim mowa? – 1 pkt.
85. Bohater ten rozplanowywał akcje w terenie i w czasie; dobierał ludzi do właściwych prac, wyznaczał robotę, kontrolował jej wykonanie. O kim mowa? – 1 pkt.
86. Komu i za co Wawer przyznał pseudonim Kotwicki? – 2 pkt.

87. Kto wymyślił wieczne pióro i do czego służyło? – 2 pkt.
88. Jak zakończyła się akcja malowania kotwicy na pomniku lotnika stojącym w centrum placu Unii Lubelskiej? – 2 pkt.
89. Rudy chciał bić rekordy działań w Małym Sabotażu. W przyszłości chciał natomiast bić rekordy jako ... – 1 pkt.
90. Kto zawsze miał gorącą herbatę i prawdziwy cukier? – 2 pkt.
91. Komenda Sił Zbrojnych w Kraju uznała ten właśnie czas za odpowiedni do wzmożenia akcji dywersyjnej. Jaki to był miesiąc? – 1 pkt.
92. Komenda Sił Zbrojnych w Kraju przystąpiła do organizowania nowych komórek dywersyjnych. Powołano do życia centralne kierownictwo. Jaka była jego nazwa? – 1 pkt.
93. Co oznacza skrót GS? – 1 pkt.
94. Zośka, Alek, Rudy oderwani od Małego Sabotażu zostali włączeni do ... – 1 pkt.
95. Na kiedy wyznaczona została pierwsza akcja z bronią w ręku i na czym polegała? – 3 pkt.
96. Który z głównych bohaterów nie wziął udziału w akcji sylwestrowej w okolicach Kraśnika? – 1 pkt.
97. Na jaką przeszkodę natrafili chłopcy podczas akcji w okolicach Kraśnika? – 1 pkt.
98. Jaką funkcję pełnił Zośka podczas akcji sylwestrowej? – 1 pkt.
99. Na czym polegała i jak się zakończyła akcja w noc sylwestrową? – 1 pkt.
100. Kto dowodził akcją w noc sylwestrową w okolicach Kraśnika? – 2 pkt.
101. 17 stycznia 1943 r. odbyła się słynna łapanka, podczas której hitlerowcy wzięli z domów i ulic ponad 5000 kobiet i mężczyzn i wywieźli ich do obozu koncentracyjnego w Majdanku. Który z bohaterów został wtedy złapany i jak to się dla niego skończyło? – 2 pkt.
102. W jaki sposób Rudy uciekł z łapanki? – 2 pkt.
103. Alek pracował przez pewien czas w jednej z warszawskich firm. Jak postrzegany był przez swoich kolegów z pracy i jakie nadali mu w związku z tym przezwisko? – 2 pkt.
104. *Jest jednym z najodważniejszych ludzi w Warszawie. Był w życiu codziennym miły, uczynny, delikatnie uprzejmy. O siebie samego nie dbał ze zdumiewającą lekkomyślnością. Nie dbał o swoje jedzenie, nie dbał o swoje ubranie.* O kim mowa? – 2 pkt.
105. Co było największym marzeniem Alka i czy się spełniło? – 1 pkt.
106. Kogo i dlaczego nazywano *Glizdą*? – 1 pkt.
107. Co stało się z kurtką Alka? – 2 pkt.
108. *Ten drobny, szczupły młodzieniec był z tygodnia na tydzień bardziej sprężysty i silny. Skromny, powściągliwy mózgowiec stawał się odważnym i zdeterminowanym mężczyzną. Z tygodnia na tydzień wyzwalało się w nim drzemiące dawniej zacięcie przywódcze.* O kim mowa? – 2 pkt.
109. Jaki miał kryptonim pluton Rudego i co oznaczała ta nazwa? – 2 pkt.
110. *Całą inteligencję i pasję życiową skupił na swym Sadzie, starając się natchnąć ludzi nowym stylem życia polskiego żołnierza.* O kim mowa i co to był Sad? – 3 pkt.
111. Kwestia pozbawienia życia, nawet takiego nikczemnego wroga, jaki jest hitlerowiec, odbierała mu spokój snu. O kim mowa? – 1 pkt.
112. Jak przebiegała ewakuacja mieszkania przy ulicy Brackiej? – 2 pkt.
113. Data i godzina wejścia gestapo do mieszkania Rudego. – 2 pkt.
114. Gdzie zazwyczaj przesłuchiwano więźniów? – 1 pkt.
115. Kto to był Wesoły i jakie miał zadanie? – 2 pkt.
116. Ile czasu zajęły przygotowania do odbicia Rudego? – 1 pkt.
117. Dlaczego pierwsza akcja odbicia Rudego nie doszła do skutku? – 1 pkt.
118. Kto recytował *Testament mój* w ostatnich chwilach życia Rudego? – 2 pkt.
119. Czym różni się śmierć Alka od śmierci Rudego? – 2 pkt.
120. Na kim wykonano wyroki w odwecie za katowanie podczas śledztwa? – 2 pkt.
121. Gdzie i z kim wyjechał Zośka po śmierci Rudego i Alka? – 2 pkt.
122. Kto podpowiedział Zośce pomysł spisania wspomnień o Rudym? – 1 pkt.
123. Jaki tytuł nadał Zośka swoim wspomnieniom? – 1 pkt.
124. Chodzi z kulą w głowie i nie przejmuje się tym w ogóle. O kim mowa? – 1 pkt.
125. Jakie odznaczenie po śmierci otrzymał Alek? – 1 pkt.
126. Jakie odznaczenie po śmierci otrzymał Rudy? – 1 pkt.
127. Jakie odznaczenie otrzymał Zośka? – 1 pkt.
128. Wymień trzy etapy przygotowania każdej akcji. – 3 pkt.
129. Na czym polegała i gdzie była przeprowadzona pierwsza, samodzielna akcja Zośki po śmierci Rudego i Alka? – 3 pkt.
130. Ilu więźniów uwolniono podczas akcji pod Celestynowem? – 1 pkt.
131. *Bo w tamtych, przyszlých czasach powstaną nowe fronty: społeczny, gospodarczy, kulturalny, polityczny. Ja właśnie szykuję się już teraz na jeden z tych przyszłych frontów.* O kim mowa? – 1 pkt.
132. Kiedyś Wawer włączył się w megafonową sieć szczekaczek i nadał krótką audycję polską z hymnem narodowym, marszem generalskim. Kto był realizatorem tego pomysłu? – 2 pkt.

133. Jaka jest historia Czerwonego Forda? – 3 pkt.
 134. Na czym polegało zadanie pod Czarnocinem? – 2 pkt.
 135. W czasie której akcji zginął Tadeusz Mirowski-Oracz? – 1 pkt.
 136. Jak zakończyła się akcja pod Czarnocinem? – 2 pkt.
 137. Jak długo był Zośka w więzieniu? – 1 pkt.
 138. Jakiego odkrycia dokonał Zośka podczas pobytu w więzieniu? – 2 pkt.
 139. Co to były tajne komplety? Jacy nauczyciele je prowadzili? – 2 pkt.
 140. Kim był Zośka w czasie akcji pod Sieczychami? – 1 pkt.
 141. Zdobycie posterunku żandarmerii w Sieczychach było jednym z najpiękniejszych zwycięstw Zośki. Kto zginął w czasie tej akcji? – 1 pkt.
 142. Dokończcie zdanie: Opowieść o wspaniałych ideałach braterstwa i służby, o ludziach, którzy potrafią ... – 2 pkt.

Edyta Bukowska jest nauczycielką języka polskiego w Gimnazjum nr 2 w Koniecpolu.

Warto wiedzieć!

Skontrum w bibliotekach szkolnych od 1 września 2017 r.

Zgodnie z nowym prawem oświatowym, od 1 września 2017 r. w bibliotekach szkolnych inwentaryzacja zbiorów przeprowadzana będzie za pomocą skontrum. Taki sposób inwentaryzacji zbiorów wprowadza art. 104 Ustawy z 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 59). Organizacja biblioteki uwzględnia w szczególności zadania w zakresie:
 ust. 5: przeprowadzanie inwentaryzacji księgozbioru biblioteki szkolnej, z uwzględnieniem przepisów wydanych na podstawie art. 27 ust. 6 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2012 r. poz. 642 i 908 oraz z 2013 r. poz. 829).

Zapraszamy na warsztaty do RODN „WOM” w Katowicach:
Skontrum w bibliotece szkolnej.

Liczba godzin: 4
 Zapisy on-line: www.womkat.edu.pl
 Kontakt: Aldona Ferdyn: e-mail: aferdyn@womkat.edu.pl

Z oferty RODN „WOM” w Katowicach na rok szkolny 2016/2017

■ DLA NAUCZYCIELI BIBLIOTEKARZY:

1. Jesienna edycja kursu doskonalącego *Biblioterapia w szkole* – III stopień.

Liczba godzin: 20

Wykładowca: biblioterapeuta posiadający certyfikat Polskiego Towarzystwa Biblioterapeutycznego z siedzibą we Wrocławiu.

2. Sieć współpracy i samokształcenia nauczycieli bibliotekarzy: *TIKujemy w bibliotece*.

Kontakt: Aldona Ferdyn: e-mail: aferdyn@womkat.edu.pl

Zapraszamy!

Nowość!

■ KURS DOSKONALĄCY:

*Rozwijanie procesów myślowych ucznia w toku zajęć edukacyjnych.
 Metody stymulacji pamięci i rozwoju intelektu.*

Liczba godzin: 20

Wykładowca: certyfikowany trener metod stymulacji pamięci i rozwoju intelektu.

Kontakt: Aldona Ferdyn: e-mail: aferdyn@womkat.edu.pl

Od Redakcji:

Polecamy również artykuł Ewy Jakubowskiej:

 Porozmawiajmy... o bibliotekach szkolnych i ich umocowaniu w wewnątrzszkolnym prawie oświatowym
 w „Forum Nauczycieli” nr 2(62)2016.

 Dostępny także na stronie internetowej: www.womkat.edu.pl/publikacje